

WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE

Jak poprawnie napisać program rewitalizacji umożliwiający uzyskanie dofinansowania interwencji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020?

Poradnik dla autorów programów

Poradnik został przygotowany przez Zespół Pracowników:

Departamentu Rozwoju Regionalnego
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Departamentu Spraw Społecznych, Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego i Zdrowia
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
Kujawsko-Pomorskiego Biura Planowania Przestrzennego i Regionalnego
we Włocławku – Oddział w Bydgoszczy

Spis treści

Używane w opracowaniu skróty	4
Wstęp.....	5
Część I. Elementy programu rewitalizacji	5
Opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi.....	5
Uproszczona diagnoza gminy z wnioskami	8
Delimitacja obszaru zdegradowanego gminy	11
Delimitacja obszaru rewitalizacji gminy.....	16
Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji.....	21
Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji.....	23
Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk.....	25
Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych	28
Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR.....	32
Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji.....	33
Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych	35
System zarządzania realizacją programu rewitalizacji.....	37
System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR	38
Część II. Zagadnienia problemowe	39
Jak prawidłowo uwzględnić w programie zasady kompleksowości, koncentracji i komplementarności	39
Poprawnie sformułowana logika interwencji	43
Źródła rzetelnych i aktualnych danych na potrzeby PR	47
W jaki sposób poprawnie konstruować wskaźniki autorskie?.....	48
W jaki sposób poprawnie wykonać załączniki graficzne do programu rewitalizacji?	49
Jak prawidłowo uwzględnić w PR projekt zintegrowany?	50
Jakie przedsięwzięcia mogą zyskać dofinansowanie w ramach RPO? Projekty zintegrowane w RPO WK-P 2014-2020.....	54
Program spełniający jednocześnie wymagania ustawy o rewitalizacji i spełniający kryteria zgodności z „Zasadami...”	62
Oczekiwany poziom szczegółowości opisu interwencji zakładanej w ramach rewitalizacji	62
Najczęstsze problemy formalne i proceduralne w sporządzaniu PR	65
Sposób formułowania wskaźników „prognozowanych rezultatów”	66
Załącznik. Przykłady do Części I	68
Opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi.....	69
Uproszczona diagnoza gminy z wnioskami	70
Delimitacja obszaru zdegradowanego gminy	75
Delimitacja obszaru rewitalizacji gminy.....	79
Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji.....	83
Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji.....	88
Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk.....	91

Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych	95
Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR.....	96
Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji.....	98
Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych	100
System zarządzania realizacją programu rewitalizacji.....	101
System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR	104

Używane w opracowaniu skróty

DRR – Departament Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS – Europejski Fundusz Społeczny
FS – Fundusz Spójności
IZ RPO – Instytucja Zarządzająca Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
jednostka strukturalna – jednostka struktury przestrzeni miejskiej
LGD – lokalna grupa działania
LSR – lokalna strategia rozwoju
OR – obszar rewitalizacji
ORSG – obszar rozwoju społeczno-gospodarczego (3 poziom polityki terytorialnej województwa kujawsko-pomorskiego, wynikający z Założeń polityki terytorialnej....)
OSI – Obszar Strategicznej Interwencji
OZ – obszar zdegradowany
PO RYBY – Program Operacyjny Rybactwo i Morze na lata 2014-2020
PR – program rewitalizacji
PROW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
RLKS – Rozwój lokalny kierowany przez społeczność
RPO WK-P – Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
SRW – Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+
SZOOP RPO WK-P – Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
UMWKP – Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu
ustawa o rewitalizacji – ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. z 2015 r. poz. 1777 ze zm.)
ustawa o samorządzie - ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95) „Zasady programowania...” - „Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”
ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

Wstęp

Niniejszy poradnik ma na celu usprawnienie procesu sporządzania programów rewitalizacji (PR) w województwie kujawsko-pomorskim w celu umożliwienia dofinansowania procesów rewitalizacji w gminach w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

Poradnik bezpośrednio nawiązuje do „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”, stanowiących Załącznik nr 10 do SZOOP RPO WK-P. Głównym celem poradnika jest udzielenie podpowiedzi w jaki sposób poprawnie sporządzić program, który będzie zachowywał zgodność z „Zasadami programowania...”. Niniejsze opracowanie koncentruje się przede wszystkim na objaśnieniu tych elementów programów rewitalizacji i tych zagadnień, najtrudniejszych zagadnień związanych z opracowaniem programów rewitalizacji.

Poradnik składa się z trzech zasadniczych części:

1. Charakterystyki poszczególnych części programu rewitalizacji wraz z wyjaśnieniem metody ich poprawnego wykonania.
2. Charakterystyki zagadnień problemowych (o charakterze horyzontalnym), mającej na celu wyjaśnienie poprawnego sposobu ich uwzględnienia w programie.
3. Załącznika do części pierwszej zawierającego przykłady poprawnego oraz niepoprawnego wykonania poszczególnych części programu.

W poradniku znajdują się konkretne przykłady dobrych praktyk, a także błędów spotykanych w programach rewitalizacji, które zostały opracowane w latach 2016-2017 dla gmin województwa kujawsko-pomorskiego (po dokonaniu anonimizacji danych), dzięki czemu materiał nie ma charakteru wyłącznie teoretycznego i ocenia się, że pozwoli to na pełniejsze przybliżenie autorom programów kluczowych zagadnień pozwalających na prawidłowe opracowanie dokumentu.

Część I. Elementy programu rewitalizacji

Opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 1 „Zasad programowania...”

Program rewitalizacji (PR) powinien być przede wszystkim jednym z narzędzi realizujących strategię rozwoju gminy. Oznacza to, że planowane działania rewitalizacyjne w ramach PR, przynajmniej w ogólnym zarysie, powinny wynikać ze strategii rozwoju gminy. Wobec powyższego konstruując PR, należy przeanalizować zapisy strategii rozwoju gminy pod kątem przyjętych tam założeń w zakresie rewitalizacji i przełożyć je na konkretne działania w przygotowywanym PR.¹

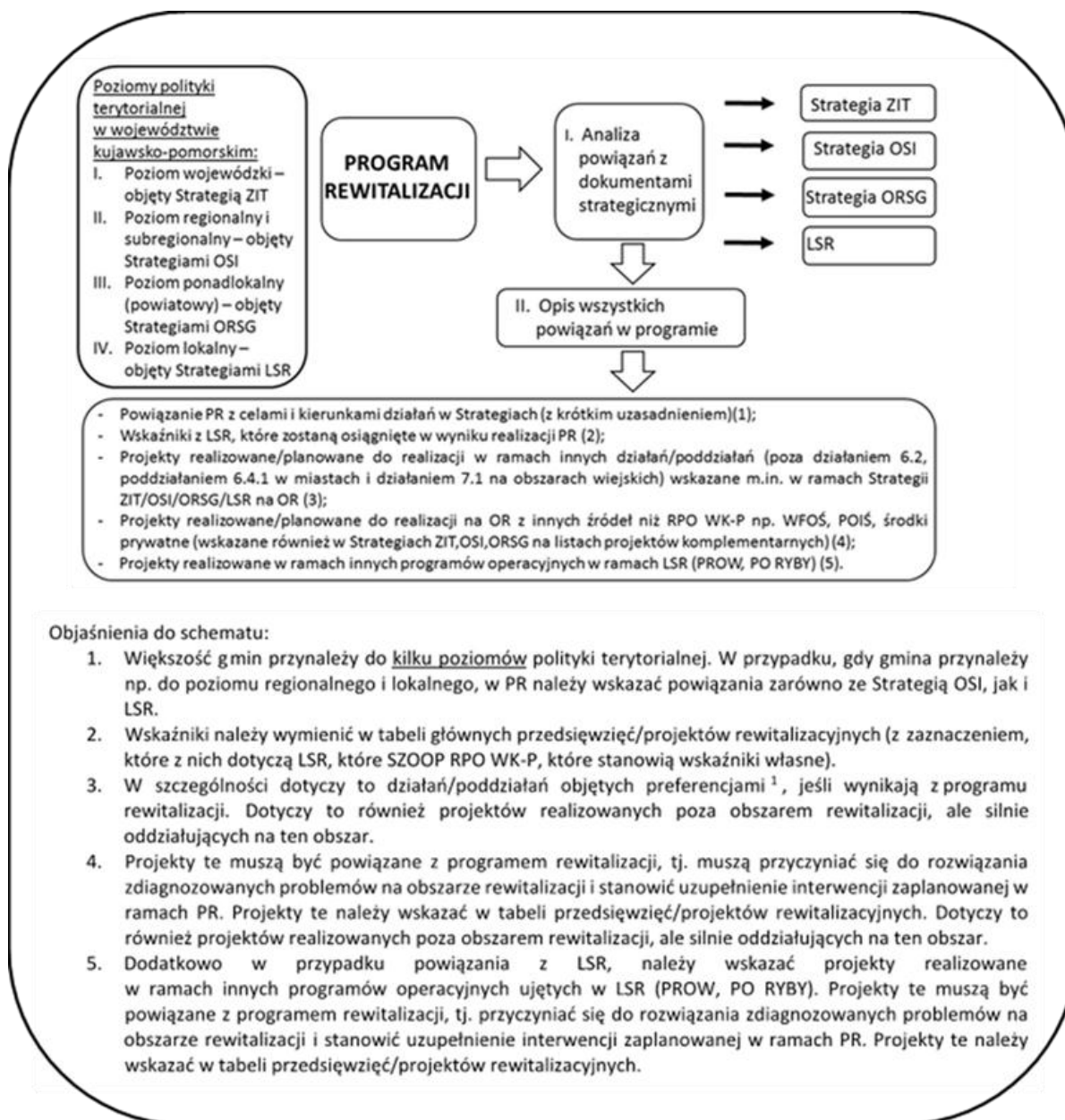
Krajowa Polityka Miejska 2023 definiuje rewitalizację jako ważną część myślenia o rozwoju gminy, która powinna stać się kluczowym programem społecznym i gospodarczym gminy w odniesieniu do jego obszarów problemowych. Każda gmina posiada swoje dokumenty programowe (strategiczne, operacyjne, planistyczne)², które razem ze strategią rozwoju gminy powinny tworzyć spójny i komplementarny system instrumentów pozwalających na realizację polityki rozwoju. Wiele z tych dokumentów może określać ramy procesu rewitalizacji, stąd ich analiza na początkowym etapie

¹ Oczywiście przeprowadzone w PR analizy umożliwią dalsze dokładne zbadanie przyczyn kryzysu, a przez to zaprogramowanie odpowiednich, kompleksowych działań.

² Dokumenty programowe w gminie to np.: gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych, program współpracy z organizacjami pozarządowymi, plan gospodarki niskoemisyjnej itp.

przygotowania PR pozwoli lepiej zaplanować pracę nad opracowaniem i wdrożeniem programu. Dlatego konstruując PR należy zadbać o jego powiązanie z omawianymi opracowaniami. W efekcie PR powinien być dokumentem koordynującym te części poszczególnych, branżowych strategii, programów, polityk gminnych itp., które dotyczą rewitalizacji. Powyższe spowoduje, że PR będzie umocowany w lokalnym systemie zarządzania strategicznego.

Jeżeli lokalny samorząd terytorialny uczestniczy w realizacji Strategii ZIT, OSI, ORSG lub/i LSR należy przedstawić spójność PR również z tymi dokumentami (rysunek).

Rysunek. Schemat powiązania PR z dokumentami polityki terytorialnej

W dokumencie należy przedstawić spójność programu rewitalizacji, tj. wskazać powiązanie np. z celami danej strategii oraz - w przypadku LSR - wskazać jakie przedsięwzięcia/wskaźniki będą realizowane w ramach programu rewitalizacji.

Pisząc program rewitalizacji w przypadku podmiotów, które zamierzają ubiegać się o środki w ramach Osi priorytetowej 7 RPO WK-P należy pamiętać o tym, że dystrybucja tych środków odbywa się

za pośrednictwem Lokalnych Grup Działania. W związku z powyższym wsparcie w ramach tej Osi będą mogły uzyskać jedynie projekty wynikające z Lokalnych Strategii Rozwoju. Ważne jest zatem zapoznanie się z LSR grupy funkcjonującej na obszarze, na którym planowany jest dany projekt. Przedstawiając powiązania programu rewitalizacji z LSR szczególną uwagę należy zwrócić przy wykazaniu powiązania z odpowiednimi celami czy też przedsięwzięciami wskazanymi w Lokalnej Strategii Rozwoju, które będą realizowane w ramach programu rewitalizacji, a nie odnosić się do wszystkich celów i przedsięwzięć z LSR (szczegółowy opis poszczególnych celów, przedsięwzięć, zakładanych wskaźników oraz źródeł finansowania znajduje się w załączniku do LSR – Planie działania). Należy pamiętać, iż LSR może realizować kilka programów: RPO WK-P 2014-2020, PROW 2014-2020 i PO RYBY 2014-2020. Wskazując powiązanie programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi należy uważnie analizować powiązanie z odpowiednimi celami, przedsięwzięciami oraz wskaźnikami. Dodatkowo, działania wskazane w programach rewitalizacji, mające być realizowane na obszarach wiejskich powinny być komplementarne z działaniami PROW 2014-2020 (brak sprzeczności działań, wzajemne uzupełnianie się projektów), w szczególności z działaniem „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich”.

Podsumowując w PR w omawianym punkcie należy wskazać, rozwinięciem których celów/kierunków strategii rozwoju/innych dokumentów programowych gminy są działania zaplanowane w ramach PR. Jednocześnie opcjonalnie proponuje się konkretnie i bardzo zwięźle wyjaśnić w jaki sposób PR będzie realizował powyższe dokumenty w tym zakresie.

Dzięki takiemu podejściu zależność pomiędzy PR a poszczególnymi Strategiami zostanie przedstawiona wyczerpująco, a zaplanowana interwencja będzie w sposób kompletny odnosić się do wszystkich aspektów w PR.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Odnoszenie się do długookresowych, strategicznych dokumentów krajowych. PR jest dokumentem lokalnym, operacyjnym, który przede wszystkim powinien być umocowany w lokalnym systemie zarządzania strategicznego.
Przykład: „Strategia Rozwoju Kraju 2020 wyznacza najważniejsze zadania państwa, których realizacja przyczyni się do szybszego i bardziej zrównoważonego rozwoju kraju i poprawy jakości życia ludności poprzez wzmocnienie potencjałów gospodarczych, instytucjonalnych i społecznych. Główne działania obejmują trzy obszary: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjną gospodarkę oraz spójność społeczną i gospodarczą. Lokalny Program Rewitalizacji wpisuje się w następujące obszary i cele: 1) obszar strategiczny: Sprawne i efektywne państwo, Cel 3 Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek: rozwój kapitału społecznego, 2) obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, Cel 4 Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego.”
- Odnoszenie się do ustawy o rewitalizacji, która nie jest ani dokumentem strategicznym ani planistycznym.
Przykład: „Ustawa określa zasady oraz tryb przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji. Gminny Program Rewitalizacji został przygotowany zgodnie z zapisami ustawy, która stanowi główną podstawę prawną do jego opracowania.”
- Błędne odnoszenie się do Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+ poprzez mylenie priorytetów i celów strategicznych.
Przykład: „Świadczą o tym następujące cele strategiczne, z którymi zgodność wykazuje

program rewitalizacji: nowoczesne społeczeństwo, modernizacja przestrzeni wsi i miast, konkurencyjna gospodarka (...)"

- Odnoszenie się do obowiązujących w gminie dokumentów programowych, które nie będą realizowane poprzez PR – w związku z czym brak związku między tymi dokumentami.

Przykład: wskazywanie zgodności PR z programem gospodarki niskoemisyjnej w sytuacji gdy wśród proponowanych działań rewitalizacyjnych nie ma żadnego związanego z problemami sfery środowiskowej,

Przykład: wskazywanie zgodności z programem rozwiązywania problemów alkoholowych wobec braku zawarcia tego problemu społecznego w delimitacji obszaru rewitalizacji oraz w proponowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych w sferze społecznej.

- Odnoszenie się do obowiązujących w gminie dokumentów programowych poprzez wypunktowanie wszystkich lub większości celów dokumentu – zamiast wyboru tych, które będą rzeczywiście realizowane przez przedsięwzięcia PR.
- Brak powiązania z wszystkimi wymaganymi dokumentami, np. wskazanie wyłącznie powiązania z LSR bez powiązania ze Strategią ORSG (w przypadku gdy Gmina realizuje działania zarówno w ramach III, jak i IV poziomu polityki terytorialnej).
- Brak projektów komplementarnych realizowanych w ramach innych działań/poddziałań, m.in. w ramach Strategii ZIT/OSI/ORSG (w przypadku, gdy działanie te miałyby wymierny wpływ na rozwiązanie problemów przedstawionych w PR).
- Wskazywanie powiązania z celami/przedsięwzięciami w LSR, które będą finansowane np. z PROW bez wskazania w PR projektów realizowanych z PROW (jako projektów komplementarnych do działań realizowanych w ramach RPO WK-P).
- Wskazywanie powiązania z LSR bez wskaźników z LSR (na liście głównych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych).
- Błędne powiązanie np. z przedsięwzięciami realizowanymi z PROW 2014-2020 (a z PR nie wynika, że realizowane będą projekty komplementarne z działaniami PROW 2014-2020);
- Brak przykładów wskaźników wynikających z LSR (w przypadku gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich, na terenie których wyznaczono OR). Zgodnie z warunkami wsparcia dla projektów realizowanych przez LGD w ramach RLKS z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, przedsięwzięcia rewitalizacyjne powinny zakładać realizację celów głównych i szczegółowych LSR przez osiągnięcie zaplanowanych w LSR wskaźników).

Uproszczona diagnoza gminy z wnioskami

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 2 „Zasad programowania...”

Celem diagnozy uproszczonej jest przedstawienie syntetycznej informacji o gminie, wraz z identyfikacją najważniejszych determinant jej rozwoju. Już na tym etapie muszą zostać wskazane kluczowe uwarunkowania, potencjały gminy oraz problemy rozwoju w gminie z wyjaśnieniem (o ile to możliwe) ich genezy. Zagadnienia kryzysowe, które zostaną tu zidentyfikowane, będą przedmiotem dogłębnej analizy w dalszych częściach opracowania, bowiem program rewitalizacji powinien całościowo traktować o wychodzeniu ze stanu kryzysowego, a w szczególności o tym, jakie narzędzia planuje się zastosować do wychodzenia ze stanu kryzysowego. W związku z powyższym, szczególnie istotne dla poprawności programu jest, aby diagnoza uproszczona nie stanowiła wyłącznie ogólnej charakterystyki gminy, ale też by prawidłowo identyfikowała uwarunkowania mające największy wpływ na jej obecny stan rozwoju i jego perspektywy. Ważne jest aby z opisu

uwarunkowań były wyciągnięte najważniejsze wnioski determinujące rozwój społeczno-gospodarczy gminy.

Sugeruje się, aby opis ten zawierał uwarunkowania gminy w zakresie szeroko podejmowanych zagadnień z różnych sfer: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej. Dla usystematyzowania problematyki oraz dla uwzględnienia wystarczająco szerokiej problematyki funkcjonowania gminy, zaleca się, aby diagnoza uproszczona odnosiła się do następujących zagadnień:

- położenie gminy w województwie i powiecie,
- wielkość gminy (powierzchnia i ludność),
- sieć osadnicza gminy (liczba i wielkość miejscowości),
- podstawowe dane o strukturze użytkowania gruntów (dla ujawnienia ewentualnych cech specyficznych związanych np. z bardzo dużym lub bardzo małym udziałem lasów, łąk, itp.),
- podstawowe informacje o potencjale środowiska przyrodniczego i kulturowego (rodzaje walorów, objęcie ochroną, stan środowiska),
- procesy i struktury demograficzne (pokazanie stanu aktualnego oraz ujawnienie tendencji z ostatnich lat w zakresie ruchu naturalnego, migracji, starzenia, ewentualnie innych cech jeśli w gminie są specyficzne),
- stan rozwoju usług (w tym – jeśli stanowi to w gminie problem, informacja o dostępności placówek i jakości świadczenia usług – np. w zakresie oświaty),
- relacje z miastami i gminami sąsiednimi istotne dla rynków pracy lub zaspokajania potrzeb mieszkańców,
- zagadnienia mające wpływ na jakość życia mieszkańców związane z kondycją społeczno-gospodarczą gminy (bezrobocie, pomoc społeczna, przestępczość, poziom wykształcenia, różnego rodzaju wykluczenia, peryferyjność komunikacyjna – utrudniona dostępność do ośrodków obsługi, charakterystyka substancji mieszkaniowej),
- potencjał gospodarczy, w tym przedsiębiorczość (stan, tendencje zmian w ostatnich latach, specyfika jeśli występuje),
- potencjał rolniczy (warunki prowadzenia gospodarki rolnej, liczba gospodarstw, kierunki produkcji rolniczej, rola rolnictwa w bazie ekonomicznej gminy),
- potencjał turystyczny (jeśli istnieje – scharakteryzować walory, rodzaje realizowanego ruchu, znaczenie turystyki w bazie ekonomicznej gminy),
- dostępność (zewnętrzna) i spójność (wewnętrzna) transportowa (ocena dostępności/peryferyjności gminy, dostępność do miast stanowiących główne ośrodki realizacji potrzeb mieszkańców, ocena stopnia zintegrowania transportowego miejscowości w gminie); dostępność gminy w transporcie publicznym,
- obsługa gminy w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, zasilanie w energię, ogrzewanie (zagadnienia rozwinąć szerzej wyłącznie jeśli mają tu miejsce sytuacje problemowe lub specyficzne),
- problemy przestrzenne i środowiskowe (zwłaszcza informacja o obecności przestrzeni zdegradowanych, degradacji środowiska, wpływie nieuregulowanych rozwiązań infrastrukturalnych na stan środowiska – jeśli występują),
- ujęcie innych zagadnień/elementów/stanów kryzysowych specyficznych w przestrzeni gminy – jeśli występują.

W przypadku większości z wymienionych powyżej zagadnień wystarczą informacje stosunkowo ogólne (bez podawania szczegółów), jednak świadczące o tym, że zagadnienie było przedmiotem bliższej analizy i oceny wpływu na funkcjonowanie gminy, a w diagnozie uproszczonej zamieszczono jedynie ich wyniki lub wnioski. Bardziej szczegółowa charakterystyka jest wymagana w zakresie zagadnień społecznych i gospodarczych, gdzie należy określić najbardziej charakterystyczne cechy (w tym, zwłaszcza zidentyfikować najważniejsze problemy lub podkreślić brak problemów). Należy jednak pamiętać, że diagnoza uproszczona powinna być krótka i syntetyczna – w „Zasadach programowania...” określono jej objętość na 5 stron i jest to wielkość wystarczająca dla zawarcia wszystkich wyżej wymienionych zagadnień oraz wniosków.

Podkreślić należy, że „Zasady programowania...” nie formułują w sposób jednoznaczny wymaganego zakresu diagnozy uproszczonej, więc powyższy wykaz zagadnień należy traktować jedynie jako pomocniczy, a nie jako wymagany.

W niektórych przypadkach ważne będzie pokazanie nie tylko sytuacji obecnej, ale także zmienności zjawisk w czasie, a więc pokazanie danych za lata wcześniejsze, w celu ukazania pozytywnych bądź negatywnych zmian. Pomocne może być też odniesienie przedstawianych wartości dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie do średnich wartości w powiecie czy województwie, dzięki czemu, można pokazać specyfikę gminy lub poziom jej rozwoju na szerszym tle (zarówno aspekty pozytywne jak i negatywne). Warto przy tym wskazać czynniki istotne dla rozwoju gminy lub wpływające na jej stagnację. W celu zarysowania jej potencjałów, ale także sytuacji kryzysowych, pomocne może być postawienie pytań:

- w jakiej sytuacji znajduje się gmina na tle innych gmin? (można sytuację w gminie przyrównać do sytuacji w tym zakresie w województwie, powiecie),
- co jest przyczyną problemów w gminie?

W przypadku niektórych sfer, najlepiej odzwierciedlą to powszechnie używane wskaźniki. Warto mieć tu na uwadze pochodzenie danych, a więc korzystać tylko z wiarygodnych źródeł (patrz: rozdział „Źródła rzetelnych i aktualnych danych na potrzeby PR”), jednocześnie pamiętając o przytaczaniu źródła danych i stanu ich aktualności. Wiarygodny dokument jest nie tylko poprawny merytorycznie, ale także ma właściwie opisane wykresy, tabele oraz ryciny, do których odnoszą się poszczególne części tekstu. Jednocześnie należy pamiętać, że nie jest błędem wykorzystywanie uzupełniających się danych dotyczących tego samego zagadnienia, pochodzących z różnych źródeł (np. dane GUS i dane urzędu gminy), ale źródło danych musi być każdorazowo podane, a ewentualne rozbieżności między danymi pochodzącymi z różnych źródeł – wyjaśnione. Takie dane nie mogą być ze sobą sprzeczne, a do wykonywania porównań nie można używać danych pochodzących z różnych źródeł (np. błędem jest gdy wartości dla miejscowości pochodzą z urzędu gminy, a wartość średnia dla gminy – z GUS).

Konieczne jest, aby prezentowane w tym rozdziale dane były spójne z danymi i informacjami, które będą pojawiały się w dalszych częściach opracowania. Program rewitalizacji ma stanowić harmonijną całość, dlatego uproszczona diagnoza powinna stanowić fundament, na którym opierać się będą pozostałe części.

Rozdział ten powinien być zakończony podsumowaniem, stanowiącym wnioski z diagnozy uproszczonej – kwintesencję charakteru społeczno-gospodarczego i funkcjonalno-przestrzennego gminy, z wyróżnieniem najważniejszych determinant rozwoju. W podsumowaniu powinny być wskazane problemy, które w dalszej części programu stanowią przedmiot interwencji. Sugeruje się, by podsumowania nie wykonywać w formie analizy SWOT (bowiem powszechnym problemem jest bardzo niska jakość tych analiz – to z założenia dobre narzędzie do pokazania podsumowania,

jest najczęściej zbyt rozbudowane, zawiera błędne i/lub sprzeczne wnioski, zawiera wnioski nieoparte wcześniejszymi analizami) – optymalną formą jest wypunktowanie kluczowych wniosków.

Nie należy zamieszczać sformułowań, które nie wynikają z diagnozy uproszczonej lub są w niej zbyt słabo umotywowane. Część wnioskowa powinna odnosić się do ogólnej sytuacji gminy, a nie poszczególnych sfer, aby można było dokonać oceny całościowej problematyki gminy. Dopuszcza się, by poszczególne sfery podsumowywane były w formie wniosków, ale nie mogą one zastępować wniosków końcowych (wnioski końcowe nie mogą być natomiast tylko „sumą tych wniosków częściowych”). Ogólne podsumowanie powinno być spojrzeniem całościowym i dotyczącym rzeczywiście tylko najważniejszych dla gminy zagadnień.

Należy dokładnie przemyśleć strukturę dokumentu, aby nie powielać informacji w dalszej części opracowania (np. nie należy zamieszczać tu wyników konsultacji społecznych). W rozdziale tym szczególnie ważna jest rzetelność danych i obliczeń.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- znaczne przekroczenie określonej objętości 5 stron,
- brak podania źródła danych,
- wykorzystywanie źródeł niewiarygodnych,
- brak wskazania aktualności danych,
- wykorzystywanie nieaktualnych danych,
- podawanie nieprawdziwych danych,
- błędy rachunkowe,
- niespójność danych i informacji z pozostałą częścią opracowania,
- brak wniosków,
- wyciąganie błędnych wniosków z przedstawionych danych,
- zamieszczanie wniosków nieopartych danymi,
- bezkrytyczne kopiowanie tekstów z innych opracowań lub zamieszczanie całych fragmentów innych dokumentów w tekście dokumentu bądź jako załącznik,
- niepoprawne nazewnictwo wskaźników,
- mylenie definicji.

Ponadto zwraca się uwagę na liczne dostrzegane błędy językowe, niedokończone zdania, używanie zbyt potocznego słownictwa (zwłaszcza jeśli dotyczy to zagadnień, które są zdefiniowane, a fachowe, poprawne terminy są powszechnie używane w literaturze przedmiotu, aktach prawnych, opracowaniach branżowych, itp.), które nie dyskwalifikują programu, ponieważ nie podlegają ocenie, jednak dodatkowo wpływają negatywnie na jakość programów.

Delimitacja obszaru zdegradowanego gminy

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziałów 6.3 podpunkt 3 oraz 6.4 a także do Załącznika 3 „Zasad programowania...”

Delimitacja obszaru zdegradowanego ma na celu wskazanie obszaru, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Należy go wyznaczyć zgodnie z rozdziałem 6.4 „Zasad programowania...”, w którym to zamieszczono sposób przeprowadzenia delimitacji w zależności od charakteru gminy:

- w podrozdziale 6.4.1 dla największych miast regionu,
- w podrozdziale 6.4.2 dla obszarów wiejskich (a więc dla gmin wiejskich i wiejskich części gmin miejsko-wiejskich)
- w podrozdziale 6.4.3 dla małych miast regionu (dla gmin miejskich i miast w gminach miejsko-wiejskich).

Największe miasta: Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz, Inowrocław (podrozdział 6.4.1 „Zasad programowania...”)

Zgodnie z pkt 1 i 2 podrozdziału 6.4.1 „Zasad programowania...” przestrzeń miasta należy podzielić na jednostki struktury przestrzeni miejskiej (jednostki strukturalne). Liczba jednostek, ich kształt i wielkość jest dowolna, ale niezbędne jest spełnienie warunków zapisanych w punkcie 2 podrozdziału 6.4.1. „Zasad programowania...”. Zwraca się uwagę, że wydzielone jednostki zaliczone zostają do obszaru zdegradowanego i następnie do obszaru rewitalizacji w całości – nie wolno ich już dzielić ani zaliczać do obszaru rewitalizacji tylko części ich powierzchni.

Metoda 1. Następnie zgodnie z pkt 3 i 4 podrozdziału 6.4.1. „Zasad programowania...” dokonuje się analizy jednostek strukturalnych za pomocą 5 wskaźników (z czego przynajmniej 3 muszą dotyczyć sfery społecznej i przynajmniej 1 wskaźnik musi reprezentować sferę pozaspołeczną). Listę wskaźników przedstawiono w Załączniku 3, Tabela 5 „Zasad programowania...”. Możliwe jest również zastosowanie wskaźników autorskich i zamiennych (informacje na ich temat przedstawiono w części „W jaki sposób poprawnie konstruować wskaźniki autorskie?”).

Zwraca się uwagę, że każda z jednostek strukturalnych może być przebadana za pomocą innego zestawu wskaźników.

Obszar zdegradowany tworzą wszystkie te jednostki strukturalne, które spełniają jednocześnie 2 warunki: co najmniej 3 z 5 wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średniej dla miasta i spośród których przynajmniej 1 wskaźnik ze sfery pozaspołecznej przyjmuje wartość mniej korzystną od średniej dla miasta (pkt 5 podrozdziału 6.4.1 „Zasad programowania...”).

Metoda 2. Należy jednak pamiętać, że oprócz opisanego wyżej sposobu delimitacji obszaru zdegradowanego, jeśli planuje się interwencję związaną z prowadzeniem działalności na rzecz ludności starszej, to do obszaru zdegradowanego można również zaliczyć jednostki strukturalne spełniające kryteria zapisane w punkcie 6 podrozdziału 6.4.1. „Zasad programowania...”.

Można zastosować obie powyższe metody lub tylko jedną z nich.

Za obszar zdegradowany uznaje się wszystkie jednostki strukturalne spełniające opisane w obu metodach kryteria.

Miasta małe: gminy miejskie oraz miasta w gminach miejsko-wiejskich (podrozdział 6.4.3 „Zasad programowania...”)

Ten sposób wyznaczania obszaru zdegradowanego dotyczy gmin miejskich oraz miast w gminach miejsko-wiejskich. Sposób delimitacji obszaru zdegradowanego na obszarze miast przedstawiono w podrozdziale 6.4.3.1 „Zasad programowania...”. Poza tym, w podrozdziale 6.4.3.2 „Zasad programowania...” przedstawiono ogólne założenia wyznaczania obszaru zdegradowanego w gminach miejsko-wiejskich, w zależności od wielkości miasta.

Zgodnie z pkt 1 i 2 podrozdziale 6.4.3.1 „Zasad programowania...” przestrzeń miasta należy podzielić na jednostki struktury przestrzeni miejskiej (jednostki strukturalne). Liczba jednostek, ich kształt i wielkość jest dowolna, ale niezbędne jest spełnienie warunków zapisanych w punkcie 2. Zwraca się uwagę, że wydzielone jednostki zaliczone zostają do obszaru zdegradowanego i następnie do obszaru rewitalizacji w całości – nie wolno ich już dzielić ani zaliczać do obszaru rewitalizacji tylko części ich powierzchni.

Metoda 1. Następnie zgodnie z pkt 3 i 4 podrozdziału 6.4.3.1 "Zasad programowania..." dokonuje się analizy jednostek strukturalnych za pomocą 4 wskaźników (z czego przynajmniej 1 wskaźnik musi dotyczyć sfery społecznej i przynajmniej 1 wskaźnik sfery pozaspołecznej). Listę wskaźników przedstawiono w Załączniku 3, Tabela 5 „Zasad programowania...”. Możliwe jest również zastosowanie wskaźników autorskich i zamiennych (informacje na ich temat przedstawiono w części „*W jaki sposób poprawnie konstruować wskaźniki autorskie?*”).

Zwraca się uwagę, że każda z jednostek strukturalnych może zostać przebadana za pomocą innego zestawu wskaźników.

Obszar zdegradowany tworzą wszystkie te jednostki strukturalne, które spełniają jednocześnie 2 warunki: co najmniej 2 z 4 wskaźników przyjmują wartości mniej korzystne od średniej wartości dla gminy, przy czym przynajmniej jednym z tych wskaźników jest wskaźnik ze sfery społecznej i przynajmniej jednym wskaźnik ze sfery pozaspołecznej.

Metoda 2. Do obszaru zdegradowanego można również zaliczyć jednostki strukturalne za pomocą metody przedstawionej w pkt 5 podrozdziału 6.4.3.1 "Zasad programowania..." (dotyczy jednostek strukturalnych, na terenie których występuje przestrzeń zdegradowana, które można zaadaptować na cele rozwoju społecznego lub gospodarczego – konieczne jest jednak spełnienie kryteriów a-c lub c-e zapisanych w pkt 5)

Metoda 3. Do obszaru zdegradowanego można również zaliczyć jednostki strukturalne za pomocą metody przedstawionej w pkt 6 podrozdziału 6.4.3.1 "Zasad programowania..." (jeśli Gmina planuje interwencję związaną z prowadzeniem działalności na rzecz ludności starszej).

Gmina może zastosować jedną, dwie lub wszystkie trzy z powyższych metod w celu wyznaczenia obszaru zdegradowanego.

Za obszar zdegradowany uznaje się wszystkie jednostki spełniające kryteria opisane w każdej z przedstawionych metod.

Gminy wiejskie oraz obszary wiejskie gmin miejsko-wiejskich (podrozdział 6.4.2 „Zasad programowania...”)

Ten sposób wyznaczania obszaru zdegradowanego dotyczy gmin wiejskich oraz wiejskich części gmin miejsko-wiejskich. Sposób delimitacji obszaru zdegradowanego na obszarach wiejskich przedstawiono w podrozdziale 6.4.2 „Zasad programowania...”.

Zgodnie podrozdziałem 6.4.2 „Zasad programowania...” delimitacji obszaru zdegradowanego w gminie należy dokonać w podziale na miejscowości lub w podziale na sołectwa, w zależności od tego, który podział zostanie przez Gminę uznany za optymalny.

Metoda 1. Delimitacji obszaru zdegradowanego należy dokonać zgodnie z pkt 2 i 3 podrozdziału 6.4.2. "Zasad programowania..." Miejscowość zostaje wskazana jako obszar zdegradowany, gdy co najmniej 2 wskaźniki społeczne notują sytuację gorszą od wartości średniej dla gminy i gdy jednocześnie na terenie miejscowości znajdują się przestrzenie zdegradowane (definicję przestrzeni zdegradowanej zamieszczono w „Zasadach programowania...” rozdział 3, pkt 6) albo niekorzystna sytuacja w sferze pozaspołecznej. Listę wskaźników przedstawiono w Załączniku 3, Tabela 5 „Zasad programowania...”. Możliwe jest również zastosowanie wskaźników autorskich i zamiennych (informacje na ich temat przedstawiono w części „*W jaki sposób poprawnie konstruować wskaźniki autorskie?*”).

Zwraca się uwagę, że każda z jednostek strukturalnych może być przebadana za pomocą innego zestawu wskaźników.

Za obszar zdegradowany uznaje się całe miejscowości/sołectwa, w których stwierdzono występowanie stanu kryzysowego (nie należy zaliczać do obszaru zdegradowanego części miejscowości).

Metoda 2. Zgodnie z podrozdziałem 6.4.2 pkt 7 istnieje możliwość zastosowania dodatkowego sposobu wyznaczenia obszaru zdegradowanego, związana z prowadzeniem działań na rzecz ludności starszej. Trzeba jednak spełniać kryteria wskazane w podpunktach od a) do e) w pkt 7.

Można zastosować obie, lub tylko jedną z przedstawionych powyżej metod.

Za obszar zdegradowany uznaje się wszystkie jednostki strukturalne spełniające opisane w obu metodach kryteria.

Sytuacja przykładowa dla obszarów wiejskich

Przykładowy zestaw wskaźników użytych do przeprowadzenia delimitacji OZ na terenie miejscowości wiejskich gminy XXX

	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (sf. społeczna)	Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (sf. społeczna)	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym (sf. gospodarcza)	Liczba wskaźników gorszych od średniej dla gminy	Przestrzeń zdegradowana
Miejscowość 1	19,2	24,1	2,1	3	X
Miejscowość 2	8,2	12,0	7,2	0	X
Miejscowość 3	4,3	4,0	10,8	0	X
Miejscowość 4	12,3	17,1	4,0	3	X
Miejscowość 5	9,0	13,5	5,3	2	X
Miejscowość 6	13,5	17,0	7,1*	2	1 obiekt
Miejscowość 7	5,8	8,3	9,6	0	X
Miejscowość 8	6,7	11,5	9,9	0	X
średnia dla gminy	9,9	13,4	6,6	-	-

*w tym przypadku nie jest konieczne analizowanie tego wskaźnika dla Miejscowości 6

Na podstawie powyższej tabeli, do OZ włączono Miejscowość 1 i 4 na podstawie stwierdzonych problemów w sferze społecznej (po 2) i gospodarczej (po 1) oraz Miejscowość 6 na podstawie stwierdzonych problemów w sferze społecznej (2) i istniejącego obiektu, który zgodnie z definicją z rozdziału 3, pkt 6 „Zasad programowania...” może być uznany za przestrzeń zdegradowaną i który spełnia pewne techniczne możliwości adaptacji na konkretny cel. Obiekt ten może zostać zaadaptowany np. na cele aktywizacji społecznej i/lub gospodarczej mieszkańców sąsiadujących ze sobą miejscowości 1, 4 i 6. Jest to możliwe, gdyż spójna koncepcja wyprowadzenia OR ze stanu kryzysowego utworzona przez władze Gminy, przy współudziale mieszkańców w ramach konsultacji społecznych, zakłada realizację szeregu przedsięwzięć

„miękkich” dla mieszkańców OR, w odpowiedzi na faktycznie występujące problemy. Tym samym w przystosowanym obiekcie odbywać się będą zaplanowane wydarzenia (warsztaty, szkolenia, spotkania ze specjalistami itp.) mające na celu skuteczne wyeliminowanie (bądź ograniczenie) występującego stanu kryzysowego.

Ważne! Wskazówki ułatwiające poprawne przeprowadzenie delimitacji OZ (niezależnie od statusu administracyjnego)

- Należy pamiętać o zależnościach pomiędzy delimitacją obszaru zdegradowanego, a identyfikacją obszaru rewitalizacji. „Obszar rewitalizacji” to obszar „cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk” („Zasady programowania...”, str. 5). Oznacza to, że w końcowym efekcie delimitacji, obszarem rewitalizacji muszą stać się jednostki wykazujące największą skalę stanu kryzysowego (mierzonej w pierwszym rzędzie liczbą problemów, a przy równej ich liczbie – ich natężeniem lub zasadami priorytetowania wyboru). Delimitacja obszaru rewitalizacji rozpoczyna się już na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego – bo to na podstawie wskaźników użytych do wskazania OZ, będzie potem wskazywany OR. Jest to szczególnie istotne na obszarach wiejskich, gdzie nie ogranicza się liczby wskaźników służących określeniu OZ. W związku z powyższym, niezwykle ważny jest właściwy dobór wskaźników oraz ich liczby. Znajomość problematyki gminy pozwala wstępnie (jeszcze przed rozpoczęciem analiz) z bardzo dużą odpowiedzialnością wskazać obszary koncentracji problemów w gminach oraz rodzaje tych problemów – co powinno skutkować doбором wskaźników dotyczących ściśle tych rzeczywistych zagadnień problemowych. Dlatego też, pomimo braku ograniczeń formalnych w zakresie liczby wskaźników (na obszarach wiejskich), korzystniejsze może być stosowanie małej liczby wskaźników, ale adekwatnych do rzeczywistych problemów.
- Dobrą praktyką jest zamieszczanie danych źródłowych, które zostały użyte do obliczenia wskaźników będących podstawą delimitacji OZ. W przypadku braku danych źródłowych każde odstępstwa wartości wskaźników od wartości typowych mogą sugerować popełnienie błędu na etapie obliczania wskaźników i będą podstawą ich zakwestionowania. Zamieszczenie danych źródłowych będzie więc uwiarygadniało dokonane obliczenia i usprawni proces oceny programu.
- Należy zwrócić uwagę, że niektóre wskaźniki nie mogą być jednocześnie użyte w procesie delimitacji ze względu na ich podobieństwo (patrz Załącznik nr 3 „Zasad programowania...”; tabela 6 „Macierz wykluczeń...”). Powyższe dotyczy także wskaźników autorskich i zamiennych.
- Należy pamiętać, że w odpowiedzi na wybrane na etapie delimitacji OZ wskaźniki, należy później przeprowadzić interwencję na wybranym OR. Dlatego przed wyborem wskaźników dla identyfikacji stanu kryzysowego, należy w pierwszej kolejności zastanowić się nad zasadnością (a na obszarach wiejskich także liczbą) wybranych wskaźników, aby ostatecznie powiązać je z planowaną interwencją.
- Należy pamiętać, że w przypadku poszczególnych miejscowości wiejskich na etapie wyznaczenia obszaru rewitalizacji możliwe będzie zawężenie obszaru poprzez wyłączenie części powierzchni miejscowości z obszaru rewitalizacji (mimo że w skład OZ wchodzi cała miejscowość). Ale w przypadku jednostek strukturalnych w miastach brak takiej możliwości (jednostka, która była podstawą analiz na etapie wydziałania OZ, może wejść w skład OR wyłącznie w całości). Dlatego też, w niektórych przypadkach korzystniejszym rozwiązaniem w miastach może być wyznaczenie większej liczby mniejszych jednostek – co na dalszym etapie prac ułatwi wybór tych jednostek o największej skali problemów, które to jednostki będą stanowić obszar rewitalizacji.
- Należy pamiętać, aby nie korzystać ze wskaźników dla ujawnienia stanu kryzysowego (według tab.5 w załączniku 3 „Zasad programowania...”) nieadekwatnych dla danego poziomu gminy (tj. duże miasta, małe miasta, obszary wiejskie).
- Należy pamiętać, aby przedstawić w dokumencie otrzymane wartości poszczególnych wskaźników użytych na etapie delimitacji.
- Po przeprowadzeniu delimitacji OZ zaleca się, aby przed przystąpieniem do dalszych etapów sporządzania PR uprzednio sprawdzić poprawność obliczonych wskaźników oraz poprawność wskazanych jako OZ jednostek strukturalnych/sołectw/miejscowości wiejskich.
- Należy pamiętać, aby przedstawić w dokumencie załącznik mapowy ukazujący granice OZ. Zagadnieniu temu poświęcono część opracowania „W jaki sposób poprawnie wykonać załączniki graficzne do

programu rewitalizacji?”

- Jeżeli w granicach miasta znajdują się np. zwarte kompleksy leśne, jeziora, czy zwarte grunty rolne, można wyznaczyć je jako oddzielne jednostki strukturalne (pojedyncze lub kilka), co praktycznie wyklucza możliwość prowadzenia na nich interwencji w zakresie rewitalizacji.
- Jeżeli na terenie miasta/sołectwa/miejscowości wiejskiej istnieje przestrzeń zdegradowana, którą planuje się zaadaptować na konkretne cele, fakt jej obecności należy opisać na etapie uproszczonej diagnozy (natomiast szczegółowa charakterystyka powinna być zawarta w szczegółowej diagnozie obszaru rewitalizacji).
- Należy pamiętać, aby analizie wskaźnikowej dla ujawnienia stanu kryzysowego poddać wszystkie jednostki strukturalne/miejscowości wiejskie/sołectwa z terenu gminy. Nie można przedstawiać sytuacji tylko w wybranych jednostkach.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Błędny dobór wskaźników służących delimitacji z tabeli nr 5 „Zasad programowania...”; wykorzystywanie do delimitacji OZ wskaźników nieodpowiednich dla danego typu gminy (np. wykorzystywanie dla obszarów wiejskich wskaźników dedykowanych wyłącznie dla miast).
- Przeprowadzanie delimitacji w oparciu wyłącznie o wskaźniki społeczne.
- Wykorzystywanie błędnie skonstruowanych wskaźników autorskich (niekonsultowanych wcześniej z DRR UMWKP).
- Błędy rachunkowe w obliczeniach wskaźników.
- Niepoprawne nazewnictwo wskaźników.
- Przeprowadzanie analizy wskaźnikowej mającej na celu delimitację OZ tylko dla wybranych jednostek w gminie (wybranych miejscowości/sołectw lub części miasta), podczas gdy analiza taka powinna być przeprowadzona dla wszystkich jednostek w gminie (analizowane jednostki łącznie powinny stanowić 100% powierzchni gminy).
- W przypadku obszarów wiejskich – mylenie pojęć sołectwo i miejscowość (traktowanie ich jako synonimy).
- Przeprowadzanie delimitacji OZ w oparciu o „opis problemu”, bez przedstawienia wskaźnika oraz porównania do sytuacji występującej na terenie gminy (dotyczy to zwłaszcza zagadnień spoza sfery społecznej); należy podkreślić, że w „Zasadach programowania...” wskazano tylko pojedyncze przypadki, gdy może mieć miejsce tego typu kwalifikacja (są to: wskaźnik nr 13 z tabeli nr 5 oraz stwierdzenie obecności przestrzeni zdegradowanej, możliwej do adaptacji na cele rozwoju społecznego lub gospodarczego; podkreślić jednak należy, że w uzasadnionych przypadkach taki charakter może mieć również wskaźnik autorski) – we wszystkich pozostałych przypadkach stan kryzysowy powinien być ujawniony za pomocą konkretnej wartości liczbowej i średniej wartości dla gminy.
- Brak podania wartości liczbowych wskaźników użytych do delimitacji OZ (dla każdej jednostki należy podać wartości uzyskanych wskaźników w zakresie zagadnień użytych do delimitacji, a dla każdego z zagadnień należy podać wartość przeciętną dla gminy; sugeruje się, by wartości te podawać w tabeli).
- Błędy kwalifikacji jednostek do OZ (na podstawie niedostatecznej liczby negatywnych wskaźników lub w przypadku, gdy dana jednostka uzyskała wartość wskaźnika korzystniejszą, niż wartość średnia dla gminy lub pomijanie jednostek, które spełniają kryteria kwalifikacji ze względu na wystarczająco dużą liczbę negatywnych wskaźników).

Delimitacja obszaru rewitalizacji gminy

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 4 oraz do rozdziału 6.4 „Zasad programowania...”

Delimitacja obszaru rewitalizacji ma na celu wskazanie obszaru, który poddany zostanie procesom rewitalizacyjnym. Jego wyznaczenie musi być dokonane zgodnie z „Zasadami programowania...”

i zostało opisane w rozdziale 6.4, w którym zamieszczono również sposób przeprowadzenia delimitacji w zależności od charakteru gminy:

- w podrozdziale 6.4.1 dla największych miast regionu,
- w podrozdziale 6.4.2 dla obszarów wiejskich (a więc dla gmin wiejskich i wiejskich części gmin miejsko-wiejskich),
- w podrozdziale 6.4.3 dla małych miast regionu (dla gmin miejskich i miast w gminach miejsko-wiejskich).

Największe miasta: Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz, Inowrocław (podrozdział 6.4.1 „Zasad programowania...”)

Obszar rewitalizacji w mieście nie może przekraczać 20% powierzchni, jak też nie może przekraczać 30% ludności miasta.

Jeśli wyznaczony metodą wskaźnikową (pkt 1-5 podrozdziału 6.4.1 „Zasad programowania...”) obszar zdegradowany Miasto chce lub musi zawęzić (bo przekracza ww. progi 20% i 30%), to należy dokonać tego w sposób opisany w punkcie 8 podrozdziału. Sposób wyboru jednostek strukturalnych jest taki sam, jak w miastach małych (został on opisany w dalszej części niniejszego rozdziału).

Jeśli na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego włączono do niego jednostki na podstawie metody zakładającej interwencję związaną z prowadzeniem działalności na rzecz ludności starszej (pkt 6 podrozdziału 6.4.1 „Zasad programowania...”), to jednostki te również zalicza się do obszaru rewitalizacji.

Jeśli w przypadku zastosowania obu metod próg 20% powierzchni lub próg 30% ludności gminy został przekroczony, to Miasto dokonuje optymalnego wyboru jednostek strukturalnych (przy czym jednostki zakwalifikowane na podstawie analizy wskaźnikowej muszą być włączane do obszaru rewitalizacji w sposób omówiony w punkcie 8).

Należy pamiętać, że w skład obszaru rewitalizacji wchodzi jednostki strukturalne w całości – nie wolno w trakcie delimitacji wyłączyć z jednostki części powierzchni. W przypadku gdy uważa się, że zaproponowana wcześniej jednostka jest zbyt duża pod względem powierzchni lub liczby ludności, to należy zwiększyć liczbę jednostek (dopasowując ich wielkość i kształt do potrzeb) i ponownie wykonać delimitację obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji.

Zgodnie z rozdziałem 6.3 „Zasad programowania...” granice obszaru rewitalizacji muszą zostać przedstawione na załączniku graficznym na tle wyznaczonego wcześniej obszaru zdegradowanego. Zagadnieniu temu poświęcono rozdział „W jaki sposób poprawnie wykonać załączniki graficzne do programu rewitalizacji?”

Miasta małe: gminy miejskie oraz miasta w gminach miejsko-wiejskich (podrozdział 6.4.3 „Zasad programowania...”)

Ten sposób wyznaczania obszaru rewitalizacji dotyczy gmin miejskich oraz miast w gminach miejsko-wiejskich. W przypadku gmin miejsko-wiejskich należy pamiętać, że łącznie obszar rewitalizacji w mieście i na obszarach wiejskich nie może przekraczać 20% powierzchni, jak też nie może przekraczać 30% ludności gminy. Sposób delimitacji obszaru rewitalizacji na obszarze miast został przedstawiony w podrozdziale 6.4.3.1 „Zasad programowania...”.

Jeśli wyznaczony metodą wskaźnikową (pkt 3-4 podrozdziału 6.4.3.1 „Zasad programowania...”) obszar zdegradowany Gmina chce lub musi zawęzić, to należy dokonać tego zgodnie z pkt 8 ww. podrozdziału. Spośród jednostek strukturalnych, które zostały zaliczone do obszaru zdegradowanego

należy wybrać te jednostki, w których liczba wskaźników z wartościami mniej korzystnymi od średniej jest największa. W przypadku równej liczby wskaźników w zakresie których sytuacja jest mniej korzystna od średniej dla gminy, o kwalifikacji decyduje suma różnic (jako procent średniej wartości wskaźnika dla gminy) pomiędzy wartościami wykazywanymi a wartościami średnimi dla gminy w zakresie wskaźników mniej korzystnych od wartości średnich w porównywanych jednostkach strukturalnych (patrz: *Sytuacja przykładowa* poniżej).

Należy pamiętać, że w skład obszaru rewitalizacji wchodzi jednostki strukturalne w całości – nie wolno w trakcie delimitacji wyłączyć z jednostki części powierzchni. W przypadku gdy uważa się, że zaproponowana wcześniej jednostka jest zbyt duża pod względem powierzchni lub liczby ludności, to należy zwiększyć liczbę jednostek (dopasowując ich wielkość i kształt do potrzeb) i ponownie wykonać delimitację obszaru zdegradowanego, a następnie obszaru rewitalizacji.

Sytuacja przykładowa

W wyniku przeprowadzonej delimitacji do obszaru zdegradowanego na terenie miasta zaliczono 8 jednostek (tabela).

	wskaźnik A	wskaźnik B	wskaźnik C	wskaźnik D	Liczba wskaźników gorszych od średniej dla gminy	% średniej wartości gminnej wskaźnika 1	% średniej wartości gminnej wskaźnika 2	% średniej wartości gminnej wskaźnika 3	% średniej wartości gminnej wskaźnika 4	Suma różnic
jednostka 1	11,5	6,2	26,8	17,9	4	-	-	-	-	-
jednostka 2	12,8	4,1	23,8	16,2	2	-	-	-	-	-
jednostka 3	13,4	3,2	27,3	21,0	3	131,37	-	106,64	119,32	57,33
jednostka 4	9,2	3,9	24,5	20,8	2	-	-	-	-	-
jednostka 5	11,3	5,6	27,1	18,4	4	-	-	-	-	-
jednostka 6	6,2	4,5	27,2	19,6	3	-	118,42	106,25	111,36	36,03
jednostka 7	9,0	5,1	22,3	19,2	2	-	-	-	-	-
jednostka 8	11,3	3,9	25,2	22,8	3	110,78	102,63	-	129,55	42,96
śr. dla gminy	10,2	3,8	25,6	17,6	-	-	-	-	-	-

W pierwszej kolejności do obszaru rewitalizacji zaliczono jednostki o największej liczbie wskaźników negatywnych (4), a więc jednostkę 1 i jednostkę 5.

W dalszej kolejności do obszaru rewitalizacji można włączyć jednostki mające 3 negatywne wskaźniki, a więc jednostki: 3, 6 i 8. Jednak jeśli Gmina nie chce włączyć wszystkich trzech jednostek, a na przykład tylko jedną, albo włączenie wszystkich trzech spowodowałoby przekroczenie progu 20% powierzchni lub przekroczenie progu 30% ludności gminy, to należy wybrać spośród nich jednostkę o najgorszej wartości wskaźników w stosunku do wartości średnich dla gminy. Należy tego dokonać zgodnie z pkt 8 podrozdziału 6.4.3.1 „Zasad programowania...”. Tak więc, należy dla jednostki 3, 6 i 8 obliczyć procent średniej gminnej dla wskaźników notujących sytuację gorszą od średniej wartości gminnej, a następnie obliczyć sumę wyliczonych różnic.

Dla przykładu obliczenia dla jednostki 3:

wskaźnik A: $13,4 \cdot 100 / 10,2 = 131,37$, to różnica wynosi $131,37 - 100 = 31,37$

wskaźnik C: $27,3 \cdot 100 / 25,6 = 106,64$, to różnica wynosi $106,64 - 100 = 6,64$
wskaźnik D: $21,0 \cdot 100 / 17,6 = 119,32$, to różnica wynosi $119,32 - 100 = 19,32$,
a więc suma różnic wynosi: $31,37 + 6,64 + 19,32 = 57,33$

W taki sam sposób dokonujemy obliczeń dla jednostki 6 i 8.

Z dokonanych obliczeń wynika, że suma różnic w jednostkach tych wynosi:

jednostka 1: 57,33

jednostka 6: 36,03

jednostka 8: 42,96.

Tak więc, spośród jednostek o 3 negatywnych cechach, w pierwszej kolejności do obszaru rewitalizacji należy zaliczyć jednostkę 1, następnie jednostkę 8, a jako ostatnią jednostkę 6.

Jednocześnie w przypadku tych jednostek strukturalnych, które zaliczono do obszaru zdegradowanego na podstawie metody zaproponowanej w punkcie 5 podrozdziału 6.4.3.1 „Zasad programowania...”, należy w pierwszej kolejności do obszaru rewitalizacji włączyć jednostki, w których zamierza się prowadzić działania na rzecz adaptacji przestrzeni zdegradowanych na cele rozwoju gospodarczego, w drugiej kolejności działania, które zapewniają efekty rewitalizacyjne w jednostkach strukturalnych o największej liczbie mieszkańców, czyli działania które zapewnią możliwie najszersze oddziaływanie społeczne, a w trzeciej kolejności jednostki, w których przeprowadza się inne działania.

Jeśli na etapie wyznaczania obszaru zdegradowanego włączono do niego jednostki na podstawie metody zakładającej interwencję związaną z prowadzeniem działalności na rzecz ludności starszej (pkt 6 podrozdziału 6.4.3.1 „Zasad programowania...”), to automatycznie jednostki te można zaliczyć do obszaru rewitalizacji.

Jeśli zastosowano 3 metody wyboru jednostek strukturalnych do obszaru zdegradowanego (pkt 3-4, pkt 5 i pkt 6 podrozdziału 6.4.3.1 „Zasad programowania...”) lub inną kombinację przedstawionych metod i przekroczono progi powierzchniowo-ludnościowe, to Gmina samodzielnie dokonuje wyboru jednostek strukturalnych spośród wcześniej wyznaczonych, kierując się sytuacją problemową i uzasadniając wybór. Należy jednak pamiętać, że jednostki zakwalifikowane do obszaru zdegradowanego na podstawie analizy wskaźnikowej muszą być włączane do obszaru rewitalizacji w sposób omówiony w punkcie 8 podrozdziału 6.4.3.1 „Zasad programowania...”. W przypadku wątpliwości, co do wyboru jednostek, możliwa jest konsultacja z Departamentem Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu.

Zgodnie z rozdziałem 6.3 „Zasad programowania...” granice obszaru rewitalizacji muszą zostać przedstawione na załączniku graficznym na tle wyznaczonego wcześniej obszaru zdegradowanego. Zagadnieniu temu poświęcono rozdział „W jaki sposób poprawnie wykonać załączniki graficzne do programu rewitalizacji?”

Gminy wiejskie oraz obszary wiejskie gmin miejsko wiejskich (podrozdział 6.4.2 „Zasad programowania...”)

Zgodnie z definicją obszaru rewitalizacji, przedstawioną w rozdziale 3 „Zasad programowania...” wyboru obszaru rewitalizacji z obszaru zdegradowanego dokonujemy poprzez wybór jednostek (sołectw lub miejscowości) o największym natężeniu sytuacji problemowej. Oznacza to wybór jednostek o największej liczbie wskaźników osiągających wartości gorsze, niż wartość przeciętna (czyli jednostki o najgorszej sytuacji). Nie można do obszaru rewitalizacji zaliczać jednostek spoza wyznaczonego wcześniej obszaru zdegradowanego. Do OR zaliczyć można całe jednostki wykazujące

sytuację problemową, lub tylko ich rzeczywistą powierzchnię, na której prowadzona będzie rewitalizacja lecz zawężenie to musi zostać uzasadnione. Np. zasadne może być wyłączenie niezamieszkanymi terenów leśnych, rolnych, itp.

Obszar rewitalizacji nie może przekraczać 20% powierzchni gminy, jak też nie może przekraczać 30% ludności gminy.

Dalszym etapem jest wybór celu/celów rewitalizacji dla wyznaczonego obszaru rewitalizacji (podrozdział 6.4.2 punkt 5 „Zasad programowania...”). Gmina może wybrać jeden cel dla całego obszaru rewitalizacji lub kilka (w poszczególnych częściach OR prowadzić różne działania – cele mogą się nakładać obszarowo, tzn. na danym obszarze można realizować kilka celów rewitalizacji). Dokonując wyboru celów dla OR, należy również sprawdzić, czy dany obszar spełnia warunki wskazane dla danego celu. Zwraca się również uwagę, że jeśli na obszarze rewitalizacji zamierza się prowadzić działania związane z aktywizacją osób bezrobotnych, ale bez adaptacji przestrzeni zdegradowanych, to należy działania te prowadzić w ramach celu D. Jednak w tym przypadku lokalny samorząd powinien przedstawić udokumentowane zainteresowanie prowadzeniem zajęć aktywizujących np. przez sektor NGO. Wskazanie udokumentowanego zainteresowania prowadzeniem zajęć aktywizujących jest wymagane również w przypadku zamiaru prowadzenia rewitalizacji zgodnie z celem C. Działania w ramach celów A i B mogą być prowadzone wyłącznie wtedy, gdy zamierza się do realizacji działań związanych z aktywizacją społeczną bądź gospodarczą dokonać adaptacji przestrzeni zdegradowanych (przy spełnieniu warunków podanych dla tych celów).

Zgodnie z podrozdziałem 6.4.2 pkt 7 istnieje możliwość zastosowania dodatkowego sposobu wyznaczenia obszaru zdegradowanego (stającego się jednocześnie obszarem rewitalizacji), związana z prowadzeniem działań na rzecz ludności starszej. Trzeba jednak spełniać kryteria wskazane w podpunktach od a) do e) w pkt 7.

Wyznaczając obszar rewitalizacji można zastosować obie metody lub tylko jedną z nich, jednak całkowita powierzchnia obszaru rewitalizacji nie może przekraczać 20% powierzchni jak też nie może przekraczać 30% ludności gminy.

Jeśli w wyniku przeprowadzonej delimitacji obszar rewitalizacji przekracza 20% powierzchni lub 30% ludności gminy, to należy dokonać wyboru zawężającego w sposób określony w pkt 8. W pierwszej kolejności, spośród jednostek zaliczonych do obszaru rewitalizacji wybiera się jednostki, na terenie których zamierza się prowadzić działania na rzecz adaptacji przestrzeni zdegradowanych na cele rozwoju gospodarczego. W drugiej kolejności jednostki o największej liczbie mieszkańców, a w trzeciej kolejności jednostki w których przeprowadza się inne działania.

Zgodnie z rozdziałem 6.3 „Zasad programowania...” granice obszaru rewitalizacji muszą zostać przedstawione na załączniku graficznym na tle wyznaczonego wcześniej obszaru zdegradowanego. Zagadnieniu temu poświęcono rozdział „W jaki sposób poprawnie wykonać załączniki graficzne do programu rewitalizacji?”

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Brak wyraźnego rozdzielenia procesu wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz wyznaczenia obszaru rewitalizacji, jako dwóch postępujących po sobie działań.
- Włączenie do obszaru rewitalizacji jednostek niewchodzących w skład obszaru zdegradowanego.
- Spośród jednostek tworzących obszar zdegradowany, do obszaru rewitalizacji włącza się jednostki, które nie wykazują największej skali zanotowanych problemów. Zostają one

zaliczone do OR niezgodnie z wynikami przeprowadzonej delimitacji, podczas gdy jednostki powinny być zaliczone do OR według liczby negatywnych wskaźników (największej koncentracji niekorzystnych zjawisk, wynikającej z analizy wskaźnikowej).

- Zawężanie obszaru rewitalizacji w sposób niezgodny z „Zasadami programowania...”.
- Wskazywanie celu rewitalizacji niezgodnego z przyjętymi wskaźnikami określania stanu kryzysowego, np. przyjęto cel C „Rozwój społeczny dzieci i młodzieży w rejonach o niskim poziomie kształcenia w szkołach podstawowych i gimnazjalnych”, w sytuacji, gdy do zdiagnozowania stanu kryzysowego i wyznaczenia obszaru zdegradowanego nie wykorzystano wskaźnika związanego z poziomem kształcenia w szkołach, lub inny przykład: jako cel rewitalizacji przyjęto cel B „Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji **gospodarczej**”, podczas gdy uzasadniano, iż na terenie sołectwa istnieje budynek po byłej szkole, który będzie przekształcony na cele aktywizacji **społecznej**.
- W przypadku przekroczenia przez wyznaczony obszar rewitalizacji progu 20% powierzchni lub 30% ludności gminy, dokonywanie „dodatkowej” delimitacji na podstawie wprowadzonych nowych kryteriów, podczas gdy zawężenie obszaru delimitacji musi być dokonane zgodnie ze sposobami przedstawionymi dla każdego typu gmin w „Zasadach programowania...” (w podrozdziałach 6.4.1, 6.4.2, 6.4.3).
- Brak uzasadnienia, dlaczego i w jaki sposób dokonano „zawężenia” obszaru rewitalizacji. Podano wyłącznie informację, że do obszaru rewitalizacji włącza się określoną część sołectwa, bez wyjaśnienia, na jakiej podstawie dokonano takiego wyboru części sołectwa.
- W przypadku miast, zaliczenie do obszaru rewitalizacji nie całych jednostek strukturalnych, a ich części (wyłączenie z jednostki strukturalnej części powierzchni). W miastach nie wolno zawężać powierzchni jednostek strukturalnych. Do obszaru rewitalizacji należy zaliczyć całą jednostkę strukturalną.
- Pominięcie etapu delimitacji obszaru rewitalizacji z obszaru zdegradowanego i przystąpienie od razu do wykonania wyboru zawężającego (dokonano zawężenia obszaru zdegradowanego, a nie obszaru rewitalizacji).
- Wyznaczony obszar rewitalizacji przekracza progi 20% powierzchni bądź 30% ludności gminy.

Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 5 „Zasad programowania...”

Po dokonaniu delimitacji obszaru rewitalizacji należy sporządzić szczegółową diagnozę dla tego obszaru. Celem tego rozdziału jest rozwinięcie i dokładne scharakteryzowanie problemów, na podstawie których dokonano delimitacji obszaru rewitalizacji. Diagnoza szczegółowa powinna skupiać się głównie na zagadnieniach, które przyjmują na danym obszarze cechy kryzysowe lub są z nimi powiązane, skali i charakterze występujących na obszarze rewitalizacji potrzeb rewitalizacyjnych oraz lokalnych potencjałach tego obszaru. Należy tutaj przypomnieć, że diagnoza szczegółowa powinna odnosić się do wyznaczonego obszaru rewitalizacji, a nie do całej gminy (zwłaszcza należy zwrócić na to uwagę w przypadku zawężania jednostek strukturalnych, wybranych do obszaru rewitalizacji na obszarach wiejskich) i opisywać wszystkie podobszary obszaru rewitalizacji (jeżeli OR obejmuje więcej niż jedną jednostkę strukturalną/miejscowość/sołectwo).

Diagnoza szczegółowa powinna obejmować analizę 5 sfer opisanych w rozdziale 6.3 podpunkt 5:

- sfery społecznej,
- sfery gospodarczej,
- sfery środowiskowej,
- sfery przestrzenno-funkcjonalnej,
- sfery technicznej.

Należy jednak pamiętać, że w ramach każdej ze sfer należy skupić się na zagadnieniach istotnych w kontekście zidentyfikowanego stanu kryzysowego, a więc te sfery, które nie są z nim związane, nie wymagają równie obszernych charakterystyk. Diagnoza szczegółowa z założenia ma być „szczegółowa” tzn. ma wzbogacać i pogłębiać wiedzę o obszarze rewitalizacji. Tym samym nie wystarczy powtórzyć w niej wartości wskaźników, które zostały wykorzystane przy delimitacji lub skopiować informacji zawartych w uproszczonej diagnozie, ale należy szerzej scharakteryzować zdiagnozowane na obszarze rewitalizacji problemy społeczne/gospodarcze/środowiskowe/przestrzenno-funkcjonalne/techniczne, uwzględniając ich związki przyczynowo-skutkowe z problemami pokrewnymi (np. problemu wysokiego udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze oraz powiązaniem z nim problemem bezrobocia, przestępczości, niskiego poziomu nauczania itp.). Pominąć natomiast należy zagadnienia nieistotne dla procesu rewitalizacji (np. w programach spotyka się obszerne opisy dotyczące stanowisk archeologicznych, obiektów wpisanych do rejestru zabytków, metodologii badań jakości powietrza, wykazy pomników przyrody – podczas gdy zagadnienie te nie mają tam żadnego powiązania z problemami rozwoju ani nie stanowią potencjału dla ich rozwiązywania).

Diagnoza szczegółowa powinna stanowić spójną całość z pozostałymi częściami dokumentu. Przedstawione w niej dane oraz wnioski muszą być zgodne z danymi i wnioskami zawartymi w uproszczonej diagnozie gminy oraz na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

W tekście nie należy formułować tez i wniosków niepopartych danymi, wyrażać potocznych opinii, czy też bardzo ogólnych, teoretycznych stwierdzeń, być może trafnych w ujęciu globalnym, ale niemających żadnego potwierdzenia w odniesieniu do specyfiki i problemów danego obszaru/podobszaru.

Podobnie jak w diagnozie uproszczonej również w tej części programu rewitalizacji należy zwracać uwagę na aktualność i źródło przytaczanych danych (patrz rozdział „Źródła rzetelnych i aktualnych danych na potrzeby PR”).

Należy przykładać szczególną uwagę do poprawności wartości, obliczeń, nazw i jednostek wykorzystywanych wskaźników, poprawności stosowanej terminologii, prawidłowego stosowania nazw opisywanych jednostek strukturalnych (w szczególności stosowanych nazw sołectw lub miejscowości), poprawności wykresów, rycin i tabel.

Nie należy przeklejać tych samych fragmentów tekstu z diagnozy uproszczonej lub opisu delimitacji obszaru zdegradowanego/rewitalizacji oraz używać tych samych fragmentów tekstu dla opisu różnych podobszarów.

Jeżeli na obszarze rewitalizacji występują przestrzenie zdegradowane (zgodnie z definicją zawartą w Rozdziale 3. Podstawowe pojęcia związane z rewitalizacją) diagnoza szczegółowa musi zawierać ich charakterystykę dotyczącą zwłaszcza możliwości wykorzystania danej przestrzeni do ewentualnej interwencji (adaptacji na konkretne cele, przydatności do realizacji konkretnych funkcji, itp.).

Jeśli w trakcie tworzenia programu zostały przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców można w diagnozie szczegółowej zamieścić uzyskane najistotniejsze dla zdiagnozowanej sytuacji kryzysowej wnioski i wyniki. Nie należy jednak tutaj opisywać całego przeprowadzonego badania łącznie z jego metodologią.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Opisywanie sytuacji dla całej gminy zamiast dla obszaru rewitalizacji lub dla całego sołectwa podczas gdy obszarem rewitalizacji objęto tylko jego część.
- Uznanie za wystarczające tylko powtórzenie wartości wskaźników, które zostały wykorzystane do delimitacji bez zamieszczenia dodatkowych, uszczegóławiających informacji lub zamieszczanie opisów pobieżnych, teoretycznych i bardzo ogólnikowych.
- Zamieszczanie nieistotnych z punktu widzenia stanu kryzysowego informacji (np. dotyczących występujących stanowisk archeologicznych, historii obszaru).
- Eksponowanie problemów nieanalizowanych na etapie delimitacji OZ, kosztem tych, na podstawie których stwierdzono występowanie stanu kryzysowego oraz wskazywanie na obecność problemów innych („nowych”) niż te, które były analizowane we wcześniejszej części programu.
- Podawanie wartości wskaźników innych niż te zawarte w uproszczonej diagnozie lub użyte do delimitacji.
- Brak informacji o aktualności wykorzystanych danych.
- Wykorzystywanie do opisu danych nieaktualnych.
- Stosowanie niepoprawnych nazw wskaźników.
- Kopiowanie tych samych fragmentów tekstu do opisu różnych podobszarów obszaru rewitalizacji.
- Kopiowanie fragmentów tekstu z uproszczonej diagnozy lub rozdziałów dotyczących delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.
- Błędy w obliczeniach.
- Mylne lub niewłaściwe stosowanie nazw wskaźników i wykorzystanych pojęć.
- Formułowanie wniosków niepopartych danymi.
- Błędne opisywanie tabel i wykresów.
- Brak charakterystyki przestrzeni zdegradowanych, które zostały wzięte pod uwagę przy delimitacji.

Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 6 „Zasad programowania...”

Ta część programu ma dwa podstawowe cele:

- Przedstawienie koncepcji rewitalizacji – czyli szczegółowych założeń zaplanowanej interwencji, która ma wyprowadzić obszar rewitalizacji ze stanu kryzysowego,
- Przedstawienie stanu, który będzie miał miejsce po zrealizowaniu rewitalizacji – a więc „obrazu” obszaru rewitalizacji po likwidacji (ograniczeniu) stanu kryzysowego.

Należy uwzględnić fakt, że opisanie „wizji stanu po rewitalizacji” jest pomocne dla weryfikacji założeń programu (wizja może być tu wykorzystana do symulacji wpływu interwencji na przyszły stan, do prognozy na ile zakładana interwencja będzie wpływała na ten stan docelowy). Nie bez znaczenia jest też rola promocyjna tej części programu dla przeciętnego odbiorcy, który dzięki przedstawionej charakterystyce stanu docelowego będzie mógł lepiej zrozumieć planowane działania, a dzięki temu je akceptować i czynnie w nich uczestniczyć. Jest to bardzo ważne zagadnienie, które ze względu na kluczową rolę lokalnej społeczności w sukcesie rewitalizacji, nie może być lekceważone poprzez umieszczanie w tej części programu wyłącznie bardzo ogólnych „uniwersalnych” sformułowań (nawet niepowiązanych z danym terytorium i specyficznymi problemami tam obecnymi – takie opisy nie budują zaufania społecznego, bo odbiorcy nie nabierają przekonania, że interwencja będzie dotyczyła

właśnie ich miejsca zamieszkania i ich problemów). Opis wizji powinien przybliżyć ustalenia programu w sposób niespecjalistyczny.

Z punktu widzenia oceny poprawności ustaleń programu, w części programu dotyczącej wizji, kluczowe znaczenie ma koncepcja rewitalizacji. Koncepcja powinna - wychodząc od zidentyfikowanych problemów, pokazywać konkretne działania, zaplanowane do konkretnych grup odbiorców, które w efekcie doprowadzą do zmiany dotychczasowej sytuacji problemowej (jej rozwiązania lub istotnego ograniczenia). Koncepcja powinna więc wyjaśniać w jaki sposób (za pomocą jakich działań) zamierza się rozwiązać problemy, które leżały u podstaw uznania danego obszaru, za obszar rewitalizacji.

Ważne:

W rozdziale „Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji” należy wyjaśnić w jaki sposób zaplanowana interwencja przyczyni się do poprawy zdiagnozowanych problemów, jednak właściwą częścią programu do poszerzonego opisu przedsięwzięć rewitalizacyjnych, w tym powiązania pomiędzy projektami z EFS i EFRR jest rozdział dotyczący „Mechanizmów zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi”.

Oznacza to, że w tym rozdziale należy przedstawić spójną koncepcję rewitalizacji, ale jej szczegóły (nawiązujące do konkretnych projektów) powinny znaleźć się w dalszej części programu poświęconej komplementarności.

Koncepcja powinna być:

- Merytorycznie poprawna – to znaczy planowane działania powinny bezpośrednio lub silnie pośrednio nawiązywać do zdiagnozowanych problemów, po to, by móc skutecznie na nie oddziaływać,
- Oparta na dobrze rozpoznanych uwarunkowaniach – w praktyce brak możliwości skutecznej naprawy stanu jeśli nie poznało się dobrze przyczyn stanu kryzysowego i wzajemnych relacji obserwowanych tu problemów. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na częsty błąd niewłaściwego wykorzystywania badań ankietowych w procesie tworzenia programu rewitalizacji. Nie jest właściwe opieranie wizji wyłącznie lub w dominującej mierze, na wynikach badań ankietowych. Oczekiwania społeczne są bardzo ważnym uwarunkowaniem programowania rozwoju gminy, ale nie jest dopuszczalne motywowanie konieczności realizacji danego przedsięwzięcia w ramach programu rewitalizacji wyłącznie powoływaniem się na oczekiwania społeczne, bez obiektywnego uzasadnienia potrzeby takiej interwencji, wynikającej ze stanu kryzysowego. Wyniki badań ankietowych realizowanych na wstępnym etapie tworzenia programu, powinny być traktowane jako „tło” rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, jako ważne, ale tylko uzupełniające, źródło informacji na temat jakości życia, potrzeb i problemów rozwoju. Należy pamiętać, że na etapie ogólnej analizy uwarunkowań i oceny stanu rozwoju gminy, ankiety adresowane do mieszkańców powinny mieć stosunkowo szeroki zakres badanej problematyki społecznej, z której część z różnych powodów nie może być przedmiotem interwencji w ramach programu rewitalizacji, a ponadto całkowicie zrozumiałe jest, że na tym etapie prac, świadomość ankietowanych na temat istoty rewitalizacji, może być niepełna. Szczególnie ważne jest więc umiejętne korzystanie z wiedzy pozyskanej w drodze badań ankietowych.
- Wiarygodna w aspekcie wykonalności – zaplanowane działania powinny być „wysoce uprawdopodobnione”, to znaczy powinny być możliwe do realizacji w realiach panujących

na danym obszarze, jeśli nie zajdą żadne nieprzewidziane okoliczności zewnętrzne, które wpłyną na tę możliwość,

- Szczegółowo zaplanowana. Oczekuje się wysokiego poziomu szczegółowości opisu wizji, bo jest on niezbędny, by udowodnić, że jest to rzeczywiście interwencja kompleksowo przemyślana i skonsultowana społecznie („uzgodniona z interesariuszami”). Wysoki poziom szczegółowości zapisu ustaleń wymusza na etapie prac projektowych rozpatrzenie rozwiązań wariantowych (wybór optymalnych działań, dbałość o niepominięcie żadnego ważnego aspektu) oraz analizę ryzyka (w tym ryzyka braku zaangażowania społecznego, które należy ocenić podczas spotkań konsultacyjnych), wymusza także przeprowadzenie symulacji w jaki sposób konkretna interwencja wpłynie na inne zagadnienia problemowe, jak też wymusza bezpośredni kontakt z interesariuszami, którzy na etapie realizacji ustaleń programu będą bądź jej beneficjentami bądź tylko świadkami realizowanych działań (w obydwu przypadkach dla powodzenia interwencji niezbędna jest akceptacja dla planowanych działań). Nie akceptuje się więc w tej części programu sformułowań ogólnych – adekwatnych do poziomu szczegółowości zapisu kierunków działań, natomiast oczekuje się wskazania bardzo konkretnych zamiarów – adekwatnych do poziomu szczegółowości zapisu działań/przedsięwzięć/projektów. Oczekiwany poziom szczegółowości zapisu ustaleń jest przedmiotem odrębnej części niniejszego opracowania („Oczekiwany poziom szczegółowości opisu interwencji zakładanej w ramach rewitalizacji”).

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

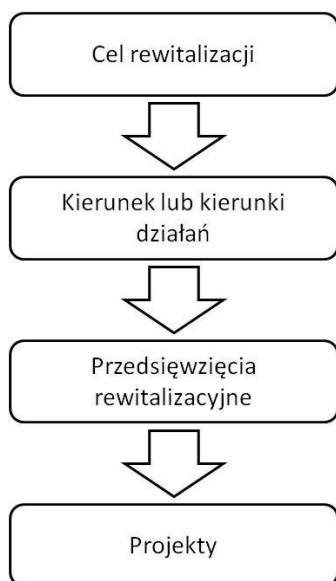
- Używanie bardzo ogólnikowych sformułowań, uniwersalnych dla wszystkich obszarów bez względu na ich wielkość, charakter i rodzaj problemów - nieuwzględniających w ogóle specyfiki gminy.
- Opieranie wizji nie na dążeniu do rozwiązywania rzeczywistych problemów, ale na liście oczekiwań mieszkańców pozyskanej podczas konsultacji społecznych.
- Brak opisu koncepcji rewitalizacji w gminie.
- Odnoszenie się do sytuacji całej gminy, a nie tylko obszaru rewitalizacji.
- Nie uwzględnianie wszystkich zdiagnozowanych problemów.
- Powoływanie się na „problemy”, które nie były przedmiotem wcześniejszych analiz i nie były podstawą wyróżnienia obszaru rewitalizacji.
- Opisywanie bardzo dużej spodziewanej skali zmian w sytuacji, gdy planowana na dużo mniejszą skalę interwencja nie uwiarygadnia aż tak dużych oczekiwań.
- Opisywanie spodziewanej skali zmian w dziedzinach, w których nie przewiduje się interwencji (jak też nie wystąpią oddziaływania pośrednie).
- Dążenie do zawarcia „wizji” w jednym bardzo rozbudowanym zdaniu.

Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 7 „Zasad programowania...”

Ta część programu rewitalizacji powinna zawierać typowe dla tego rodzaju opracowań, cechujące się strukturą hierarchiczną, drzewo ustaleń. W przypadku programu rewitalizacji ma ono mieć 4 poziomy, z których każdy kolejny stanowi uszczegółowienie poprzedniego i jest z nim spójny. Drzewo ustaleń (najlepiej przedstawione w postaci schematu) powinno wpasowywać się swoimi poziomami do formuł zawartych w tabelach z listą głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych (Załącznik 4. „Zasad programowania...”).

Poziomy drzewa ustaleń:

Według zapisów zawartych w „Zasadach programowania...” (Rozdział 6.3. podpunkt 7) cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań powinny spełniać poniższe kryteria:

- Odpowiadać na problemy, które stanowiły podstawę wyznaczenia obszaru rewitalizacji dla poszczególnych rewitalizowanych jednostek. Co do zasady, interwencja powinna dotyczyć wszystkich zagadnień, które zostały zidentyfikowane jako problemowe. W wyjątkowych, indywidualnych przypadkach możliwe są niewielkie odstępstwa, jednak powinny być one szczegółowo i przekonująco uzasadnione; nie jest dopuszczalna sytuacja, w której dla zagadnienia problemowego nie przewiduje się żadnej interwencji – bezpośredniej, pośredniej, w wyniku bezpośredniej realizacji ustaleń programu lub w dłuższym okresie w wyniku efektów synergicznych lub działań uzupełniających. Jednocześnie nie wolno odnosić się do problemów, które nie były przedmiotem delimitacji obszaru zdegradowanego. Rozdział nie może także zawierać informacji sprzecznych z diagnozą uproszczoną gminy i diagnozą szczegółową obszaru rewitalizacji.
- Stanować pochodną wizji określającej stan końcowy procesu rewitalizacji, poprzez określenie zakresu interwencji na rzecz realizacji tej wizji, z którą w wyniku logicznej konsekwencji w jasny sposób łączy się.
- Być ukierunkowane na osiągnięcie efektów procesów rewitalizacji w województwie kujawsko-pomorskim, wskazanych w Rozdziale 4. Cele i oczekiwane efekty procesów rewitalizacji w regionie. Zgodnie z głównymi założeniami procesów rewitalizacyjnych działania infrastrukturalne realizowane ze środków EFRR powinny być traktowane wyłącznie jako niezbędne uzupełnienie działań społecznych – działania infrastrukturalne finansowane z EFRR nie mogą stanowić osobnego celu lub odrębnego działania, nie powiązanego z działaniem o charakterze społecznym. Powyższa zasada nie dotyczy działań inwestycyjnych planowanych do finansowania ze źródeł innych, niż EFRR.
- Być opisane skwantyfikowanymi wskaźnikami, z określonymi wartościami bazowymi i docelowymi. Wskaźniki te określać mają wyniki interwencji całego procesu rewitalizacji i nie mogą być wyrażone wyłącznie przez wskaźniki produktu i rezultatu poszczególnych projektów – np. liczba osób objętych wsparciem i liczba wybudowanych/

wyremontowanych obiektów. Kwantyfikacja celów powinna pokazywać szersze zmiany społeczno-gospodarcze, będące skutkiem całościowo podjętej interwencji w odpowiedzi na zidentyfikowane problemy. Wskaźniki powinny pokazywać zmianę sytuacji na wyznaczonym obszarze rewitalizacji, a nie na obszarze całej gminy (chyba, że planowana interwencja będzie realizowana na tak dużą skalę, że oprócz wpływu na stan obszaru rewitalizacji wywrze także wpływ na ogólną sytuację gminy), a także powinny to być wskaźniki, na które gmina ma wpływ poprzez program rewitalizacji (więcej w rozdziale „Poprawnie sformułowana logika interwencji”).

W programach dotyczących obszarów wiejskich należy także pamiętać o zachowaniu spójności planowanej interwencji z celami rewitalizacji A, B, C, D wybranymi na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji.

Przy zapisywaniu celów i odpowiadających im kierunków działań zwracać należy uwagę na odpowiednie używanie terminów i poprawnych stwierdzeń.

Przypomina się, że cele i kierunki powinny być sformułowane w jednoznaczny i konkretny sposób, tak aby z ich zapisu jasno wynikało jakie zdiagnozowane problemy mają rozwiązywać. W rozdziale może znaleźć się (jeśli istnieje taka potrzeba) opis uszczegółwiający cele i odpowiadające im kierunki działań, w którym zawarte będą odniesienia do sytuacji na obszarze rewitalizacji oraz odpowiadający im zakres niezbędnej interwencji.

Wprawdzie nie ma w tym względzie formalnych ograniczeń, ale nie należy formułować zbyt wielu celów (przesadne rozbudowywanie drzewa ustaleń w stosunku do zakresu zamierzonej interwencji) – może to stanowić problem na etapie monitorowania skutków interwencji.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Cele i kierunki nie są powiązane z wizją stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji.
- Przyjmowanie błędnych założeń rewitalizacji przy formułowaniu celów (dotyczy to celów o charakterze infrastrukturalnym).
- Brak przypisania do celów kierunków działań lub przypisywanie celom kierunków, które nie są z nimi powiązane.
- Formułowanie celów w sposób lakoniczny i niejasny – z zapisu nie wynika jakie zdiagnozowane problemy mają rozwiązywać.
- Stosowanie niewłaściwych poziomów drzewa ustaleń.
- Niepoprawne stosowanie terminów.
- Brak lub błędnie sformułowane wskaźniki opisujące cele.
- Niepodawanie wartości bazowych i/lub docelowych wskaźników.
- Niezgodność celów i kierunków programu z obranymi na etapie delimitacji obszaru rewitalizacji celami A-D (dotyczy obszarów wiejskich).

Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 8 oraz do Załącznika 4 „Zasad programowania...”

Ważne:

Jak napisać poprawny program rewitalizacji w zakresie planowanych projektów/przedsięwzięć (checklista):

- Planując działania rewitalizacyjne wyjdź od zdiagnozowanych problemów.
- Ich rozwiązanie jest głównym elementem wizji obszaru po przeprowadzeniu działań
- Cele rewitalizacji i kierunki działań odpowiadają przedstawionym problemom, są spójne z delimitacją OZ i wizją obszaru rewitalizacji
- Formułowanie **przedsięwzięć i projektów** jest ostatnim krokiem. Projekty są bezpośrednią odpowiedzią na zdiagnozowane sytuacje kryzysowe.
- Przedsięwzięcia i projekty realizują wizję obszaru oraz cele i kierunki określone w programie.
- WAŻNE! Przedsięwzięcia i projekty **znacznie wpływają** na rozwiązanie zdiagnozowanych problemów, na podstawie których dokonano delimitacji!

Na początku warto zadać sobie pytania

- Jakie problemy zostały zdiagnozowane na obszarze rewitalizacji?
- Jakie projekty mogłyby przyczynić się do rozwiązania lub ograniczenia tych problemów?
- Jakie są potrzeby i oczekiwania odbiorców działań w sferze rewitalizacji?
- Jakie działania są już zaplanowane/realizowane na obszarze rewitalizacji np. w ramach strategii obszarowych (ZIT/OSI/ORSG/LSR)/krajowych programów operacyjnych/innych źródeł finansowania?
- Jakie działania zostały zrealizowane w perspektywie finansowej 2007-2013 i czy możliwe jest, by te działania kontynuować (w ramach perspektywy 2014-2020)?
- Czy na terenie gminy istnieją podmioty (np. NGO, sektor prywatny) zainteresowane współpracą w zakresie przedsięwzięć rewitalizacyjnych?
- Skąd można pozyskać fundusze w celu realizacji poszczególnych projektów?

Najważniejszy jest komponent społeczny

Najważniejszym elementem programu rewitalizacji są tzw. **projekty społeczne** (finansowane ze źródeł EFS). To od nich należy rozpocząć próbę rozwiązania problemów przedstawionych w diagnozie obszaru rewitalizacji. W przypadku konieczności wsparcia projektów EFS infrastrukturą, można posiłkować się środkami w ramach RPO, tj. 6.2. (gminy miejskie). 6.4.1. (miasta na terenie ZIT) oraz 7.1. (na obszarach wiejskich).

Ważne

Realizacja przedsięwzięcia infrastrukturalnego (EFRR) może nastąpić wyłącznie w formie projektu zintegrowanego (z konkretnym projektem/projektami EFS). Konieczność realizacji przedsięwzięcia infrastrukturalnego będzie badana przez IZ RPO na etapie oceny projektów .

W przypadku, gdy w ramach danego przedsięwzięcia niezbędna jest przebudowa/ modernizacja drogi, działania te muszą stanowić część szerszej koncepcji. Do wsparcia nie kwalifikują się projekty polegające wyłącznie na budowie/ przebudowie drogi.

Projekty w ramach RPO muszą być zgodne z SZOOP RPO WK-P

Na etapie planowania przedsięwzięć i projektów w ramach RPO należy zwrócić uwagę na zgodność jego elementów z SZOOP RPO WK-P. Należy upewnić się, że:

- zakres działań przewidziany w projekcie wpisuje się w typy projektów określone w SZOOP RPO WK-P;
- podmiot ubiegający się o wsparcie jest zgodny z typem beneficjenta określonym w SZOOP RPO WK-P;
- projekt skierowany jest do odpowiedniej grupy docelowej:

Przykład

Gmina planuje uruchomienie programu socjoterapeutycznego w świetlicy środowiskowej w ramach działania 11.1. Zgodnie z informacjami podanymi w SZOOP RPO WK-P jest to 1 typ projektu w ramach działania 11.1. Grupę docelową w tym przypadku będą stanowiły osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym z obszarów:

- wiejskich oraz miast do 20 tys. mieszkańców pełniących rolę centrów społeczno-gospodarczych w regionie objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju,
- miast powyżej 20 tys. mieszkańców objętych Lokalnymi Strategiami Rozwoju,
- otoczenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze).

Wsparciem w projekcie nie można zatem objąć wszystkich mieszkańców gminy, a jedynie ww. osoby wskazane w SZOOP RPO WK-P jako grupa docelowa w odniesieniu do 1 typu projektu;

- planowane działania są zgodne z limitami i ograniczeniami wskazanymi w SZOOP RPO WK-P w ramach danego działania/poddziałania³;
- zakres działań i ramy finansowe są zgodne z pozostałymi warunkami określonymi w SZOOP RPO WK-P dla działania/poddziałania, w ramach którego planuje się realizację projektu;
- zakres projektu spełnia warunki określone np. w LSR:

Przykład

Projekty realizowane w ramach działania 7.1 oraz działania 11.1 powinny spełniać zarówno warunki określone w SZOOP RPO WK-P, jak i warunki wskazane w Lokalnej Strategii Rozwoju (zakres działań w projekcie oraz wartość projektu powinna być zgodna z zasadami określonymi w LSR).

Obszar realizacji projektów

Co do zasady projekty powinny być realizowane na wyznaczonym obszarze rewitalizacji. Przedsięwzięcia zaplanowane do realizacji poza nim wymagają wyczerpującego uzasadnienia, tj. wskazania jego powiązań i sposobu oddziaływania na obszar rewitalizacji. Dotyczy to przede wszystkim inicjatyw społecznych, np. aktywizacji zawodowej mieszkańców obszarów rewitalizacji, jeśli nie ma możliwości przeprowadzenia tych działań (np. specjalistycznych kursów, szkoleń) na obszarze rewitalizacji (np. z uwagi na brak odpowiedniego miejsca, budynku, sali).

³ Np. możliwość realizacji inwestycji w zakresie kultury pod warunkiem, że: a. ich celem będzie poprawa spójności społecznej dzięki umożliwieniu lepszego dostępu do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, b. zasadność wsparcia takiej inwestycji zostanie potwierdzona analizą ekonomiczną, finansową i analizą ryzyka, c. wysokość wsparcia projektów w zakresie kultury nie będzie przekraczać 2 mln euro kosztów kwalifikowalnych projektu (SZOOP RPO 2014-2020 opis Działania 6.2 str. 190-192 oraz opis Poddziałania 6.4.1- str. 207) inwestycji zostanie potwierdzona analizą ekonomiczną, finansową i analizą ryzyka, c. wysokość wsparcia projektów w zakresie kultury nie będzie przekraczać 2 mln euro kosztów kwalifikowalnych projektu (SZOOP RPO 2014-2020 opis Działania 6.2 str. 190-192 oraz opis Poddziałania 6.4.1- str. 207)

Lista projektów rewitalizacyjnych

W programie rewitalizacji należy wskazać listę projektów głównych, tj. takich, bez których niemożliwe będzie rozwiązanie zdiagnozowanych na obszarze rewitalizacji problemów.

Wzór tabeli projektów głównych znajduje się w Załączniku 4 do „Zasad programowania...” (Tabela 7).

Jeżeli na etapie opracowywania programu rewitalizacji pojawią się tylko wstępne zarysy/koncepcje przedsięwzięć możliwych do realizacji, należy wskazać je na liście projektów uzupełniających. Należy w tym miejscu zawrzeć charakterystykę pozostałych rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, które będą przyczyniały się do eliminacji lub ograniczenia negatywnych zjawisk powodujących sytuację kryzysową na obszarze rewitalizacji, przedstawić działania, które będą potrzebne do osiągnięcia zamierzonych efektów, jednak na etapie opracowywania PR nie jest możliwe wskazanie, kto będzie realizował dane zadanie, w jakim terminie itp. (przedsięwzięcia te można jedynie zidentyfikować podając rodzaj potrzebnych działań bez dodatkowych informacji).

Wzór tabeli projektów uzupełniających znajduje się w Załączniku 4 do „Zasad programowania...” (Tabela 8).

Kompleksowa interwencja oznacza planowanie projektów finansowanych z różnych źródeł

Kompleksowość problemowa/przestrzenna/finansowa nie oznacza realizacji projektów finansowanych wyłącznie ze środków RPO WK-P 2014-2020 przeznaczonych na rewitalizację. Na liście projektów powinny znaleźć się również projekty finansowane:

- w ramach innych działań/poddziałań z RPO WK-P (dla szeregu z nich przewidziano preferencje w trakcie naboru wniosków, pod warunkiem wpisania do Programu Rewitalizacji – zob. SZOOP RPO WK-P, Część IV. Wymiar terytorialny prowadzonej interwencji, pkt. A.1 Planowane wsparcie rewitalizacji w ramach PO str. 385-389, Tab. 4 str. 57-80 „Zasad programowania...”);
- w ramach PROW lub PO RYBY w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju (w przypadku obszarów wiejskich);
- ze środków innych funduszy np. z Krajowych Programów Operacyjnych, lub innych źródeł (zob. „Zasady programowania...” str. 80);
- z budżetu gminy lub środków prywatnych.

Omawiane projekty mogą znaleźć się w programie rewitalizacji także, gdy planuje się ich realizację poza obszarem rewitalizacji. Decydujące jest jednak ich oddziaływanie na OR w sferze rozwiązywania/niwelowania wskazanych w diagnozie problemów.

Ważne

Błędem jest wskazywanie w programie rewitalizacji wszystkich projektów realizowanych na obszarze rewitalizacji bądź w jego pobliżu. O umieszczeniu projektu w PR decydować powinno jego powiązanie ze zdiagnozowanymi problemami (przedsięwzięcie rozwiązuje/niweluje wskazany w diagnozie problem i stanowi uzupełnienie zaplanowanej w programie interwencji).

Na co zwrócić szczególną uwagę przygotowując tabelę projektów głównych

Przygotowując tabelę projektów głównych (Tab. 7 w Załączniku 4 do „Zasad programowania...”):

- w kolumnie 2 i 3 należy podać numery projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
- w kolumnie 4 należy wskazać odpowiedni typ projektu;

Przykład

W przypadku projektu infrastrukturalnego można wpisać, że jest to projekt ze sfery przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej. Nie należy podawać, że jest to projekt ze sfery społecznej. Projektem ze sfery społecznej będą działania finansowane z EFS, którym podporządkowany jest projekt infrastrukturalny.

- w kolumnie 5 należy podać wszystkie podmioty biorące udział w realizacji projektu, np. Gmina X i Stowarzyszenie Y;
- w kolumnie 6 należy podać zwięzły zakres realizowanych zadań (obszerny opis można zamieścić pod tabelą lub w sekcji pn. *Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi*);
- w kolumnie 7 należy postarać się - na ile to możliwe – o wskazanie konkretnego miejsca realizacji projektu (np. świetlica wiejska w miejscowości X, budynek po siedzibie OSP przy ul. xyz);
- w kolumnie 8 należy podać szacowaną wartość projektu w zł;
- **WAŻNE:** szacując wartość projektów infrastrukturalnych w miastach, należy mieć na uwadze dostępną pulę środków w ramach alokacji przedstawionej w Załączniku nr 1 do „Zasad programowania...” (Tab. 3, str. 55-56);
- w kolumnie 9 należy podać docelowe wskaźniki produktu i rezultatu. W przypadku projektów finansowanych z RPO WK-P należy posiłkować się SZOOP RPO WK-P. Jeżeli projekt realizowany jest w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju, należy podać także wskaźniki LSR. Dopuszcza się dotatkowe przedstawienie wskaźników własnych. W przypadku realizacji projektu wykraczającego poza OR należy podać wskaźniki oddzielnie dla całego przedsięwzięcia i dla obszaru rewitalizacji;
- w kolumnie 10 należy podać sposób dokonania oceny/zmierzenia rezultatów wykazanych w kolumnie 9.

W przypadku tabeli projektów uzupełniających, należy postępować analogicznie, ograniczając się do kolumn wykazanych we wzorze w Tab. 8 w Załączniku 4 do „Zasad programowania...”.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Przedstawianie niekompletnej listy projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych, odpowiadających na wybiórcze problemy wskazane w diagnozie.
- Przewaga projektów infrastrukturalnych (z EFRR) nad projektami miękkimi (z EFS).
- Brak projektów komplementarnych realizowanych w ramach innych działań/poddziałań, m.in. w ramach Strategii ZIT/OSI/ORSG lub finansowanych z innych źródeł np. Krajowych Programów Operacyjnych, czy środków prywatnych (w przypadku, gdy działania te miałyby wymierny wpływ na rozwiązanie problemów przedstawionych w PR).
- Brak wskaźników z SZOOP RPO WK-P i jeśli dotyczy - z LSR (w kolumnie 9).
- Niepełny opis sposobu w jaki zostanie dokonana ocena i pomiar rezultatów w kolumnie 10 (w odniesieniu do wskaźników z kolumny 9).
- Przedstawianie projektów (przede wszystkim z EFS), w których grupa docelowa (odbiorcy wsparcia) jest niezgodna z zapisami SZOOP RPO WK-P, np. projekt skierowany jest do wszystkich mieszkańców gminy, a zgodnie z SZOOP RPO WK-P powinien być skierowany

wyłącznie do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz otoczenia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 9 „Zasad programowania...”

Wymogiem niezbędnym⁴ podczas planowania projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych jest ich komplementarność w wymiarach:

- przestrzennym,
- problemowym,
- proceduralno-instytucjonalnym,
- międzyokresowym
- źródeł finansowania.

Prawidłowym i właściwym podejściem jest zaplanowanie w programie rewitalizacji interwencji w taki sposób, aby obejmowała ona wszystkie wyżej wymienione aspekty. Pomocne dla Gminy w tym zakresie będzie przeanalizowanie pytań zawartych w rozdziale podręcznika „Jak prawidłowo uwzględnić

w programie zasady kompleksowości, koncentracji i komplementarności”- w części dotyczącej komplementarności.

Omawiane wymiary komplementarności należy opisać w rozdziale Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/ przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy. **Ta część powinna być uszczegółowieniem** Listy planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz zawierać poszerzony opis zaplanowanych działań w ramach programu rewitalizacji.

Ważne

Błędem jest przedstawianie ogólnych stwierdzeń typu: „program spełnia wszystkie zasady komplementarności”. Poprawny opis odnosi się do konkretnych projektów przedstawionych na listach projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W tym miejscu można poszerzyć opis zakresu planowanych działań w ramach poszczególnych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Należy wskazać m.in. wzajemne powiązania pomiędzy poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi, w jaki sposób projekty będą dopełniały się tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym oraz gospodarczym i/lub przestrzenno-funkcjonalnym i/lub technicznym i/lub środowiskowym).

W tej części powinien znajdować się również opis zintegrowania projektów realizowanych z EFS i EFRR.

W przypadku braku możliwości połączenia finansowego przedsięwzięć ze środków publicznych i prywatnych – w tej części należy zawrzeć odpowiednie wyjaśnienia.

W tym miejscu należy również przedstawić projekty realizowane w ramach innych działań/poddziałań z RPO WK-P (np. w ramach Strategii ZIT/OSI/ORSG i poza polityką terytorialną), w tym w ramach działań/poddziałań objętych preferencjami w konkursach, projekty finansowane w ramach PROW

⁴ Zgodnie z treścią Załącznika do Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 przyjętych przez Ministra Rozwoju w dniu 2 sierpnia 2016 r. oraz „Zasad programowania...” (podrozdział 6.1)

lub PO RYBY w ramach LSR (w przypadku obszarów wiejskich), projekty finansowane z pozostałych Krajowych Programów Operacyjnych lub innych źródeł wsparcia, a także z budżetu gminy i środków prywatnych. Należy wskazać w jaki sposób ww. projekty będą uzupełniały się wzajemnie, w jaki sposób będzie zachodziła koordynacja i synergia pomiędzy poszczególnymi projektami, w jaki sposób wskazane projekty/przedsięwzięcia zapewnią kompleksową interwencję na obszarze rewitalizacji. W przypadku wskazania projektów realizowanych poza obszarem rewitalizacji, ale oddziałujących na ten obszar, należy przedstawić uzasadnienie w tym zakresie. Zapewni to właściwe opisanie komplementarności przestrzennej, problemowej i źródeł finansowania.

W przypadku realizacji działań we współpracy z innymi podmiotami np. NGO, należy wskazać sposób współdziałania (aspekt komplementarności proceduralno-instytucjonalnej).

W przypadku, gdy na obszarze rewitalizacji były już prowadzone działania w ramach polityki spójności w perspektywie finansowej 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym), a w ramach programu rewitalizacji przewiduje się realizację projektów, które stanowią uzupełnienie wcześniej podjętych działań (np. działań o charakterze społecznym), należy w tym rozdziale przedstawić projekty realizowane w poprzedniej perspektywie finansowej i wskazać jak planowane działania z perspektywy 2014-2020 będą uzupełniały projekty z okresu 2007-2013 (nie należy jednak wskazywać projektów realizowanych w poprzedniej perspektywie finansowej, które w żaden sposób nie wiążą się z obszarem rewitalizacji). Jeśli w perspektywie finansowej 2007-2013 nie prowadzono żadnych projektów na obszarze rewitalizacji, należy przedstawić informację o braku realizacji takich działań.

Ważne

Informacje przedstawione w tym rozdziale powinny być konkretne, tak aby stanowiły rzeczywiste uzasadnienie dla zapewnienia komplementarności w różnych wymiarach. Istotne jest wskazanie powiązań pomiędzy konkretnymi projektami przewidzianymi do realizacji w ramach programu rewitalizacji.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Opis zawarty w tym rozdziale zawiera bardzo ogólne stwierdzenia przekopiowane z „Zasad programowania...” a nie rzeczywiste występowanie komplementarności pomiędzy projektami.

Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 10 „Zasad programowania...”

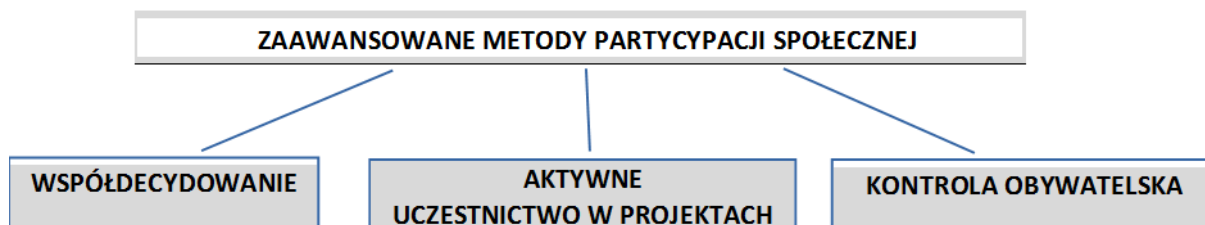
Ważne!

Partycypacja społeczna w procesie rewitalizacji opiera się na zapewnieniu aktywnego udziału wszystkich interesariuszy w przygotowaniu, tworzeniu warunków, wdrażaniu oraz monitorowaniu procesu rewitalizacji. Aktywny udział interesariuszy zapewnia się m.in. poprzez uczestnictwo interesariuszy w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu Rewitalizacji.

Realizacja zasady partnerstwa i partycypacji w rewitalizacji stanowi kluczowy aspekt w opracowywaniu programu oraz wpisana jest w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu. Zgodnie z zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 program rewitalizacji

winien być wypracowany przez samorząd gminny we współpracy między wszystkimi interesariuszami rewitalizacji.

Dlatego tak ważnym jest aby na każdym etapie rewitalizacji: diagnozowaniu, programowaniu, wdrażaniu, monitorowaniu zapewnić włączenie poszczególnych grup interesariuszy. Opis zawarty w programie rewitalizacji przede wszystkim powinien jasno określać interesariuszy rewitalizacji.

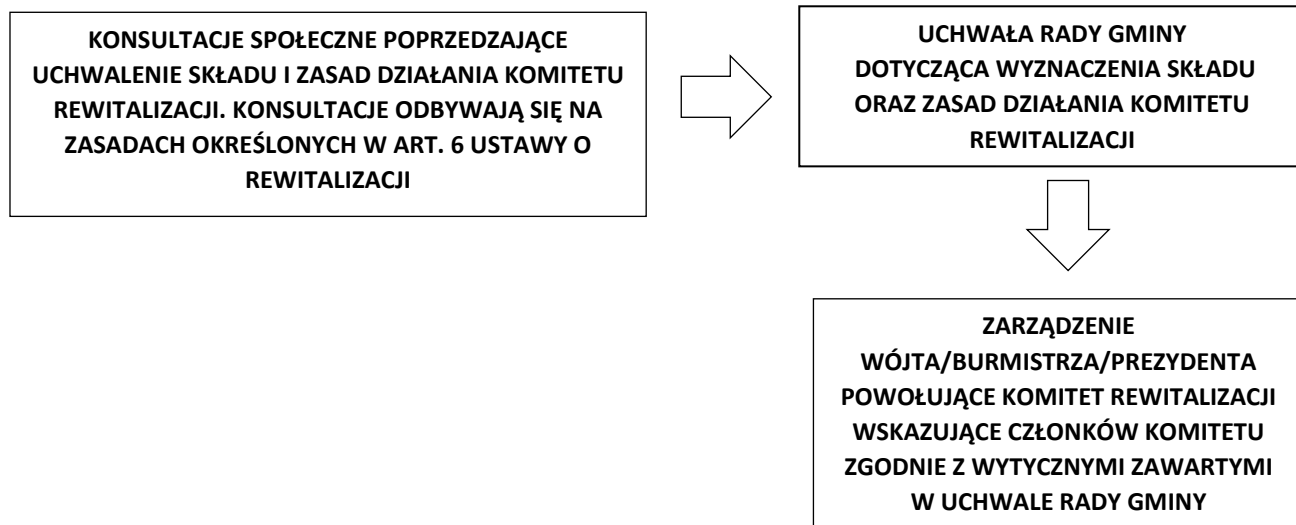
Zaleca się, aby przy określaniu form włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji pamiętać również o tym, aby dokonać uzasadnienia doboru poszczególnych metod oraz o tym aby w programie rewitalizacji znalazły się informacje czy „głos” społeczności lokalnej, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy został uwzględniony i czy uwagi, które zostały zgłoszone zostały uwzględnione podczas opracowywania programu. W dokumencie należy jasno określić sposoby włączenia interesariuszy na każdym etapie rewitalizacji oraz opisać te formy w sposób niebudzący wątpliwości. Niewłaściwym jest zastosowanie w programie rewitalizacji zwrotu, iż „zapewnia się partycypację na każdym etapie procesu rewitalizacji (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie)” bez opisu poszczególnych etapów. W dokumencie należy jasno wskazać jakie formy partycypacji, sposoby włączenia interesariuszy planują się, bądź jakie metody i formy zostały przeprowadzone na poszczególnych etapach procesu rewitalizacji z uwzględnieniem poszczególnych odbiorców. Należy szczegółowo opisać proces przygotowania programu rewitalizacji, który udokumentuje udział w nim różnych grup interesariuszy.

W przypadku opracowania gminnego programu rewitalizacji na podstawie ustawy o rewitalizacji, konieczne jest powołanie Komitetu Rewitalizacji - organu o funkcji opiniotwórczo-doradczej pełniącego funkcję organizacyjnego łącznika między organami gminy a pozostałymi interesariuszami rewitalizacji.

GŁÓWNE ZADANIA KOMITETU REWITALIZACJI:

- dostarczanie w procesie rewitalizacji opinii i stanowisk, które mają pomóc gminie w prawidłowym ukształtowaniu jego przebiegu.
- prowadzenie dyskusji/dialogu na temat planowanych rozwiązań, sposobu ich realizacji oraz ewaluacji rewitalizacji.

POWOŁANIE KOMITETU REWITALIZACJI :

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Brak opisu włączenia mieszkańców na etapie, wdrażania i monitorowania programu.
- Brak wskazania opisu uwzględniania ewentualnych uwag interesariuszy.
- Zdawkowy opis włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji, brak wskazania odbiorców/interesariuszy.
- W opisie mechanizmów włączenia interesariuszy w proces rewitalizacji wskazane zostały konkretne grupy interesariuszy (np. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy), natomiast z opisu sposobu ich włączenia w PR nie wynika że na poszczególnych etapach grupy te zostały włączone w proces.

Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 11 oraz do Załącznika 5 „Zasad programowania...”

Przygotowując ramy finansowe dla programu rewitalizacji należy zwrócić uwagę na następujące kwestie⁵:

- budżet cechować powinna wysoka efektywność, tzn. nakłady finansowe muszą być adekwatne co do planowanych wartości wskaźników projektu,
- przy realizacji projektów ze środków RPO WK-P należy zwrócić uwagę na limity i ograniczenia oraz warunki wskazane w SZOOP RPO WK-P (jednocześnie należy zwrócić uwagę czy istnieją inne limity i ograniczenia).

Przykład

Gmina zamierza zrealizować projekt w ramach działania 11.1.

- Pierwszym krokiem jest analiza Lokalnej Strategii Rozwoju – należy upewnić się, czy LSR przewiduje możliwość realizacji projektu w przewidzianym zakresie (warto w tym miejscu sprawdzić również preferencje stosowane przez LGD podczas wyboru projektów).
- Kolejnym krokiem jest sprawdzenie warunków na jakich będzie odbywało się finansowanie projektów w ramach LSR.
- Przy założeniu, że w ramach LSR finansowanie projektów w ramach działania 11.1. będzie odbywało się wyłącznie w formie projektów grantowych, po przeanalizowaniu warunków w LSR, Gmina

⁵ Dotyczy to zarówno głównych, jak i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Ramy finansowe poszczególnych działań należy wskazać zgodnie ze wzorem w Tab. 9 i 10 w Załączniku 5 do „Zasad programowania...”.

sprawdza warunki określone dla działania 11.1 w SZOOP RPO WK-P. Zgodnie z informacjami przedstawionymi w *Limitach i ograniczeniach realizacji projektów* (pkt 19) w SZOOP: „Maksymalna wartość grantu w ramach projektu grantowego wynosi 50 tys. zł (w przypadku grantu zakładającego wyłącznie wzrost aktywności społecznej) lub 150 tys. zł (w przypadku grantu zakładającego efektywność zatrudnieniową)”.

- Zakres i wartość projektu musi być dostosowana do warunków określonych w LSR i w SZOOP;
- W odniesieniu do miast należy również przeanalizować dostępną alokację w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b (w ramach działania 6.2 i poddziałania 6.4.1)⁶. Kwota dofinansowania na wszystkie projekty w ramach omawianych poddziałań nie może przekroczyć dostępnej puli środków dla miasta.
- Budżet PR powinna cechować komplementarność źródeł finansowania (zob. *Kompleksowa interwencja oznacza planowanie projektów finansowanych z różnych źródeł*).

Przygotowując tabelę głównych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych należy pamiętać o następujących kwestiach:

- Dokładna analiza harmonogramu – terminów realizacji poszczególnych projektów.

Ważne

W przypadku projektów zintegrowanych, realizacja projektu z EFS nie może rozpocząć się później niż rok po rzeczowym zakończeniu projektu z EFRR. Projekty z EFRR muszą być realizowane w ścisłym połączeniu z działaniami podejmowanymi w ramach EFS, który pełni funkcję wiodącą (zob. *Najważniejszy jest komponent społeczny*).

- W kolumnie 3 i 5 należy podać numery projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych.
- W odniesieniu do każdego projektu należy podać jego źródło finansowania. W przypadku projektów finansowanych ze środków RPO WK-P należy podać działanie (w kolumnie 14) lub poddziałanie (w kolumnie 15) z SZOOP RPO WK-P, w ramach którego projekt będzie realizowany. W przypadku realizacji projektów z innych środków np. PROW, WFOŚ, należy podać źródło finansowania (np. nazwę programu operacyjnego) w kolumnie 16.
- Należy zwrócić uwagę na odpowiedni typ projektu w kolumnie 4.
- W kolumnie 6 należy wskazać wszystkie podmioty biorące udział w realizacji projektu, np. Gmina X i Stowarzyszenie Y.
- Kwoty wyrażone w zł należy podać zarówno w kolumnie 7 i 9, jak i w kolumnach 10, 11, 12, 13.

Przykład

W przypadku projektu realizowanego z EFS, w kolumnie 7 należy wpisać wartość całkowitą projektu, w kolumnie 8 - % dofinansowania, w kolumnie 9 i 10 wartość dofinansowania w zł, natomiast w kolumnie 12 należy podać wartość wkładu własnego gminy wraz z adnotacją „wkład własny gminy” lub „budżet gminy”.

- W odniesieniu do projektów zintegrowanych⁷ w kolumnie 16 należy wskazać nr projektu/ów powiązanego/y/z kolumny 3 tabeli.

Przygotowując tabelę uzupełniających przedsięwzięć należy pamiętać o następujących kwestiach

- Należy zwrócić uwagę na typ przedsięwzięcia w kolumnie 3.

⁶ Tabela z alokacją dla poszczególnych miast w województwie kujawsko-pomorskim znajduje się w Załączniku 1 do „Zasad programowania...” (str. 52-53).

⁷ Formuła projektów zintegrowanych polega na ścisłym powiązaniu co najmniej dwóch projektów (EFS+EFRR), ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnego celu (dot. projektów realizowanych w ramach działania 6.2 lub poddziałania 6.4.1 lub działania 7.1)

- W kolumnie 4 należy jasno wskazać co będzie przedmiotem danego projektu/przedsięwzięcia.
- Niezbędne jest przedstawienie chociażby szacunkowej wartości danego przedsięwzięcia (w kolumnie 5) oraz wskazanie przewidywane źródła finansowania wraz z podaniem kwot wyrażonych z zł (w kolumnach 6-9).

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Przedstawianie harmonogramu i szacunkowych ram finansowych na podstawie nieaktualnego wzoru tabeli z Załącznika 5 do „Zasad programowania...”.
- Brak informacji o źródłach finansowania poszczególnych projektów (np. nazwy programu operacyjnego, działania/poddziałania z SZOOP RPO WK-P).
- Niska efektywność budżetu (wartość projektów jest nieproporcjonalna w stosunku do wartości wskaźników, które zostaną osiągnięte w wyniku realizacji projektu).
- Wartość projektów niedostosowana do limitów wynikających np. z SZOOP RPO WK-P i LSR.
- Przekraczanie dostępnej puli środków na działania rewitalizacyjne w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b (działania 6.2 lub poddziałania 6.4.1) na obszarach miejskich.
- Brak zróżnicowanych źródeł finansowania projektów.
- Błędnie skonstruowany harmonogram realizacji zadań (np. termin zakończenia realizacji projektu EFRR i EFS jest taki sam).

System zarządzania realizacją programu rewitalizacji

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 12 „Zasad programowania...”

W celu zapewnienia sprawnego realizowania programu rewitalizacji gmina musi ustalić skuteczny system wdrażania, który powinien zawierać co najmniej:

- wskazanie podmiotów uczestniczących w realizacji PR i ich zadań (informacja powinna być spójna z danymi zaprezentowanymi w tabelach przedsięwzięć głównych i uzupełniających – tj. tabelami 7 i 8 załącznika 4 „Zasad programowania...”),
- wskazanie koordynatora realizacji PR,
- wskazanie sposobu koordynacji działań podmiotów uczestniczących w realizacji PR,
- przedstawienie ramowego harmonogramu działań (harmonogram realizacji PR będzie wynikał z informacji przedstawionych przez gminę w tabelach dotyczących harmonogramu i ram finansowych – tj. tabel 9 i 10 załącznika 5 „Zasad programowania...”),
- przedstawienie systemu informacji i promocji PR.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Zastosowanie w PR zbyt ogólnych zapisów, zamiast konkretnego wskazania koordynatora, podmiotów uczestniczących w realizacji PR, ich zadań i zasad współpracy między nimi.
Przykład: „Głównym koordynatorem wszystkich zadań przewidzianych w programie będzie Burmistrz ....” – jeśli burmistrz faktycznie będzie sam koordynował wszelkie prace to zapis jest prawidłowy, jednak jeśli zleci koordynację innej osobie to w zapisy wymaga uzupełnienia/korekt.
Przykład: „Wdrażanie Lokalnego Programu Rewitalizacji wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektora: publicznego, społecznego i gospodarczego. Realizacja niniejszego programu wiąże się z udziałem podmiotu zarządzającego i koordynującego poszczególne działania także w procesie monitoringu i oceny programu (przede wszystkim zapewnienie zgodności z harmonogramem realizacji programu rewitalizacji).” – zastosowanie w PR teoretycznych stwierdzeń dotyczących koordynacji współpracy z partnerami, podczas gdy w PR powinny być już konkretne zapisy dotyczące tego kto będzie uczestniczył w realizacji PR oraz przyjętych zasad współpracy.
- Brak wskazania w PR kim są podmioty uczestniczące w realizacji PR i jakie konkretnie mają zadania we wdrażaniu lub też wskazanie podmiotów uczestniczących w realizacji PR bez określenia ich zadań we wdrażaniu PR.
- Niespójność zapisów, np. w PR wskazano, że „koordynatorem procesu rewitalizacji jest Urząd Gminy ...., a Wójt Gminy ..... powołał Zespół ds. opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy .....”. Następnie w PR wylicza się zadania podmiotu koordynującego przypisując je Koordynatorowi Zespołu. Zadania te powinny być de facto zadaniami całego powołanego zespołu, a nie zadaniami Koordynatora Zespołu jako jednego pracownika. Według takiego zapisu niejasne i niespójne są zapisy dotyczące kompetencji uczestników.
- Brak informacji na temat sposobu koordynacji działań podmiotów uczestniczących w realizacji PR tj. urzędu i jego jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych itp.

System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR

Niniejsza część poradnika odnosi się do rozdziału 6.3 podpunkt 13 oraz do rozdziału 6.5 „Zasad programowania...”

Istotą tej części programu rewitalizacji (PR) jest zaprogramowanie optymalnego systemu stałej obserwacji i kontroli procesu rewitalizacji, mającego przede wszystkim za zadanie sprawdzanie czy następuje rozwiązanie/zmniejszenie problemów, będących postawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji.⁸ Omawiana część PR powinna zawierać co najmniej:

- wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za monitoring,

⁸ Takie podejście wymaga właściwego określenia celów (nastawionych na rozwiązanie stwierdzonych problemów) oraz zastosowania wskaźników, pozwalających na sprawdzanie czy cele są osiągnięte – oznaką tego byłoby zmniejszenie lub likwidacja negatywnych zjawisk będących podstawą wskazania stanu kryzysowego na obszarze rewitalizacji. Te zagadnienia powinny zostać właściwie określone w części PR *Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk.*

- określenie sposobu monitorowania osiągania założonych celów rewitalizacji tj. rozwiązania/zmniejszenia problemów, będących postawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji (częstotliwość pomiarów, sposób pozyskiwania danych, sprawozdawczość⁹),
- określenie sytuacji, w których konieczna może być zmiana PR,
- określenie sposobu postępowania w przypadku stwierdzenia braku realizacji założonych celów rewitalizacji i tym samym braku poprawy sytuacji na obszarze rewitalizacji (taka sytuacja może wynikać zarówno z przyczyn wewnętrznych czyli np. niewłaściwie dobranych działań/przedsięwzięć, jak i zewnętrznych, np. zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej w gminie; zaplanowanie modyfikacji działań jest niezbędne nie tylko na wypadek gdyby, problem zaczął się pogłębiać, ale także gdyby pozostawał na tym samym poziomie).

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Koncentrowanie się jedynie na zaplanowaniu monitorowania postępu rzeczowego i finansowego poszczególnych projektów, przy jednoczesnym braku najważniejszego aspektu – monitorowania osiągania założonych celów rewitalizacji, tj. sprawdzania czy rozwiązywane/zmniejszane są problemy, będące postawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji.
Przykład: „Zastosowane będą dwie formy monitoringu: monitorowanie postępu prac oraz monitorowanie środków finansowych projektu.” – te formy mogą być zastosowane ale nie jako jedyne.
- Brak określenia sposobu postępowania w przypadku stwierdzenia braku realizacji założonych celów rewitalizacji.

Część II. Zagadnienia problemowe

Jak prawidłowo uwzględnić w programie zasady kompleksowości, koncentracji i komplementarności

W wielu programach błędnie wykazuje się kompleksowość, koncentrację i komplementarność poprzez kopiowanie fragmentów „Zasad programowania...”. Takie wyłącznie „mechaniczne” podejście jest niewłaściwe, gdyż tak naprawdę nie zawiera żadnej, konkretnej treści na temat danego PR i rozwiązań w nim zastosowanych.

Szczegółowy opis zasad, które musi charakteryzować PR został wskazany w „Zasadach programowania...” w rozdziale 6.1. W tym miejscu jako pomoc proponuje się przeanalizowanie poniższych pomocniczych pytań w odniesieniu do PR, zarówno przed rozpoczęciem jego opracowywania, jak i po zakończeniu tego procesu. Rzetelne, pozytywne odpowiedzi powinny sprzyjać spełnieniu omawianych zasad.

Podkreślić w tym miejscu należy, że to z konstrukcji i zawartości programu będzie wynikało spełnienie zasad: kompleksowości, koncentracji, komplementarności, a nie ze wstawienia do PR fraz typu „PR

⁹ Zgodnie z rozdziałem 7 „Zasad programowania...” gminy realizujące projekty dofinansowane z RPO WK-P są zobowiązane do przekazywania IZ RPO 2 sprawozdań, które dla spójności systemu monitorowania PR, należy w dokumencie przewidzieć:

- Sprawozdania przekazywane raz na dwa lata – w ramach których gmina będzie dostarczała informacje nt. zmian stanu kryzysowego, będącego podstawą wskazania OR (w tym wskaźniki będące podstawą wskazania OZ). W sprawozdaniu trzeba będzie wskazać informacje w zakresie bazowej i aktualnej wartości wskaźników/kryteriów wyznaczenia OR. Jednocześnie w przypadku braku poprawy wartości powyższych wskaźników/kryteriów – trzeba będzie podać wyjaśnienia, tj. powody takiej sytuacji i podjęte działania zaradcze).
- Sprawozdania kwartalne – dotyczące osiągniętych wskaźników produktu i rezultatu (z SZOOP RPO WK-P) w odniesieniu do realizowanych projektów.

wykazuje logikę programowania”, „PR ujmuje aspekt społeczny, gospodarczy, środowiskowy, techniczny i gospodarczy”, itd. Należy też zwrócić uwagę, że nie ilość zapisów świadczy o spełnieniu zasady, a ich treść – informacje powinny być konkretne, zwięzłe i na temat.

Kompleksowość PR

- 1) Czy zapisy PR wykazują logikę programowania? (dobra analiza uwarunkowań – określenie problemów – właściwa interwencja na rozwiązanie problemów; Czy gmina poprzez zaplanowaną interwencję stara się rozwiązać problemy będące podstawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji (OR)? Jeśli gmina z partnerami planuje działania na rzecz rozwiązania większości problemów, jednak w zakresie niewielkiej części nie ma takiej możliwości, to musi to zostać wiarygodnie wyjaśnione w PR. Między innymi powinno to wynikać z hierarchizacji potrzeb i przyjętych, określonych priorytetów działań. Należy także przedstawić wstępną informację jak zamierza się rozwiązać te pozostałe problemy w dłuższej perspektywie. Powyższe może wynikać jedynie ze szczególnej sytuacji problemowej, dlatego w tym miejscu jeszcze raz podkreśla się, że podstawą pozytywnej oceny spełnienia zasady kompleksowości będzie całościowe podejście do rozwiązania problemów OR).
- 2) Czy interwencja jest wszechstronna, czy obejmuje wszystkie istotne aspekty z punktu widzenia zidentyfikowanych problemów? (Czy obejmuje aspekt społeczny oraz gospodarczy, przestrzenno-funkcjonalny, techniczny i/lub środowiskowy w zależności od analizy uwarunkowań, związany z danym obszarem jak i jego otoczeniem?)
- 3) Czy przedsięwzięcia/projekty są ze sobą powiązane w sposób dający możliwości osiągnięcia pozytywnego, całościowego efektu (będącego odpowiedzią na zdiagnozowany stan kryzysowy)?
- 4) Czy PR nie ma tylko wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych wyłącznie na działaniach remontowych, modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na OR?

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Zaproponowanie przedsięwzięć/projektów jedynie częściowo odpowiadających na zidentyfikowane problemy, będące podstawą wskazania OR (część problemów pozostała bez rozwiązania).
- Zaproponowanie przedsięwzięć/projektów, które nie odpowiadają na zidentyfikowane problemy będące podstawą wskazania OR.
- Zaproponowanie przedsięwzięć/projektów bez dokładnego opisu, na czym dane zadanie będzie polegało, co uniemożliwia stwierdzenie czy zaprojektowano je by zminimalizować/zlikwidować stan kryzysowy (przy przedsięwzięciach głównych często opisy są na bardzo dużym stopniu ogólności, natomiast przy przedsięwzięciach uzupełniających brak opisów).
- Proponowanie w PR działań zdominowanych potrzebami infrastrukturalnymi gminy, które nie wynikają ze zdiagnozowanych problemów społecznych i nie będą w stanie ich rozwiązać (działania te zwykle mają wybiórczy charakter, skupione są zwykle na działaniach remontowych, modernizacyjnych, nastawione są na szybki efekt poprawy przestrzeni).
- Proponowanie jako przedsięwzięcia/projekty główne i/lub uzupełniające wszelkich działań planowanych do realizacji przez gminę, również tych, które nie dotyczą rozwiązania problemów OR lub nie wykazano tego powiązania.

Koncentracja PR

- 1) Czy interwencja koncentruje się na rozwiązaniu problemów będących podstawą wyznaczenia OR? (Czy widać to po wartościach wskaźników prognozowanych rezultatów (kolumna 9 tabeli 7 z załącznika 4 „Zasad programowania...”)
- 2) Czy wskaźniki prognozowanych rezultatów dotyczą OR? (Jeśli przedsięwzięcie/projekt ma szerszy zakres oddziaływania niż OR, to czy poprzez te wskaźniki wykazano w jakim stopniu będzie dotyczyły OR i czy świadczy to o dedykowaniu przedsięwzięcia/projektu w głównej mierze do OR)?
- 3) Czy działania zostały zaplanowane do realizacji na OR? (Wyjątek stanowi sytuacja w której projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne zlokalizowane są poza tym obszarem ale służą realizacji celów wynikających z PR. Zwłaszcza dotyczy to inicjatyw społecznych, nakierowanych np. na aktywizację zawodową mieszkańców obszarów rewitalizacji, gdzie rozwiązania dedykowane ludności z obszaru rewitalizacji mogą być podejmowane poza obszarem rewitalizacji. Takie przypadki wymagają szerszego uzasadnienia i wskazania siły tych powiązań i efektywności oddziaływania danego projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego.)
- 4) Jeżeli działania dotyczące rewitalizacji zlokalizowane są poza OR, to czy służą one realizacji celów wynikających z PR (rozwiązaniu problemów będących podstawą wskazania OR)?

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Zaproponowanie niewystarczającej liczby działań skoncentrowanych na rozwiązaniu/zmniejszeniu problemów będących podstawą wyznaczenia OR.
- Zaproponowanie działań skierowanych na obszar całej gminy, bez wskazania czy w głównym stopniu będą jednak dotyczyły OR.
- Zaproponowanie działań nieskoncentrowanych na rozwiązaniu problemów OR.

Komplementarność przestrzenna projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

- 1) Czy w PR występują powiązania pomiędzy przedsięwzięciami/projektami z OR i poza OR, ale oddziałującymi na OR? (jeżeli są przedsięwzięcia/projekty poza OR oddziałujące na OR)?
- 2) Czy PR zakłada interwencję, która będzie oddziaływać na cały dotknięty kryzysem OR (a nie punktowo/w pojedynczych miejscach)?
- 3) Czy planowane do realizacji działania nie będą skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary?

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Brak wykazania w jaki sposób wzięto pod uwagę podczas tworzenia PR wzajemnych powiązań między przedsięwzięciami/projektami na OR i poza nim, ale oddziałujących na OR (jeżeli nie ma przedsięwzięć/projektów poza OR, które oddziaływałyby na OR, to należy taką informację zamieścić).

Komplementarność problemowa projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

- 1) Czy wskazane przedsięwzięcia/projekty wzajemnie się tematycznie uzupełniają (w aspekcie społecznym i gospodarczym oraz przynajmniej jednej ze sfer: przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej)?

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Wybiórcze potraktowanie problemów wynikłych z przeprowadzonej delimitacji OR i zaproponowanie niepełnej interwencji, która tematycznie się nie uzupełnia.

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

- 1) Czy wskazano podmioty uczestniczące we wdrożeniu PR i czy dokonano pomiędzy nimi jasnego podziału zadań i odpowiedzialności?
- 2) Czy ustalono przejrzyste zasady współpracy między podmiotami uczestniczącymi we wdrażaniu PR? Czy wiadomo kto koordynuje realizację PR i jak pozostałe podmioty uczestniczące we wdrażaniu PR współpracują z koordynatorem?
- 3) Czy uwzględniono inne źródła finansowania (np. WFOŚ, PFRON)

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Brak przejrzystego wskazania zakresu zadań i odpowiedzialności podmiotów uczestniczących we wdrażaniu PR.
- Brak informacji na temat sposobu współpracy, koordynacji działań podmiotów uczestniczących w realizacji PR tj. urzędu i jego jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych itp.

Komplementarność międzyokresowa projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

- 1) Czy wnioskodawca przedstawił informację jakie przedsięwzięcia/projekty były realizowane na OR w ramach polityki spójności 2007-2013 i wskazał jak planowane działania z perspektywy 2014-2020 będą uzupełniały projekty z poprzedniego okresu? (Czy przedsięwzięcia/projekty zawarte w PR stanowią kontynuację działań realizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013? Czy zachowana jest ciągłość programowa w ramach proponowanych w PR przedsięwzięć/projektów? W przypadku braku realizacji przedsięwzięć/projektów w ramach polityki spójności 2007-2013 należy zawrzeć taką informację w PR.)

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Brak informacji nt. przedsięwzięć realizowanych w okresie 2007-2013 na OR, które będą uzupełniane działaniami z nowej perspektywy finansowej (w przypadku braku realizacji przedsięwzięć w okresie 2007-2013 na OR – brak takiej adnotacji w PR).
- Wskazywanie projektów realizowanych w okresie 2007-2013 na terenie gminy, a nie tylko tych, które były realizowane na terenie OR (chyba że jest uzasadnione – to należałoby to wyjaśnić).
- Brak informacji jak obecnie planowane przedsięwzięcia/projekty będą uzupełniały projekty z perspektywy 2007-2013.

Komplementarność źródeł finansowania projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

- 1) Czy projekty rewitalizacyjne w PR wynikają z umiejętnego łączenia i uzupełniania wsparcia środkami EFRR, EFS i FS?
- 2) Czy w PR umiejętnie połączono finansowanie przedsięwzięć ze środków publicznych i prywatnych? (Jeżeli nie, to czy przedstawiono wiarygodne wyjaśnienia w tym zakresie?)
- 3) Czy uwzględniono inne źródła finansowania (np. WFOŚ, PFRON)?

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Przedstawianie zapisów informujących o finansowaniu przedsięwzięć/projektów z EFRR, EFS i FS, podczas, gdy budżet PR nie wykazuje żadnego projektu finansowanego z FS.
- Wskazywanie środków własnych gminy lub jej jednostek organizacyjnych jako środków prywatnych.
- Brak wiarygodnego wyjaśnienia w PR przyczyny niezaangażowania środków prywatnych w realizację przedsięwzięć/projektów rewitalizacyjnych.

Poprawnie sformułowana logika interwencji

Podobnie jak większość dokumentów programowych, także program rewitalizacji wywodzi zakładaną interwencję od zdiagnozowanych problemów. Identyfikacji problemów służy uproszczona diagnoza, która musi być zakończona wnioskami, wśród których należy wskazać najważniejsze problemy rozwoju/funkcjonowania gminy. Należy podkreślić, że nie wszystkie identyfikowane problemy mogą być przedmiotem interwencji w ramach programu rewitalizacji. Po pierwsze – istnieją ograniczenia interwencji w ramach PR wynikające z zakresu znaczenia pojęcia rewitalizacja (nie każde działanie związane z szeroko rozumianą „odnową” może być określane mianem rewitalizacji), po wtóre – istnieją ograniczenia formalne finansowania różnego rodzaju działań w ramach PR, po trzecie – gmina ma prawo dokonać wyboru (zawężenia liczby) problemów, które zamierza rozwiązywać w ramach PR w kontekście ogólnej strategii rozwoju gminy. Tak więc, spośród zidentyfikowanych na terenie gminy problemów, należy wybrać te, które będą stanowiły podstawę wyznaczania obszaru zdegradowanego i do których odnosić się będzie interwencja (jeśli dana jednostka finalnie znajdzie się w obszarze rewitalizacji). Problemy, które w dalszej części PR będą przedmiotem programowania interwencji, muszą być więc zasygnalizowane już na etapie uproszczonej diagnozy gminy.

W dalszym etapie prac dokonuje się analiz wskaźnikowych, które mają na celu identyfikację obszaru zdegradowanego (OZ). „Zasady programowania...” przewidują zróżnicowany tryb delimitacji OZ w zależności od statusu administracyjnego i wielkości danego obszaru, ale podkreślić należy pewną elastyczność zapisów „Zasad programowania...”, która umożliwia gminom pewną swobodę wyboru sposobu delimitacji obszaru zdegradowanego. Ta elastyczność jest podyktowana bardzo zróżnicowaną problematyką rozwoju gmin województwa i ma na celu umożliwienie każdej z gmin programowanie interwencji w takim zakresie, jaki lokalnie uważany jest za optymalny (nie bez znaczenia jest tu także rzadko wykorzystywana przez gminy możliwość zaproponowania kryteriów autorskich, które umożliwiają zaprogramowanie nawet nietypowych działań rewitalizacyjnych, jeśli ich potrzeba zostanie umotywowana i zdefiniowana za pomocą wskaźników). W kontekście logiki programowania interwencji w ramach PR, etap delimitacji obszaru zdegradowanego jest kluczowy, gdyż to od wyboru zagadnień, na podstawie których dokonuje się kwalifikacji danej jednostki (miejscowości/sołectwa lub części miasta) do obszaru zdegradowanego, zależeć będzie zakres interwencji, która będzie tu mogła lub będzie tu musiała być prowadzona. W procesie delimitacji OZ każde zagadnienie wyrażane jest przez odrębny wskaźnik – przyjmowanie przez daną jednostkę wartości wskaźnika mniej korzystnej od średniej w gminie oznacza, że dane zagadnienie stanowi tu problem rozwoju. Pomijając sytuacje szczególne (wskazane w „Zasadach programowania...”), określona liczba problemów rozwoju (czyli wskaźników użytych w delimitacji i prezentujących wartość mniej korzystną od średniej dla gminy) decyduje, czy dana jednostka zostanie uznana za obszar zdegradowany (tu trzeba zaznaczyć, że niezbędna do takiej kwalifikacji „liczba przekroczeń” jest różna w zależności od statusu administracyjnego i wielkości obszaru, dla którego jest obliczana).

W logice programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych, kolejny etap – czyli identyfikacja obszaru rewitalizacji (OR) – służy wyróżnieniu jednostek (miejscowości/sołectw, części miasta), w których stan kryzysowy charakteryzuje się największym natężeniem – a więc ma miejsce występowanie największej liczby problemów lub (przy takiej samej liczbie problemów) występowanie problemów o największej skali, względnie występowanie innej (określonej w „Zasadach programowania...”) okoliczności umożliwiającej zaliczenie danej jednostki do obszaru rewitalizacji. Jednak na tym etapie nie identyfikuje się już „nowych problemów” występujących w poszczególnych jednostkach, gdyż to na etapie identyfikacji OZ ma miejsce określenie jakiego rodzaju problemy występują w danej jednostce, a etap identyfikacji OR ma jedynie na celu wybór tych jednostek, w których ze względu na

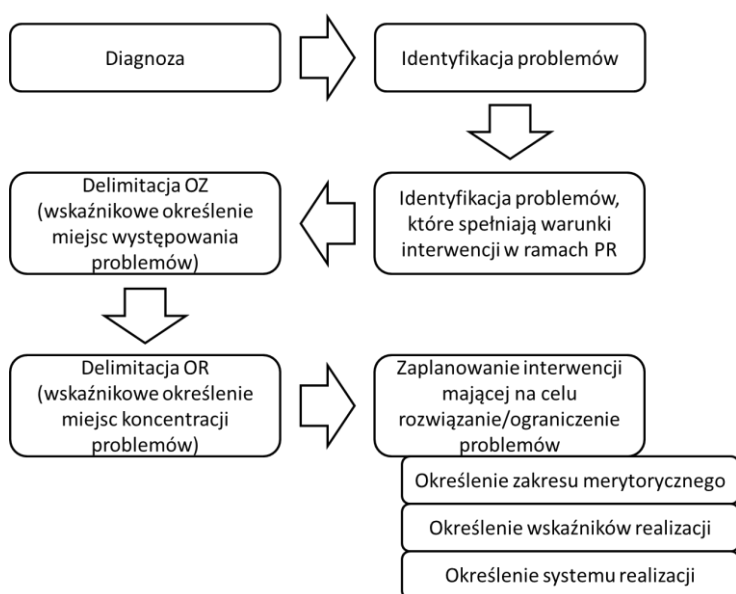
spełnienie odrębnych warunków (w uproszczeniu - skala stanu kryzysowego jest największa) będzie prowadzona rewitalizacja.

Kluczowe znaczenie etapu delimitacji obszaru zdegradowanego (OZ) i obszaru rewitalizacji (OR) dla dalszego programowania interwencji w ramach programu rewitalizacji, wynika (w pewnym uproszczeniu) z dwóch fundamentalnych zasad:

- dla jednostek, które będą objęte interwencją - każde zagadnienie, które na etapie delimitacji OZ a potem OR zostanie uznane w danej jednostce za problem – będzie musiało być przedmiotem programowania interwencji rozwiązującej (ograniczającej) ten problem,
- planowana w ramach PR interwencja w danej jednostce będzie mogła być prowadzona wyłącznie w zakresie tych zagadnień, które zostały w niej uznane za problem.

Inaczej ujmując – planowana interwencja musi być ściśle powiązana z problemami będącymi podstawą uznania jej za obszar rewitalizacji.

W tym miejscu należy podkreślić, że wymagana dla kwalifikacji danej jednostki do obszaru zdegradowanego liczba problemów, została świadomie zróżnicowana w zależności od statusu administracyjnego i wielkości danego obszaru. Wychodzi się bowiem z założenia, że miasta są obszarami koncentracji większej liczby problemów, niż obszary wiejskie, a duże miasta cechują się większą złożonością problemów, niż małe miasta. Dlatego też dla miast ściśle określono dosyć wysoką liczbę cech, które powinny być przeanalizowane w celu identyfikacji stanu kryzysowego. Przyjęcie dużej liczby cech jako podstawy delimitacji będzie wymuszało szerszą interwencję, a więc stworzy większą szansę kompleksowej redukcji problemów. W przypadku obszarów wiejskich uznano, że już obecność dwóch problemów społecznych jest wystarczająca dla objęcia danego obszaru interwencją. Nie wyklucza to wykorzystania na obszarach wiejskich większej liczby cech dla ujawnienia stanu kryzysowego, ale należy pamiętać, że w takiej sytuacji wszystkie zidentyfikowane problemy będą musiały być objęte interwencją. Nie należy więc zbyt pochopnie zwiększać liczby cech poddanych analizie, jeśli z różnych przyczyn nie zamierza się lub nie będzie możliwa, interwencja we wszystkich tych obszarach. Należy także podkreślić, że oprócz występowania problemów o charakterze społecznym, dana jednostka może być uznana za obszar zdegradowany wyłącznie przy współwystępowaniu problemu(ów) o charakterze pozaspołecznym.

Rysunek. Schemat powiązań poszczególnych części programu w zakresie logiki programowania interwencji

Celem szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji jest rozwinięcie informacji o stanie kryzysowym, zidentyfikowanym w procesie delimitacji OZ (a w konsekwencji – OR), w tym zwłaszcza zwrócenie uwagi na szersze tło i skutki zidentyfikowanego stanu kryzysowego (powiązane z tym stanem, wynikające z niego) – jeśli są one na danym obszarze obserwowane. Jest więc zrozumiałe, że na tym etapie opracowania zostanie ujawniony szereg problemów, będących pochodną tych uwzględnionych w delimitacji.

Na etapie programowania interwencji bardzo ważnym zagadnieniem jest określenie wskaźników, które będą mierzyły dokonywane zmiany. Program powinien być wyposażony we:

- wskaźnik(i) opisujący(e) synergiczny efekt wszystkich programowanych działań, będący miarą sukcesu całego programu rewitalizacji – te(n) wskaźnik(i) ma(ją) pokazywać szerszą zmianę, która zajdzie w gminie (lub tylko w obszarze rewitalizacji) pod wpływem realizacji wszystkich planowanych działań i w wyniku synergii tych działań. Na przykład, w przypadku większości programów, gdzie podstawą programowania interwencji są problemy na rynku pracy lub ubóstwo – wskaźnik ten powinien wyrażać zamiar redukcji bezrobocia lub skali pomocy społecznej, ewentualnie wzrostu przedsiębiorczości, czy liczby miejsc pracy (jednak nie wyłącznie wzrostu w wyniku miejsc pracy utworzonych w ramach poszczególnych projektów, ale wzrostu będącego także pośrednim wynikiem różnych podejmowanych działań w ramach rewitalizacji)
- wskaźniki produktu i rezultatu – będące sumą wskaźników wynikających z pojedynczych projektów, realizowanych w ramach programu.

Błędem jest, jeśli efekt całościowy realizacji programu rewitalizacji wyraża się wyłącznie za pomocą sumy wskaźników produktu i rezultatu poszczególnych projektów.

Ponieważ na poziomie operacyjnym miarą sukcesu jest realizacja założonych wskaźników, muszą one spełniać dwa podstawowe kryteria: być poprawne merytorycznie i być „ambitne”. W kontekście powyższego - wskaźniki powinny być adekwatne do przedmiotu interwencji, czyli powinny oddawać meritum programowanych działań. Jeśli wskaźnik będzie dobrany nieadekwatnie do problemu, a interwencja skupi się na realizacji tego wskaźnika, to nie nastąpi rzeczywiste rozwiązanie tego problemu. Jednocześnie zakładane wskaźniki powinny być na tyle wysokie, by ich osiągnięcie gwarantowało znaczące ograniczenie stanu kryzysowego. W ujęciu modelowym rewitalizacja powinna doprowadzić do trwałej eliminacji danego problemu – w praktyce należy traktować jako w pełni satysfakcjonujące znaczące ograniczenie problemu na tym obszarze, na którym dane zagadnienie było uznane za problem, czyli w danej jednostce (miejscowości/sołectwie, części miejscowości).

Przykład

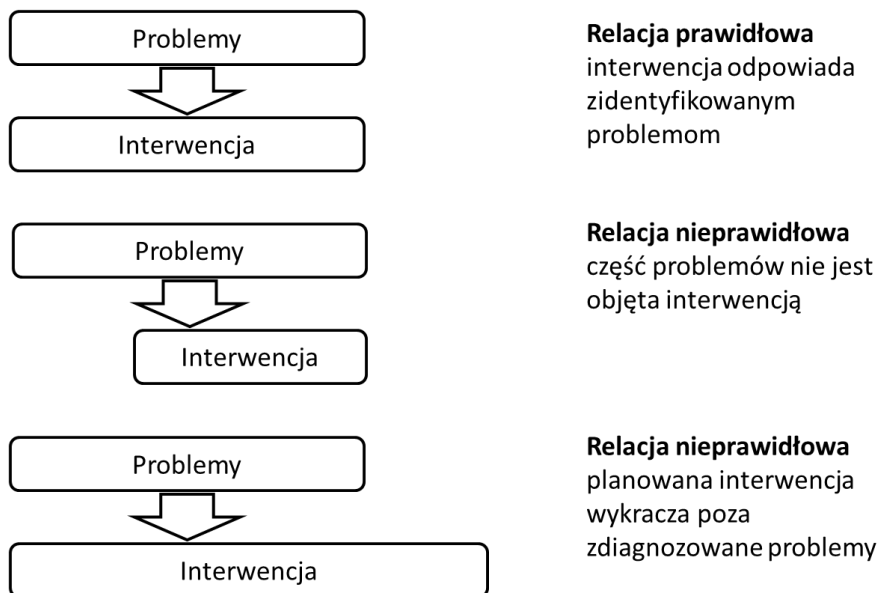
Przykłady interwencji adekwatnej do zidentyfikowanych problemów (przykłady odnoszą się do logiki interwencji, nie uwzględniają natomiast możliwości lub braku możliwości finansowania w ramach PR)

Problem	Zakres interwencji(*)
Wysoki wskaźnik bezrobocia	Kursy i szkolenia mające na celu zdobycie kwalifikacji zawodowych Warsztaty motywacyjne
Niska przedsiębiorczość osób fizycznych	Kursy i szkolenia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej

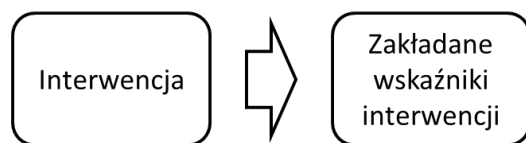
	Warsztaty motywacyjne Adaptacja przestrzeni zdegradowanej na rzecz lokalnych przedsiębiorców
Wysokie uzależnienie od pomocy społecznej (aspekt niekorzystnej sytuacji materialnej ludności)	Kursy i szkolenia mające na celu zdobycie kwalifikacji zawodowych Kursy i szkolenia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej Warsztaty motywacyjne
Wysokie uzależnienie od pomocy społecznej (aspekt wykluczenia społecznego, niskiej aktywności społecznej)	Zajęcia z zakresu zagospodarowania czasu wolnego, przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu
Niska jakość nauczania	Dodatkowe zajęcia w szkołach Zajęcia wyrównawcze poza szkołą Zajęcia mające na celu rozwijanie zainteresowań (tylko jako uzupełniające do wyżej wymienionych)
Starzenie się społeczeństwa	Zajęcia z zakresu zagospodarowania czasu wolnego, przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu (kluby seniora, domy dziennego pobytu, cykliczne zajęcia, itp.) Usługi opiekuńcze Programy solidarności i integracji międzypokoleniowej

(*) w przypadku każdego rodzaju interwencji możliwe są działania na rzecz zapewnienia bazy lokalowej, jeśli jest ona niezbędna dla realizacji działań społecznych

Przykłady relacji pomiędzy zidentyfikowanymi problemami, a planowaną interwencją

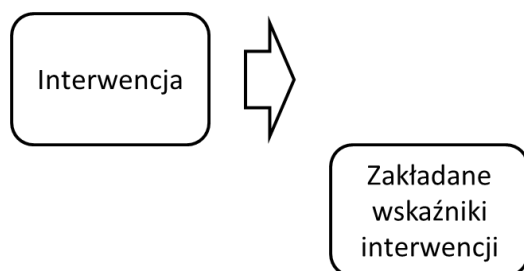
Przykłady relacji pomiędzy planowaną interwencją, a zakładanymi wskaźnikami

Relacja prawidłowa
wskaźniki są właściwe merytorycznie, a zakładana skala adekwatna do skali problemu

Relacja nieprawidłowa
zakładana skala zmian nie jest adekwatna do skali problemu; problem nie zostanie istotnie ograniczony

Relacja nieprawidłowa
wskaźniki nie są właściwe merytorycznie, nie dotyczą przedmiotu interwencji, ich osiągnięcie nie spowoduje rozwiązania problemu

Źródła rzetelnych i aktualnych danych na potrzeby PR

Wiarygodnymi źródłami danych dla ujawnienia stanu kryzysowego (delimitacji OZ) są:

- Urzędy gmin i starostwa powiatowe oraz prowadzone przez nie serwisy internetowe;
- Jednostki organizacyjne JST oraz prowadzone przez nie serwisy internetowe (w tym w szczególności gminne ośrodki pomocy społecznej);
- Główny Urząd Statystyczny oraz serwis www.stat.gov.pl;
- Wojewódzka Inspekcja Ochrony Środowiska oraz serwis www.wios.bydgoszcz.pl;
- Inne instytucje publiczne oraz prowadzone przez nie serwisy internetowe (w tym w szczególności powiatowe urzędy pracy, Policja, straże gminne);
- Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku (www.oke.gda.pl) (dane dla oceny wyników sprawdzianów i egzaminów);
- geoportal.gov.pl oraz geoportal.mojregion.info (dane dotyczące analiz przestrzennych – obliczeń odległości, powierzchni, itp.).

Dane pochodzące z powyższych źródeł są odpowiednie do posługiwania się w całym opracowaniu. Dodatkowo na potrzeby diagnozy uproszczonej oraz szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji, można pomocniczo posługiwać się danymi z publikacji branżowych lub monografii danej gminy.

Spośród dostępnych w serwisach internetowych baz danych statystycznych za wiarygodny uważa się jedynie serwis Głównego Urzędu Statystycznego.

Aczkolwiek zagadnienie to nie zostało sprecyzowane w „Zasadach programowania...” jednak należy przyjąć, że za „dane aktualne” dla programów sporządzanych w roku 2017 przyjmuje się dane z roku 2015 lub późniejsze. W wyjątkowych przypadkach mogą zostać wykorzystane dane starsze, ale powinno to być przedmiotem akceptacji DRR, która zostanie dokonana jeśli uzna się, że dane te dotyczą zagadnień cechujących się na tyle niewielką zmiennością, że nie ma ona wpływu

na odzwierciedlenie stanu obecnego. W przypadku danych dotyczących egzaminów gimnazjalnych i sprawdzianów szóstoklasisty – za aktualne uważa się dane dotyczące egzaminów, które miały miejsce w roku 2015 lub 2016 lub 2017 (a więc dla okresów trzyletnich – odpowiednio: 2013-15 lub 2014-16 lub 2015-17). Dla ogólnej charakterystyki potencjału demograficznego, sytuacji mieszkaniowej oraz rolnictwa można użyć danych pochodzących z Narodowego Spisu Powszechnego 2011 i Powszechnego Spisu Rolnego 2010 – ale dane te nie mogą być podstawą do ujawnienia stanu kryzysowego i identyfikacji problemów.

Należy uwzględnić fakt, że dane wykorzystywane do delimitacji OZ albo do celów monitorowania programu, powinny mieć charakter powtarzalny w szeregach czasowych. Dane które są wynikiem jednostkowo wykonywanych analiz, albo dane które są wynikiem analiz, których metodologii nie można odtworzyć - nie będą mogły służyć do charakterystyki zmian.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Wykorzystywanie danych pochodzących z niewiarygodnych źródeł.
- Przytaczanie dla gmin danych, które nie są dostępne dla tego poziomu podziału administracyjnego.
- Nie podaje się źródeł danych.
- Wykorzystuje się dane nieaktualne.

W jaki sposób poprawnie konstruować wskaźniki autorskie?

Dla ujawnienia stanu kryzysowego (delimitacji OZ) w programie rewitalizacji można posłużyć się wskaźnikiem autorskim, to znaczy wskaźnikiem niepochodzącym z tabeli nr 5 (Załącznik nr 3 do „Zasad programowania...”). Generalną ideą tworzenia wskaźników autorskich jest wyeksponowanie za ich pomocą sytuacji szczególnej, specyficznej dla danej lokalizacji, która nie może być właściwie pokazana za pomocą wskaźników proponowanych w Tabeli nr 5.¹⁰

Wskaźnik autorski musi:

- opierać się na wiarygodnych źródłach danych (patrz rozdział „Źródła rzetelnych i aktualnych danych na potrzeby Programu Rewitalizacji”),
- być skonstruowany w sposób umożliwiający jego uzyskiwanie w szeregach czasowych (to znaczy powinien bazować na danych wyjściowych, które są powtarzalne w szeregach czasowych),
- być możliwy do obliczenia dla wszystkich jednostek (w przypadku miast)/miejscowości (lub sołectw) oraz dla całej gminy (przeciętna wartość wskaźnika w gminie).

Przy konstrukcji wskaźników autorskich należy także przestrzegać typowych zasad poprawności konstruowania wskaźników - przede wszystkim wskaźnik autorski musi:

- być wymierny,
- być jednoznacznie zdefiniowany (metoda stworzenia wskaźnika powinna być przedstawiona w sposób umożliwiający jego odtworzenie),
- umożliwiać jednoznaczną interpretację zmian,

¹⁰ Wszystkie opisane tu założenia odnoszą się także do wskazywanych w „Zasadach programowania...” „wskaźników zamiennych”, które stanowią rodzaj „wskaźników autorskich” Można tu przyjąć następujące rozróżnienie: „wskaźnik zamienny” stanowi modyfikację wskaźników podanych w Tabeli 5 „Zasad programowania...”, natomiast „wskaźnik autorski” może w znacznie większym stopniu wyrażać indywidualne propozycje dla mierzenia różnego rodzaju zagadnień

- dotyczyć wyłącznie analizowanego zagadnienia (unikanie sytuacji, w której na zmiany wskaźnika mogą wpływać czynniki inne, niż te będące przedmiotem interwencji),
- być adekwatny do problemu, który ma określać.

Nie jest dopuszczalne, by funkcję wskaźnika pełniła wartość oddająca bezwzględny stan (np. liczba obiektów, liczba osób), bo dla ujawnienia stanu kryzysowego należy się posłużyć porównaniem do wartości średniej w gminie lub ukazaniem skali kumulacji problemu w danej miejscowości/sołectwie, części miasta.

Wskaźnik autorski nie może być w nadmiernym stopniu „merytorycznie pokrewny” z innymi wskaźnikami używanymi dla ujawnienia stanu kryzysowego. Podkreślić tu jednak należy brak możliwości jednoznacznej oceny dopuszczalnego podobieństwa zagadnień podejmowanych przez różne wskaźniki – w każdym przypadku dokonywana jest indywidualna ocena.

Choć nie jest to wymagane, zaleca się, żeby konsultować propozycję wskaźnika autorskiego z DRR.

Wszystkie powyższe zasady dotyczą także konstruowania wskaźników zamiennych, o których mowa w „Zasadach programowania...”

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Wskaźnik autorski dotyczy zagadnienia merytorycznie pokrewnego innemu wskaźnikowi, pochodzącemu z Tabeli nr 5 „Zasad programowania...”.
- Wskaźnik autorski jest niezdefiniowany (brak wiedzy, w jaki sposób został stworzony, jakie są jego składowe).
- Wskaźnik autorski jest merytorycznie nieadekwatny do zagadnienia, które ma mierzyć.

W jaki sposób poprawnie wykonać załączniki graficzne do programu rewitalizacji?

Zgodnie z „Zasadami programowania...” zarówno obszar zdegradowany, jak i obszar rewitalizacji muszą zostać pokazane na załącznikach graficznych. Obszar zdegradowany musi być pokazany na tle gminy, a obszar rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego i na tle obszaru gminy (w tym przypadku dopuszcza się wykonanie załącznika o charakterze ogólnym, pokazującym położenie obszaru rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego w strukturze gminy oraz załącznika szczegółowego – pokazującego szczegółową granicę obszaru rewitalizacji na tle obszaru zdegradowanego).

Podstawowym celem wykonania obydwu załączników jest jednoznaczne zidentyfikowanie zasięgu obydwu obszarów – i możliwość dokonania takiej identyfikacji jest jedynym kryterium oceny poprawności technicznej wykonania załącznika. Oznacza to, że załączniki muszą być wykonane w takiej technice, z taką starannością wykonania i z takim poziomem szczegółowości podkładu mapowego (lub ortofotomapy), aby możliwe było bezdyskusyjne wskazanie, czy dana przestrzeń w gminie jest zaliczona do obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji – ale nie ma znaczenia rodzaj wykorzystanego podkładu mapowego. W szczególności nie może budzić wątpliwości, czy tereny zamieszkałe są położone w obszarze rewitalizacji, gdyż niezbędne będzie ustalenie, czy ich mieszkańcy mogą być beneficjentami programowanych działań. O ile w przypadku włączania w granice obszaru rewitalizacji całych sołectw, nawet w przypadku niezbyt dokładnego załącznika graficznego możliwe jest dokonanie takiej kwalifikacji już tylko na podstawie położenia lub nie danego terenu w danym sołectwie, to w przypadku zawężania obszaru rewitalizacji do części miejscowości (np. poprzez wyłączenie terenów leśnych, rolnych, itp.), załącznik musi być wykonany w sposób niebudzący wątpliwości interpretacyjnych (w niektórych sytuacjach niezbędne może być pokazanie nawet kilku bardziej szczegółowych załączników).

Zwraca się także uwagę, że formalnie obszar rewitalizacji jest częścią obszaru zdegradowanego – a więc na załączniku graficznym nie można obydwu obszarów przedstawiać w sposób sugerujący, że są to formy rozłączne.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Wykorzystanie podkładu mapowego złej jakości, uniemożliwiającego jednoznaczną identyfikację przebiegu granic.
- Wykonanie załącznika w zbyt małej skali – powodujące brak możliwości jednoznacznej identyfikacji przebiegu granic.
- Wskazanie miejscowości na mapie wyłącznie za pomocą sygnatury, a nie – jak powinno być wykonane prawidłowo – za pomocą granic.
- Niestaranne wniesienie granic obszarów (np. z kontekstu wynika, że granice OR stanowią granice sołectw, ale na załączniku graficznym wskutek niestarannego wykonania mapy – granice te są rozbieżne).
- Traktowanie OR i OZ jako jednostek rozłącznych, podczas gdy OR powinien być pokazany jako część OZ.

Jak prawidłowo uwzględnić w PR projekt zintegrowany?

Planując wsparcie działań rewitalizacyjnych ze środków RPO WK-P 2014-2020 szczególną uwagę zwrócić należy na społeczny aspekt rewitalizacji. Inwestycje w zakresie infrastruktury, przewidziane do realizacji w ramach działania 6.2, poddziałania 6.4.1 oraz działania 7.1 powinny mieć wyłącznie charakter pomocniczy, tj. wspierający wobec działań „miękkich”, finansowanych ze środków EFS, mających na celu zmniejszenie lub likwidację negatywnych zjawisk społecznych, występujących na danym obszarze (wysokiego poziomu bezrobocia, ubóstwa, wykluczenia społecznego, przestępczości, itp.). Pamiętać trzeba o tym, że interwencja w działaniu 6.2, poddziałaniu 6.4.1 oraz działaniu 7.1 ukierunkowana jest na projekty infrastrukturalne o mniejszej skali polegające, np. na przebudowie, modernizacji, adaptacji zdegradowanych budynków/obiektów/terenów i przestrzeni w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji, np. społecznych, gospodarczych, kulturalnych. Projekty przewidziane do dofinansowania z EFRR muszą być realizowane w ścisłym połączeniu z działaniami podejmowanymi w ramach EFS.

Instytucja Zarządzająca RPO WK-P 2014-2020, w ramach działania 6.2, poddziałania 6.4.1 oraz działania 7.1 przewiduje zastosowanie formuły projektów zintegrowanych, która zakłada ścisłe powiązanie co najmniej dwóch projektów (EFS+EFRR), ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnego celu. W związku z tym Wnioskodawca do wniosku o dofinansowanie projektu, planowanego do wsparcia w działaniu 6.2, poddziałaniu 6.4.1 oraz działaniu 7.1 zobowiązany będzie załączyć fiszki/i dla projektu/ów realizowanego/y lub planowanego/y do realizacji w ramach EFS (nie dotyczy modernizacji, remontu części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych). To właśnie projekt/y EFS, opisane w przedmiotowej/y fiszce/fiszkach, razem z projektem EFRR, będą tworzyły zintegrowane działanie rewitalizacyjne. Na potrzeby projektów zintegrowanych w obszarze rewitalizacji dopuszcza się możliwość realizacji projektu/ów finansowanego/y ze środków EFS nie pochodzących z RPO WK-P 2014-2020. Powyższe dotyczy sytuacji, gdy Wnioskodawca wykaże brak możliwości finansowania projektu/ów ze środków EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020, np. z uwagi na wyczerpanie środków lub brak właściwych narzędzi dla rozwiązania zdiagnozowanych na danym obszarze problemów społecznych w zakresie działań/poddziałań EFS w ramach RPO WK-P 2014-2020. Realizacja projektu/ów, finansowanego/y ze środków EFS, nie może rozpocząć się później niż rok po rzeczowym zakończeniu realizacji projektu dofinansowanego ze środków EFRR.

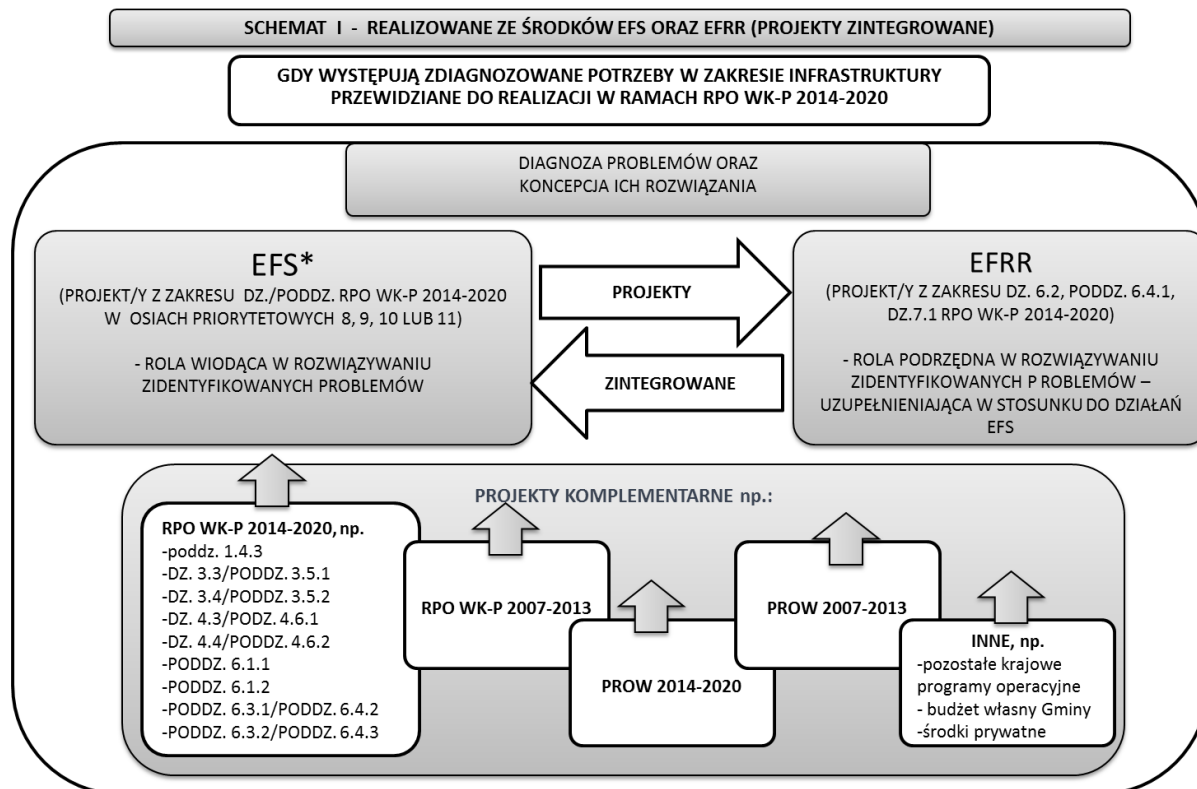
Przygotowując zatem projekt rewitalizacyjny w pierwszej kolejności zdiagnozować należy występujące na danym obszarze problemy społeczne. Narzędziem służącym ich rozwiązaniu ma być przede wszystkim odpowiedni/e projekt/y „miękkie/e”, dla którego/ych źródło finansowania stanowi EFS. Katalog działań „miękkich” możliwych do realizacji ze środków RPO WK-P 2014-2020 jest bardzo szeroki i obejmuje działania/poddziałania z zakresu OP 8, 9, 10 oraz 11. Przedsięwzięcia realizowane ze środków EFS muszą wynikać z analizy problemów i potrzeb, jakie występują na danym obszarze, a także analizy trendów demograficznych, dostępności poszczególnych usług, specyfiki grup docelowych oraz oczekiwanych rezultatów. Po opracowaniu odpowiedniego projektu/ów „miękkiego/ich”, ukierunkowanego/ych w najwłaściwszy sposób na rozwiązanie występujących na danym obszarze problemów społecznych, zidentyfikować należy następnie bariery w istniejącej infrastrukturze, których wyeliminowanie jest niezbędne do realizacji projektu/ów EFS. Tak rozpoznane potrzeby infrastrukturalne będą kwalifikowały się do wsparcia w ramach działania 6.2, poddziałania 6.4.1 oraz działania 7.1.

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że kompleksowość działań rewitalizacyjnych mogą wzmocniać także komplementarne w stosunku do nich projekty, zrealizowane lub planowane do realizacji na obszarze rewitalizowanym, finansowane ze środków:

- a) RPO WK-P 2014-2020, np. z zakresu:
  - poddziałania 1.4.3,
  - działania 3.3/poddziałania 3.5.1,
  - działania 3.4/poddziałania 3.5.2,
  - działania 4.3/poddziałania 4.6.1,
  - działania 4.4/poddziałania 4.6.2,
  - poddziałania 6.1.1,
  - poddziałania 6.1.2,
  - poddziałania 6.3.1/poddziałania 6.4.2,
  - poddziałania 6.3.2/poddziałania 6.4.3);
- b) RPO WK-P 2007-2013;
- c) PROW 2014-2020;
- d) PROW 2007-2013 oraz
- e) z innych źródeł, np. z zakresu:
  - pozostałych krajowych programów operacyjnych,
  - budżetu własnego Gminy,
  - środków prywatnych.

(zob. Schemat I oraz Przykład I).

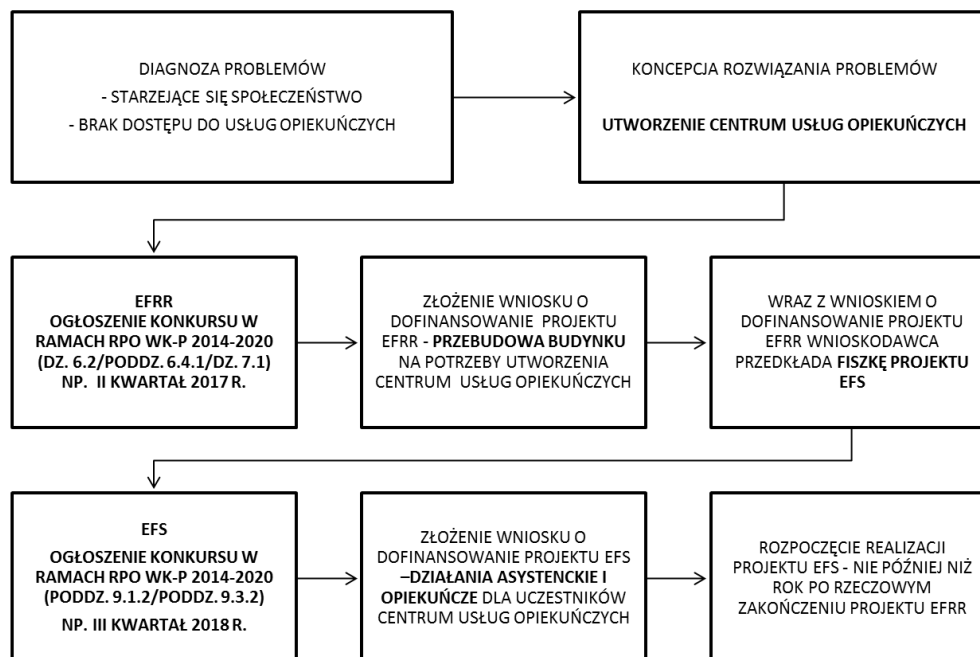
KONCEPCJA WSPARCIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH W RPO WK-P 2014-2020

*W sytuacji, gdy wnioskodawca wykaże brak możliwości finansowania projektu ze środków EFS w ramach RPO WK-P (z uwagi np. na wyczerpanie środków lub brak działań dedykowanych rozwiązaniu zdiagnozowanych problemów), wówczas na potrzeby projektów zintegrowanych w obszarze rewitalizacji dopuszcza się możliwość realizacji projektu/ów finansowanego/y/z ze środków EFS nie pochodzących z RPO WK-P.

KONCEPCJA WSPARCIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH W RPO WK-P 2014-2020

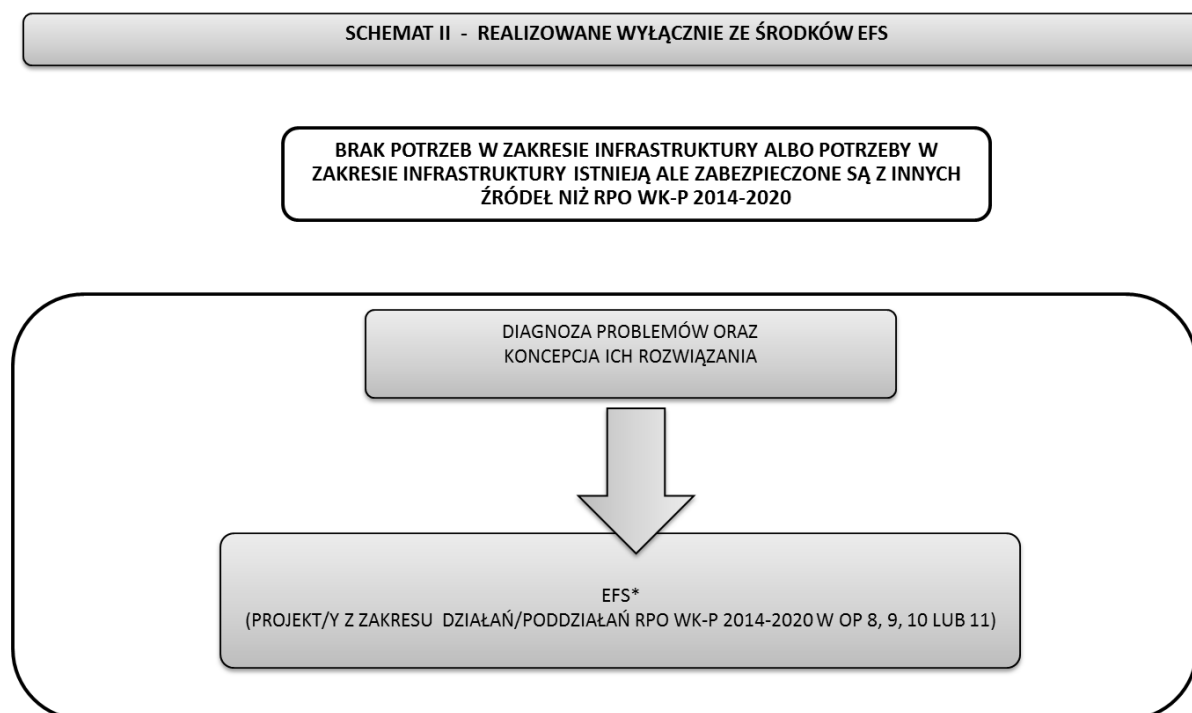
PRZYKŁAD I – REALIZOWANE ZE ŚRODKÓW EFS ORAZ EFRR (PROJEKTY ZINTEGROWANE) - CENTRUM USŁUG OPIEKUŃCZYCH

W przypadku, gdy na obszarze rewitalizowanym nie ma potrzeb w zakresie infrastruktury albo gdy takie potrzeby występują, ale zostaną zabezpieczone z innych niż RPO WK-P 2014-2020 źródeł, wówczas dla rozwiązania zidentyfikowanych na danym obszarze problemów, można wykorzystać wyłącznie szeroki katalog narzędzi dostępnych w RPO WK-P 2014-2020 w ramach działań/poddziałań EFS.

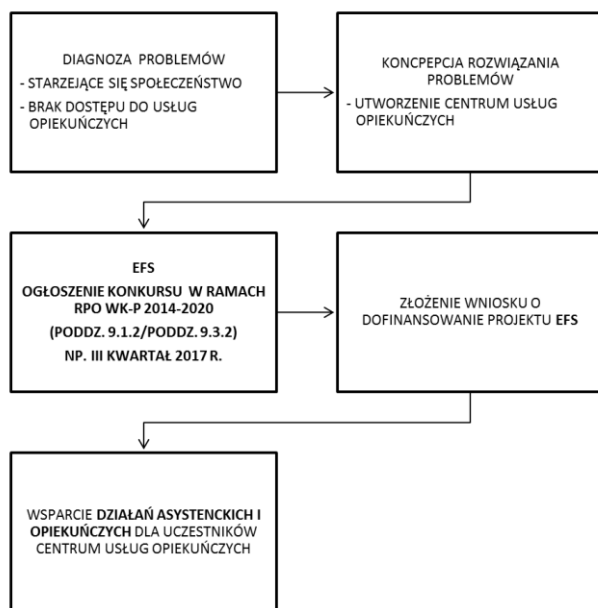
(zob. Schemat II oraz Przykład II).

KONCEPCJA WSPARCIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH W RPO WK-P 2014-2020

*kryterium preferencji dla projektu skierowanego do osób z obszaru rewitalizowanego

KONCEPCJA WSPARCIA DZIAŁAŃ REWITALIZACYJNYCH W RPO WK-P 2014-2020
PRZYKŁAD II – REALIZOWANE WYŁĄCZNIE ZE ŚRODKÓW EFS - CENTRUM USŁUG OPIEKUŃCZYCH

Na etapie opiniowania programów rewitalizacji sprawdzana będzie m.in. logika programowania rewitalizacji, w tym spójność programu, adekwatność zaplanowanych działań do zidentyfikowanych problemów. Mając na uwadze opisane powyżej zasady realizacji projektów w obszarze rewitalizacji ze środków RPO WK-P 2014-2020 oraz fakt, że wstępna weryfikacja powiązań między działaniami EFS i EFRR dokonywana jest już w trakcie opiniowania PR sugeruje się, aby działania wchodzące w skład projektu zintegrowanego przedstawić w formie tabeli/schematu blokowego w części PR pn. *Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR.* Istotnym jest, aby w tabeli/na schemacie, o których mowa powyżej pokazać problem/y zidentyfikowany/e na obszarze rewitalizowanym, następnie skierowany/e na jego/ich rozwiązanie projekt/y EFS, a w dalszej kolejności, jako narzędzie uzupełniające, pokazać projekt/y EFRR. Pamiętać należy o tym, że ostateczna weryfikacja kwalifikowalności projektów, w tym pod kątem zasadności i racjonalności planowanych działań infrastrukturalnych względem projektów EFS, wzajemnego oddziaływania tych projektów i powiązań między nimi, w oparciu o analizę i identyfikację problemów społecznych, przeprowadzona zostanie na etapie ich oceny zgodnie z zasadami określonymi w Regulaminie danego konkursu, w tym również z właściwymi Kryteriami wyboru projektu.

Jakie przedsięwzięcia mogą zyskać dofinansowanie w ramach RPO? Projekty zintegrowane w RPO WK-P 2014-2020

Przedstawiona poniżej tabela oraz schematy zawierają przykładowy katalog działań EFS możliwych do realizacji w ramach RPO WK-P 2014-2020, ukierunkowanych na rozwiązanie różnych problemów społecznych, które mogą wystąpić na obszarze rewitalizowanym. W przypadku gdy na obszarze rewitalizowanym zidentyfikowane zostaną także bariery w istniejącej infrastrukturze, których wyeliminowanie jest niezbędne do realizacji projektu/ów EFS, wówczas o wsparcie w ten sposób rozpoznanych potrzeb infrastrukturalnych można ubiegać się ze środków RPO WK-P 2014-2020 w działaniu 6.2, poddziałaniu 6.4.1 oraz działaniu 7.1. W obszarze rewitalizacji nie ma możliwości uzyskania dofinansowania na inwestycje w infrastrukturę, finansowane z EFRR, bez ścisłego

powiązania tego rodzaju projektów z projektem/ami EFS w formule projektów zintegrowanych (nie dotyczy modernizacji, remontu części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych). W zależności od rozpoznanych w opisany powyżej sposób potrzeb, w działaniu 6.2, poddziałaniu 6.4.1 oraz działaniu 7.1, dopuszcza się możliwość realizacji projektów polegających, np. na przebudowie, modernizacji, adaptacji zdegradowanych budynków/obiektów/terenów i przestrzeni. Istotnym jest jednak to, że projekt/y w zakresie infrastruktury pełni/ą rolę podrzędną, uzupełniającą w rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów na danym obszarze w stosunku do projektu/ów EFS. W ramach działania 6.2, poddziałania 6.4.1 oraz działania 7.1 nie ma możliwości uzyskania dofinansowania na budowę zupełnie nowych budynków. Dopuszcza się natomiast rozbudowę, nadbudowę budynku, przy czym dofinansowanie kosztów związanych z realizacją tego rodzaju działań będzie możliwe wyłącznie w odniesieniu do powierzchni rozbudowywanej, nadbudowywanej - nie większej niż 50 % powierzchni całkowitej budynku istniejącego przed realizacją projektu. W działaniu 6.2, poddziałaniu 6.4.1 oraz działaniu 7.1 warunkowo istnieje także możliwość przebudowy/modernizacji dróg lokalnych (gminnych lub powiatowych). Tego rodzaju przedsięwzięcie musi jednak stanowić uzasadnioną część szerszej koncepcji kompleksowego projektu rewitalizacyjnego. Do wsparcia nie będą kwalifikować się projekty polegające tylko i wyłącznie na przeprowadzeniu inwestycji w drogi lokalne. Ponadto, Instytucja Zarządzająca RPO WK-P 2014-2020, z uwagi na występujące w RPO WK-P 2014-2020 ograniczenia kwotowe na drogi lokalne w obszarze rewitalizacji, zastrzega sobie możliwość wprowadzenia limitów alokacji na tego rodzaju element projektu.

Tabela oraz Schematy: przykładowe działania społeczne w ramach EFS (RPO WKP 2014-2020, Cel Tematyczny 9, Oś Priorytetowa 9), możliwe do realizacji w powiązaniu z działaniami EFRR w obszarze rewitalizacji.

ZAGADNIENIE SPOŁECZNE	ROZWIĄZANIE	TYP DZIAŁANIA w celu tematycznym 9
<p>Dziedziczenie ubóstwa, enklawy biedy,</p>	<p>AKTYWIZACJA SPOŁECZNA - ZAWODOWA Realizacja programów dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym z obszarów objętych programem rewitalizacji polegająca na angażowaniu osób w prace dla samych siebie np. -w ramach Programu Aktywności Lokalnej -realizacja kontraktów socjalnych</p> <p>SCHEMAT nr 1 WSKAZUJE JAKIE PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA MOŻNA PODEJMOWAĆ</p> <p>=====</p> <p>-placówki wsparcia dziennego dla rodzin np. *koła zainteresowań, świetlice, kluby i ogniska wychowawcze; *świetlice socjoterapeutyczne * w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę. -poradnictwo rodzinne -terapia rodzinna</p> <p>SCHEMAT nr 2 WSKAZUJE JAKIE PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA MOŻNA PODEJMOWAĆ</p> <p>UZUPEŁNIAJĄCO: -wspólne inicjatywy np. Dzień rodziny, wspólnie zaplanowany, przygotowany i spędzony czas -warsztaty dla rodziców</p>	<p>9.1.1 ZIT, 9.2.1 Aktywne włączenie społeczne</p> <p>1. Zindywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane w oparciu o: a) Program Aktywizacja i Integracja i/lub, b) Kontrakt socjalny lub jego odmiany i/lub, c) Program Aktywności Lokalnej i/lub, d) inne metody, modele, narzędzia pracy socjalnej o charakterze indywidualnym, rodzinnym, środowiskowym; z obligatoryjnym wykorzystaniem instrumentów aktywizacji społecznej i/lub zawodowej i/lub edukacyjnej</p> <p>=====</p> <p>9.3.2</p> <p>2. Inicjatywy ukierunkowane na rozwój i poprawę dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej obejmujące: c) działania służące wspieraniu rodzin i osób w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo-wychowawczych realizowane przez placówki wsparcia dziennego, usługi asystenckie, rodziny wspierające lub inne alternatywne formy wsparcia; d) poradnictwo rodzinne, obejmujące wsparcie rodziny naturalnej i zastępczej, opieki nad osobą z niepełnosprawnościami, a także terapię rodzinną świadczone w formach zdeinstytucjonalizowanych jako element procesu aktywizacji społecznej.</p> <p>i uzupełniająco typ 5</p>

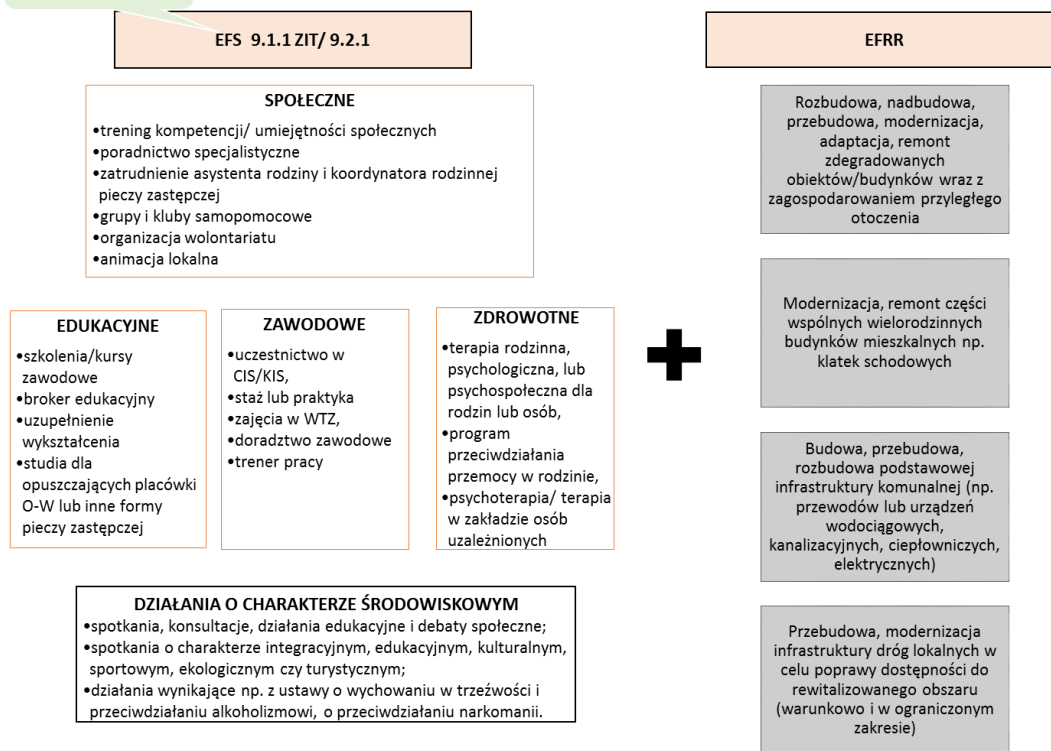

Starzejące się społeczeństwo	<p>-centra usług opiekuńczych -dzienne domy pobytu, -kluby seniora -klubów samopomocy, -rodzinne domy pomocy dla osób starszych - gospodarstwa opiekuńcze (zielona opieka) -mieszkania wspomagane (treningowe i wspomagane) -mieszkania chronione -teleopieka</p> <p>UZUPEŁNIAJĄCO: -wypożyczalnie sprzętu -likwidowanie barier architektonicznych w miejscu zamieszkania np. podjazdy, dostosowanie pomieszczeń dla osób starszych -dowożenie posiłków -wsparcie dla opiekunów faktycznych osób starszych</p> <p>SCHEMAT nr 3 WSKAZUJE JAKIE PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA MOŻNA PODEJMOWAĆ</p>	<p>9.1.2 ZIT, 9.3.2. 1.a tworzenie i rozwój oferty placówek wsparcia i opieki w tym: i. dziennych domów pobytu, ii. środowiskowych domów samopomocy, iii. klubów samopomocy, iv. mieszkań chronionych i wspomaganych, v. innych ośrodkach zapewniających opiekę dzienną i całodobową;</p> <p>1.c rozwój nowoczesnych technologii w usługach opiekuńczych, np. teleopieka i inne formy niebezpośrednich usług opiekuńczych wykorzystujących nowe technologie, aktywizację środowisk lokalnych w celu tworzenia społecznych (sąsiedzkich) metod samopomocy przy wykorzystaniu nowych technologii;</p> <p>i uzupełniające d</p>
	<p>-centra usług opiekuńczych -usługi dziennych opiekunów -sąsiedzkie usługi opiekuńcze</p>	<p>9.1.2 ZIT, 9.2.1. 1.b i uzupełniające d rozwój niestacjonarnych usług opiekuńczych w tym: i. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ii. usługi dziennych opiekunów, wolontariat opiekuńczy, pomoc sąsiedzka, inne formy samopomocy, iii. usługi asystenckie,</p>

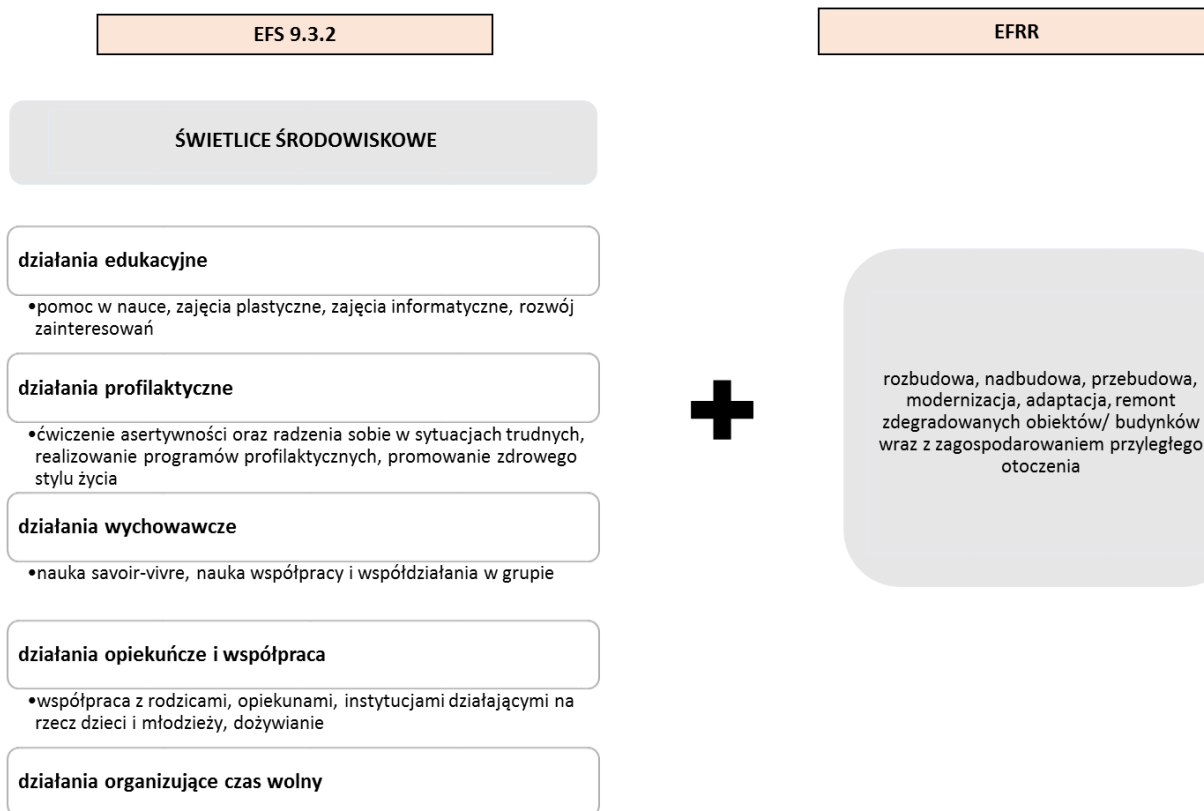
	<p>-centra usług opiekuńczych -dienne domy pobytu, -środowiskowe domy samopomocy, -klubów samopomocy, -gospodarstwa opiekuńcze (zielona opieka) -mieszkania wspomagane (treningowe i wspomagane) -mieszkania chronione -teleopieka</p> <p>UZUPEŁNIAJĄCO: -wypożyczalnie sprzętu -likwidowanie barier np. podjazdy, dostosowanie pomieszczeń dla osób z niepełnosprawnościami -dowózienie posiłków</p>	<p>9.1.2 ZIT, 9.3.2. 1.a tworzenie i rozwój oferty placówek wsparcia i opieki w tym: i. dziennych domów pobytu, ii. środowiskowych domów samopomocy, iii. klubów samopomocy, iv. mieszkań chronionych i wspomaganych, v. innych ośrodkach zapewniających opiekę dzienną i całodobową;</p> <p>1.c rozwój nowoczesnych technologii w usługach opiekuńczych, np. teleopieka i inne formy niebezpośrednich usług opiekuńczych wykorzystujących nowe technologie, aktywizację środowisk lokalnych w celu tworzenia społecznych (sąsiedzkich) metod samopomocy przy wykorzystaniu nowych technologii;</p> <p>i uzupełniające d</p>
<p>Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami</p>	<p>-asystent osoby niepełnosprawnej -asystent osobisty osoby niepełnosprawnej -usługi dziennych opiekunów -sąsiedzkie usługi opiekuńcze</p> <hr/> <p>-program aktywizacji osób w WTZ (nowych i dotychczasowych osób) -realizacja staży/praktyk dla uczestników WTZ -trener pracy -zwiększenie liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych w ZAZ -wsparcie dla osób niepełnosprawnych dotychczas zatrudnionych w ZAZ</p> <p>SCHEMATY nr 4-6 WSKAZUJĄ JAKIE PRZYKŁADOWE DZIAŁANIA MOŻNA PODEJMOWAĆ</p>	<p>9.1.2 ZIT, 9.3.2. 1.b rozwój niestacjonarnych usług opiekuńczych w tym: i. usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, o których mowa w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ii. usługi dziennych opiekunów, wolontariat opiekuńczy, pomoc sąsiedzka, inne formy samopomocy, iii. usługi asystenckie,</p> <hr/> <p>9.1.1 ZIT, 9.2.1 Aktywne włączenie społeczne 2. Indywidualizowane i kompleksowe działania umożliwiające aktywne włączenie społeczne a także powrót na rynek pracy realizowane poprzez: b) programy na rzecz wsparcia zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami (w tym w ramach WTZ i ZAZ).</p>
<p>Osoby opuszczające pieczę zastępczą</p>	<p>-usługi w mieszkaniach chronionych i wspomaganych- treningowych</p> <p>UZUPEŁNIAJĄCO: -dodatkowe zajęcia dla młodzieży, rozwijające zainteresowania, umożliwiające wejście na rynek pracy, terapeutyczne, -działania profilaktyczne np. Warsztaty Mama-tata wraz z możliwością zakupu manekinów treningowych -bank wolontariatu</p>	<p>9.3.2. 3. Usługi w mieszkaniach chronionych i wspomaganych</p> <p>i uzupełniająco 5.</p>

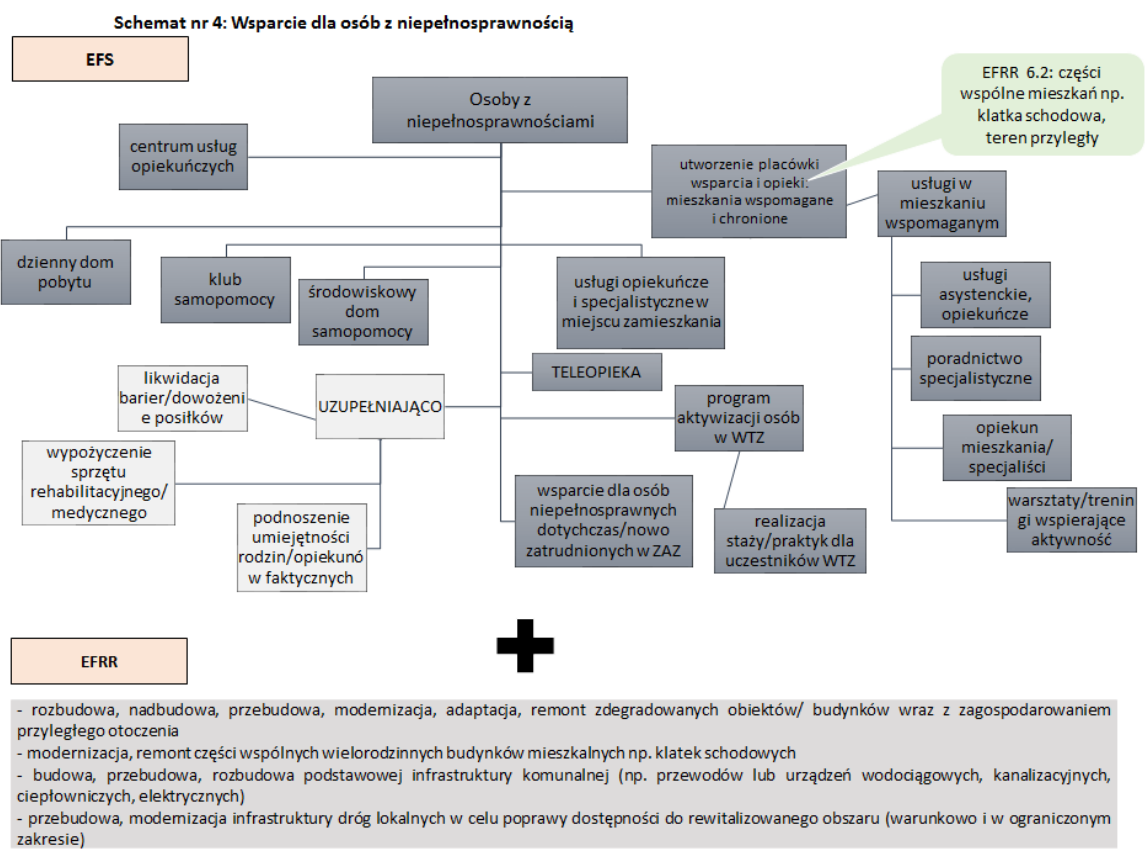
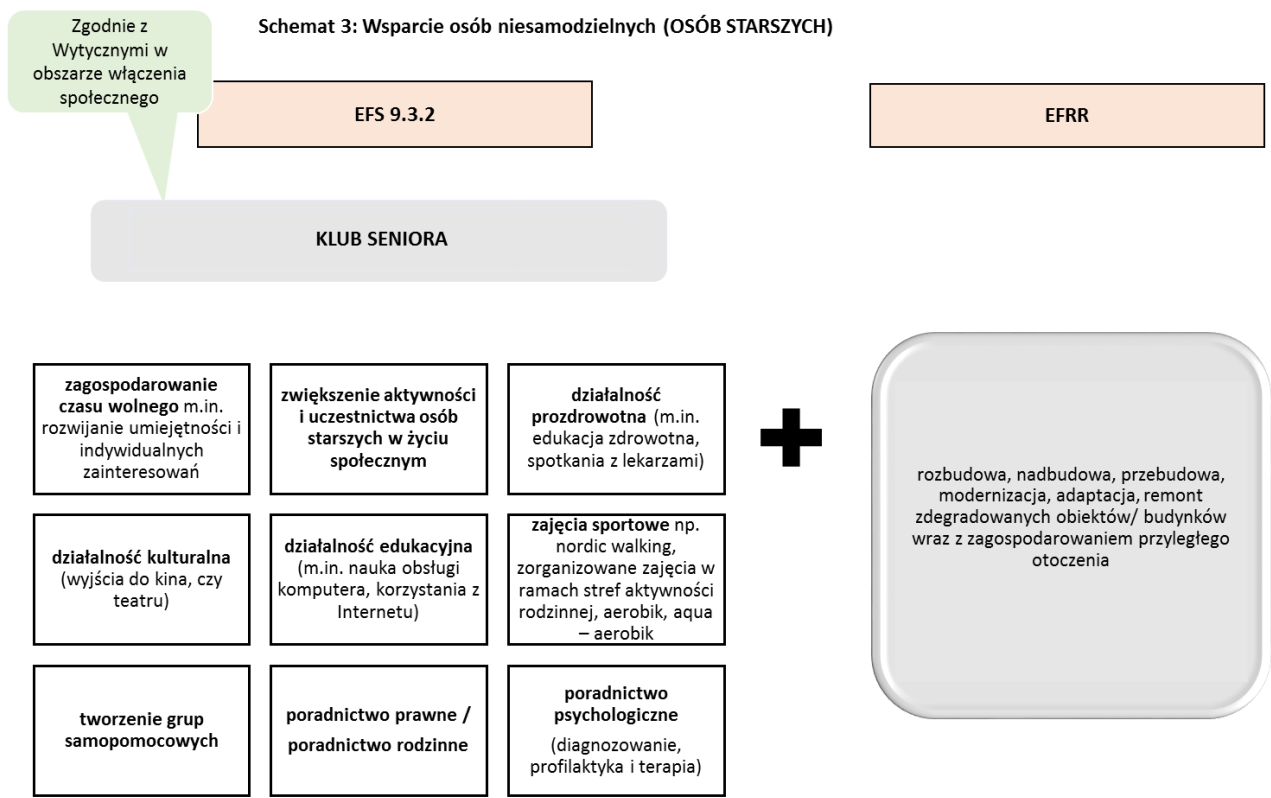
Zgodnie z Wytycznymi w obszarze włączenia społecznego

Schemat nr 1: Programu Aktywności Lokalnej

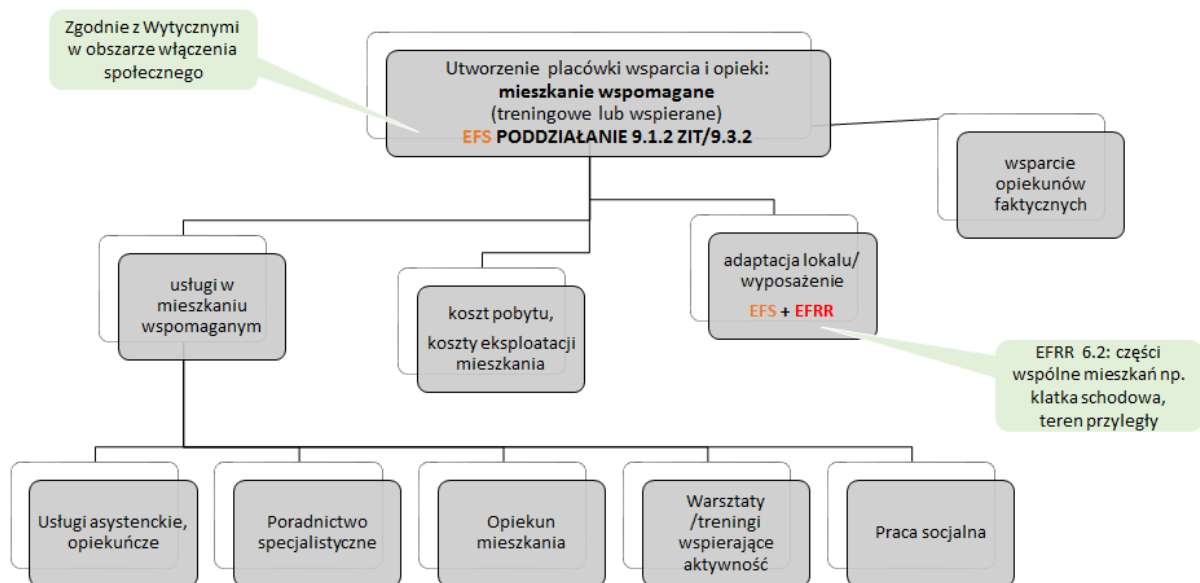

Schemat nr 2: Wsparcie rodziny

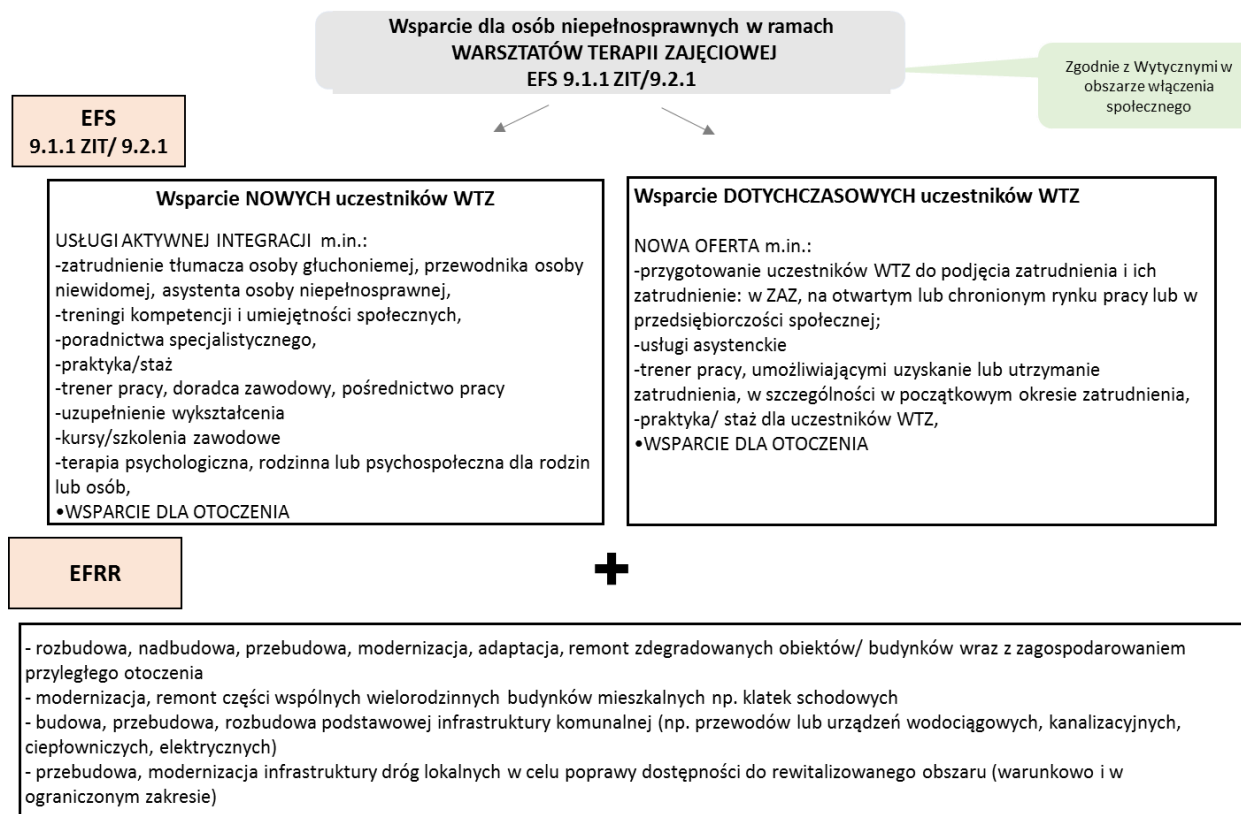

Schemat nr 5: Wsparcie osób z niepełnosprawnością lub osób niesamodzielnych

Schemat nr 6: Wsparcie osób z niepełnosprawnością

Ważne

Przedmiotowa część opracowania nie wyczerpuje problemów, które mogą wystąpić na obszarze rewitalizowanym, a w związku z tym nie stanowi również zamkniętego katalogu działań, skierowanych na ich rozwiązanie, możliwych do wsparcia w ramach RPO WK-P 2014-2020. Tabela oraz schematy służą przede wszystkim lepszemu zrozumieniu koncepcji projektów zintegrowanych w obszarze rewitalizacji. Ponadto mogą stanowić wskazówkę co do sposobu zaprezentowania projektu zintegrowanego w PR.

Program spełniający jednocześnie wymagania ustawy o rewitalizacji i spełniający kryteria zgodności z „Zasadami...”

Możliwość skorzystania z dofinansowania procesów rewitalizacyjnych z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 jest warunkowana przygotowaniem programu zgodnego z „Zasadami programowania...”.

Nie wyklucza to możliwości wykorzystywania w procesie rewitalizacji szeregu nowych instrumentów, które wprowadza ustawa o rewitalizacji – co z kolei warunkowane jest sporządzeniem programu na podstawie ustawy o rewitalizacji, a nie ustawy o samorządzie gminnym.

Nie jest celem niniejszego poradnika przedstawianie różnic w procesie rewitalizacji programowanym na podstawie ustawy o rewitalizacji i ustawy o samorządzie gminnym, ale niezbędne jest zwrócenie uwagi, że sporządzenie programu rewitalizacji wyłącznie przy zachowaniu zgodności z ustawą o rewitalizacji jest niewystarczające dla uzyskania dofinansowania realizacji ustaleń programu w ramach RPO WKP 2014-2020.

Podkreślić należy, że możliwe jest sporządzenie programu rewitalizacji na podstawie ustawy o rewitalizacji przy jednoczesnym zachowaniu zgodności z wymogami „Zasad programowania...”. „Zasady programowania...” określają techniczny sposób wykonania poszczególnych etapów programu rewitalizacji (np. sposób identyfikacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji), które formalnie mogą być zastosowane w programie sporządzanym na podstawie ustawy o rewitalizacji (gdyż nie są z nią sprzeczne), a jednocześnie muszą być w nim zastosowane aby na podstawie tak sporządzanego programu możliwe było uzyskanie dofinansowania w ramach RPO WKP 2014-2020. W takiej sytuacji program sporządzany na podstawie ustawy o rewitalizacji musi zawierać wszystkie części wymagane przez „Zasady programowania” a każda z tych części musi być sporządzona zgodnie z wymaganiami określonymi w „Zasadach programowania”. Procedura sprawdzania zgodności programu rewitalizacji z „Zasadami programowania...” jest identyczna bez względu na podstawę prawną i tryb formalny sporządzania programu.

Najczęściej popełniane błędy w tej części programu

- Brak dołączania do programu rewitalizacji etapu związanego z delimitacją obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Oczekiwany poziom szczegółowości opisu interwencji zakładanej w ramach rewitalizacji

Na etapie planowanej interwencji oczekuje się bardzo szczegółowego określenia zakresu tej interwencji. W praktyce oznacza to zdolność do precyzyjnego opisanie zamierzonych działań na poziomie poszczególnych projektów.

W przypadku poprawnie i rzetelnie przeprowadzonej identyfikacji sytuacji problemowej oraz rzetelnie przeprowadzonych konsultacji społecznych, szczegółowe określenie zakresu interwencji nie będzie stanowiło problemu.

W wyniku konsultacji społecznych możliwe jest:

- określenie tematyki (zakresu) oczekiwanych szkoleń/kursów zawodowych,
- określenie liczby osób zainteresowanych odbyciem szkolenia/kursu o konkretnym zakresie (w konkretnym zawodzie, specjalności).

W przypadku zajęć dla seniorów oraz zajęć przeciwdziałających wykluczeniom społecznym adresowanym dla dzieci i młodzieży dopuszcza się sprecyzowanie szczegółowego zakresu już na etapie realizacyjnym (przyjmuje się założenie, że już sama organizacja zajęć realizuje podstawowe cele, a zakres tych zajęć ma tu znaczenie wtórne).

W przypadku projektów inwestycyjnych niezbędne jest określenie ich zakresu na takim poziomie szczegółowości, który umożliwi zaplanowanie budżetu. W przypadku działań remontowych lub modernizacyjnych jest to więc pełna inwentaryzacja potrzeb.

Ogólna koncepcja rewitalizacji w Programie powinna być przedstawiona w rozdziale „Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji”, natomiast szczegółowy zakres planowanych działań powinien być zawarty w rozdziale „Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR”.

Na poziomie ustaleń Programu zaleca się, by projekty były nazwane w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację ich zakresu, ale dopuszcza się też, że nazwa projektu może być sformułowana w sposób stosunkowo ogólny pod warunkiem, że w programie musi być w sposób szczegółowy pokazany rzeczywisty planowany zakres działań w ramach tego projektu. Oznacza to, że w określaniu zakresu działań nie powinno się używać sformułowań „w tym”, „na przykład”, „między innymi”, bo sugeruje to, że przedstawione założenia, nie są kompletne. Szczegółowy zakres projektu powinien być zawarty w tabeli, o której mowa w Załączniku 4 „Zasad programowania...” o nazwie: „Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne” w polu „Zakres planowanych działań”. Jeśli planuje się działania, których zakres nie wynika w sposób oczywisty z kontekstu zidentyfikowanych problemów, powinny być one uzasadnione w sposób pozwalający na jednoznaczne powiązanie planowanej interwencji z rozwiązywanymi problemami.

Sytuacja przykładowa

Przykłady poprawnie sformułowanych ustaleń w odniesieniu do tabeli „Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne”

(oceniany wyłącznie aspekt szczegółowości zapisu, bez odnoszenia się do meritum planowanej interwencji)

Przykład precyzyjnie sformułowanej nazwy projektu (w polu „Projekt”)	Przykład wystarczająco szczegółowego sformułowania zakresu interwencji (w polu „Zakres realizowanych zadań”)
Zmiana sposobu użytkowania części budynku byłej szkoły podstawowej na świetlicę wiejską wraz z jej przebudową w miejscowości XXX	Inwestycja obejmuje zaadaptowanie byłej szkoły podstawowej w XXX na świetlicę wiejską. Zakres planowanych prac obejmuje: częściowe wykonanie nowych posadzek, wykonanie nowych podłóg od podstaw, wykonanie nowej instalacji elektrycznej, wykonanie kompleksowego remontu sanitariatów, wymiana poszycia dachowego, poszerzenie przejścia pomiędzy dwiema głównymi salami świetlicowymi, remont pomieszczeń gospodarczych, wykonanie nowego szamba, wykonanie nowych tynków i gładzi, malowanie wszystkich pomieszczeń, wykonanie nowego systemu ogrzewania, wykonanie sanitariat na piętrze oraz remont schodów z wymianą poręczy.

Przykład nazwy projektu sformułowanej w sposób ogólny (w polu „Projekt”)	Przykład wystarczająco szczegółowego sformułowania zakresu interwencji (w polu „Zakres realizowanych zadań”)
Program rozwoju społecznego sołectwa XXX – pakiet działań aktywizujących dla ludności dorosłej	<ul style="list-style-type: none"> • kurs zawodowy cukiernika dla 5 osób • organizacja kursu zawodowego w działalności usług opiekuńczych dla osób starszych – dla 4 osób
Program rozwoju społecznego sołectwa XXX – pakiet działań przeciwdziałających wkluczeniom dla dzieci i młodzieży	<ul style="list-style-type: none"> • organizacja regularnych zajęć mających na celu poprawę wyników kształcenia uczniów o dotychczas niskich lub przeciętnych wynikach • zajęcia komputerowe – nauka podstaw programowania • doradztwo zawodowe
Rozwój niestacjonarnych usług społecznych w XXX	<ul style="list-style-type: none"> • zatrudnienie wykwalifikowanej kadry, prowadzenie szkoleń, • świadczenie niestacjonarnych usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, • prowadzenie usług dziennych opiekunów, wolontariatu opiekuńczego, • szkolenia dla członków rodzin/opiekunów z zakresu wykonywania usług opiekuńczych.

Sytuacja przykładowa

Przykłady niepoprawnie sformułowanych ustaleń w odniesieniu do tabeli „Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne”

(oceniany wyłącznie aspekt szczegółowości zapisu, bez odnoszenia się do meritum planowanej interwencji)

Błąd polega na braku sprecyzowania szczegółowego zakresu i wynika z braku rozpoznania rzeczywistych potrzeb. Przy takim poziomie ogólności ustaleń brak jest możliwości weryfikacji, czy interwencja może być skuteczna.

Przykład nazwy projektu sformułowanej w sposób ogólny (w polu „Projekt”)	Przykład niewystarczająco szczegółowego sformułowania zakresu interwencji (w polu „Zakres realizowanych zadań”)
Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców gminy XXX	<p>Zakłada się realizację zajęć umożliwiających rozwijanie umiejętności i kompetencji społecznych. Projekt zaoferuje grupowe warsztaty poradnictwa (2 grupy w proj.) oraz indywidualne wsparcie, uzależnione od potrzeb indywidualnych.</p> <p>Zakłada się realizację wsparcia, którego celem jest wzrost poziomu wykształcenia lub jego dostosowanie do potrzeb rynku pracy realizowanym poprzez m.in. skierowanie i sfinansowanie: zajęć w ramach podnoszenia kluczowych kompetencji o charakterze zawodowym lub zdobywania nowych kompetencji, umiejętności zawodowych (np. kursy i szkolenia zawodowe).</p>
Włączenie społeczne na obszarach objętych Lokalną Strategią Rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> • działania na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w zakresie wdrożenia rozwiązań z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym • działania wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej, w tym: działania animacyjne, budowa i rozwój lokalnych partnerstw publiczno-społecznych na rzecz tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw społecznych i inne wspierające rozwój gospodarki społecznej i przedsiębiorczości społecznej

Oddolne inicjatywy lokalnych liderów	Zakres zadania: 1. Promocja zadania 2. Warsztaty tematyczne 3. Dobre praktyki
1 (projekt posiada tylko numer – nie posiada nazwy)	Przystosowaniu budynku po byłej poczcie w XXX na inkubator przedsiębiorczości
Nabywanie dodatkowych umiejętności	Organizacja kursów dla mieszkańców w celu przekwalifikowania się lub nabycia dodatkowych kwalifikacji i umiejętności przydatnych na rynku pracy
Utworzenie Centrum Integracji	Centrum będzie miało funkcję (domu) dziennego pobytu dla seniorów i młodzieży

Najczęstsze problemy formalne i proceduralne w sporządzaniu PR

Ścieżka postępowania przy zgłaszaniu Programu Rewitalizacji

Krok 1: Opracowanie programu rewitalizacji.

Krok 2: Podjęcie uchwały przez Radę Gminy w sprawie przyjęcia programu.

Krok 3: Skierowanie dokumentu do oceny przez IZ RPO w celu wpisania go do Wykazu programów rewitalizacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Ważne

Regulamin wpisu do Wykazu znajduje się na stronie internetowej województwa kujawsko-pomorskiego pod poniższym linkiem:

<http://www.kujawsko-pomorskie.pl/planowanie-strategiczne-i-przestrzenne/rewitalizacja/29425-dokumenty>
w zakładce: Uchwała Nr 39/1545/16 Zarządu WK-P z dnia 5 października 2016 r. w sprawie przyjęcia Regulaminu wpisu do Wykazu programów rewitalizacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Dokumenty wymagane wraz z programem rewitalizacji

Program rewitalizacji powinien zostać zgłoszony do Wykazu przez pojedynczą gminę miejską, miejsko-wiejską lub wiejską.

Razem z programem rewitalizacji należy przesłać następujące dokumenty:

- wniosek o wpis/wykreślenie do Wykazu programów rewitalizacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego (stanowiący załącznik nr 3 do Regulaminu wpisu do Wykazu)¹¹.
- elektroniczną wersję programu rewitalizacji (np. na płycie CD, pendrive),
- uchwałę Rady Gminy przyjmującą program rewitalizacji (kopia potwierdzona za zgodność z oryginałem),
- informację czy dla programu rewitalizacji przeprowadzono Strategiczną Ocenę Oddziaływania na Środowisko (SOOŚ) i uwzględniono wnioski z przeprowadzanej procedury. W przypadku, gdy nie ma konieczności przeprowadzenia SOOŚ dołączamy kserokopię pisma
  - Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz
  - Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnegow sprawie uzgodnienia odstąpienia od przeprowadzenia SOOŚ (potwierdzone za zgodność z oryginałem).

¹¹ Nie dotyczy programów rewitalizacji, które otrzymały dofinansowanie w konkursie dotacji dla gmin województwa kujawsko-pomorskiego na opracowanie lub aktualizację programów rewitalizacji.

Komplet dokumentów należy złożyć osobiście (w Biurze Podawczo-Kancelaryjnym), lub wysłać pocztą/kurierem na adres:

Departament Rozwoju Regionalnego
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Plac Teatralny 2
87-100 Toruń
z dopiskiem „Wykaz programów rewitalizacji”

Sposób formułowania wskaźników „prognozowanych rezultatów”

W przypadku projektów przewidzianych do wsparcia ze środków RPO WK-P 2014-2020, w tabeli dotyczącej listy głównych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych¹² przedstawić należy wszystkie te wskaźniki produktu i rezultatu, które będą odzwierciedlać specyfikę oraz cele danego przedsięwzięcia. W SZOOP RPO WK-P 2014-2020 dla poszczególnych działań/poddziałań zdefiniowane zostały listy wskaźników produktu oraz rezultatu bezpośredniego. Właściwe wskaźniki należy wybrać z odpowiednich list wskaźników produktu i rezultatu bezpośredniego zawartych w SZOOP RPO WK-P 2014-2020, przyporządkowanych do poszczególnych działań/poddziałań.

Tabela: Przykład doboru wskaźników z SZOOP RPO WK-P dla projektu opisanego w przykładzie I, polegającego na utworzeniu Centrum Usług Opiekuńczych (projekt zintegrowany: EFS + EFRR) w podziale na działania/poddziałania, w których istnieje możliwość ubiegania się o wsparcie tak zdefiniowanego projektu zintegrowanego.

Ważne: tabela ma charakter poglądowy, dobór wskaźników do danego projektu uzależniony jest od jego zakresu rzeczowego.

Wskaźniki		Numer działania/poddziałania				
		6.2	6.4.1	7.1	9.1.2	9.3.2
Rezultatu bezpośredniego	Liczba osób korzystających z wybudowanych/wyremontowanych budynków publicznych lub komercyjnych na obszarach miejskich	X	X			
	Liczba osób korzystających z rewitalizowanych obszarów bądź utworzonej/ rekultywowanej przestrzeni w miastach	X	X			
	Liczba nowoutworzonych usług na obszarze rewitalizowanym	X	X			
	Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obszarów			X		
	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu				X	X
Produktu	Otwarta przestrzeń utworzona lub rekultywowana na obszarach miejskich (CI38)	X	X			
	Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich (CI39)	X	X			
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	X	X	X		

¹² Zgodnie ze wzorem w Tab. 7 w Załączniku 4 do „Zasad programowania...”.

	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	X	X	X		
	Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich (CI37)		X			
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie				X	X

Dodatkowo, jak już wskazano w Części 1 *Opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi*, w przypadku realizacji projektów w ramach działania 7.1 lub działania 11.1, należy mieć na uwadze, że dystrybucja środków w ramach ww. działań odbywa się za pośrednictwem Lokalnych Grup Działania. W związku z tym w odniesieniu do projektów realizowanych w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju (w ramach działania 7.1, czy działania 11.1), w tabeli przedstawiającej listę głównych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych w kolumnie 9, oprócz wskaźników z SZOOP RPO WK-P, należy również podać wskaźniki z LSR.

Załącznik. Przykłady do Części I

Celem niniejszego załącznika, jest podanie zarówno pozytywnych, jak i negatywnych przykładów wykonania poszczególnych części programu rewitalizacji.

Zamieszczone przykłady pochodzą z rzeczywistych programów rewitalizacji, które zostały zgłoszone do Wykazu programów rewitalizacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Podkreślić należy, że celem tej części jest zilustrowanie zastosowanych metod, logiki postępowania projektowego, logiki wnioskowania, użytych sformułowań i definicji, wykorzystanych danych i informacji źródłowych, sposobu uzasadniania podjętych wyborów – i wyłącznie w tym kontekście należy załączone przykłady odczytywać. Zagadnienia, które są przytaczane jako przykłady zostały oznaczone ramką i tylko do tych części przytaczanych programów odnosi się pozytywna lub negatywna ocena cytowanych programów.

Niniejszy rozdział dotyczy więc zagadnień o charakterze uniwersalnym i nie ma na celu dokonywanie oceny zagadnień indywidualnych, specyficznych dla danego programu. Dlatego w żadnym wypadku nie należy traktować podanych w załączonych przykładach wartości, tytułów projektów, przytaczanego zakresu interwencji, itp. – jako wartości jednoznacznie i bezwzględnie poprawnych lub niepoprawnych.

W rozdziale przyjęto konwencję, że przykłady prawidłowo wykonanych części programu są wskazane kolorem zielonym, natomiast przykłady rozwiązań nieprawidłowych – kolorem czerwonym.

Opis powiązań PR z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

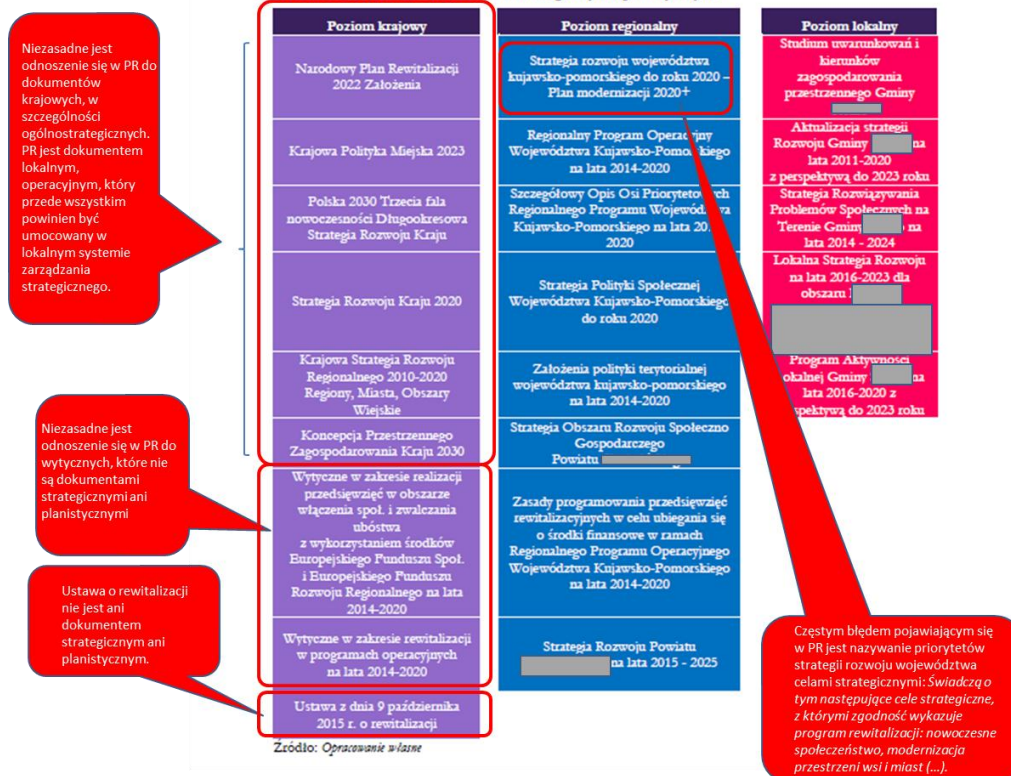
Nazwa dokumentu	Opis powiązań
Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+	Zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego aktywizacja społeczno-gospodarcza na poziomie lokalnym jest jednym z najważniejszych założeń polityki rozwoju województwa. Świadczą o tym następujące cele strategiczne, z którymi zgodność wykazuje program rewitalizacji: nowoczesne społeczeństwo oraz modernizacja przestrzeni wsi i miast oraz kierunki działań: rozbudzenie aktywności obywatelskiej i społecznej, chęci do współpracy, prowadzenia działań edukacyjnych, zachęcania do szerokiego otwarcia na świat oraz dążeń do znacznego przyspieszenia rozwoju obszarów wiejskich i miast. Priorytet modernizacja przestrzeni miast i wsi zakłada dążenie do znacznego przyspieszenia rozwoju obszarów wiejskich oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej miast przy uwzględnieniu ich pozycji w sieci osadniczej i dostosowaniu potencjału do oczekiwań stawianych przed nimi w zakresie stymulowania rozwoju regionu, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego. Gmina [ ] została zakwalifikowana do kategorii polityki przestrzennej – obszary wiejskie (wraz z lokalnymi ośrodkami rozwoju), dla których oczekiwana rola i znaczenie w rozwoju województwa wiąże się z aktywizacją społeczno-gospodarczą na poziomie lokalnym.

W PR pojawiają się błędy jak np. priorytety strategii rozwoju województwa nazwane są celami strategicznymi

Gminny Program Rewitalizacji Gminy [ ]

Gminny Program Rewitalizacji Gminy [ ] został opracowany zgodnie z zapisami Ustawy o rewitalizacji. Ponadto wykazuje on powiązania z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, które zostały wskazane na poniższym schemacie.

Schemat 3. Powiązania z dokumentami strategicznymi i planistycznymi

Niezasadne jest odnoszenie się w PR do dokumentów krajowych, w szczególności ogólnostanowiskowych. PR jest dokumentem lokalnym, operacyjnym, który przede wszystkim powinien być umocowany w lokalnym systemie zarządzania strategicznego.

Niezasadne jest odnoszenie się w PR do wytycznych, które nie są dokumentami strategicznymi ani planistycznymi

Ustawa o rewitalizacji nie jest ani dokumentem strategicznym ani planistycznym.

Čestym bledem pojawiającym się w PR jest nazywanie priorytetów strategii rozwoju województwa celami strategicznymi: Świadczą o tym następujące cele strategiczne, z którymi zgodność wykazuje program rewitalizacji: nowoczesne społeczeństwo, modernizacja przestrzeni wsi i miast (...).

Uproszczona diagnoza gminy z wnioskami

Gminny program nie dotyczy tylko miasta. Błąd logiczny.

Gminny Program Rewitalizacji Miasta [redacted] na lata 2016 – 2023.

3. **DIAGNOZA SYTUACJI GMINY** [redacted]
WNIOSKI

Diagnoza sytuacji Miasta i Gminy [redacted] została przeprowadzona w zakresie pięciu sfer:

- Sfery społecznej
- Sfery gospodarczej
- Sfery funkcjonalno-przestrzennej
- Sfery środowiskowej
- Sfery infrastrukturalnej

Diagnozę oparto o:

- dane pochodzące z odpowiednich wydziałów urzędu gminy [redacted]
- dane statyczne
- programy strategiczne
- konsultacje rynkowe / ankiety

Diagnoza sytuacji Miasta i Gminy [redacted] została opisana w załączniku nr 1 do niniejszego Programu.

3.1. Podsumowanie **wyników badań,** wskazania wynikające z **ankiet**

Przeprowadzenie konsultacji miało na celu zdiagnozowanie na podstawie przeprowadzonych badań ilościowych przy użyciu narzędzia ankiety poziomu jakości życia w gminie [redacted] oraz najważniejszych potrzeb wyrażanych przez mieszkańców, których realizacja powinna przyczynić się do poprawienia wspomnianej jakości.

W badaniu wzięło udział 379 mieszkańców gminy [redacted]. Nieznaczną większość badanych stanowiły kobiety (63,8%).

Rozdział nazwany diagnozą zawiera tylko wnioski, co jest niezgodne z „Zasadami...” pkt. 6.3, podpunkt 2.

Wskazana gmina jest gminą miejsko-wiejską. Zamienne stosowanie nazewnictwa dotyczącego gminy i miasta wskazuje na braki w pojmowaniu systemu podziału administracyjnego.

Odniesienie do załącznika z diagnozą nie jest zgodne z „Zasadami...”. Diagnoza powinna być częścią Programu i kończyć się wnioskami. Nie jest właściwe dokonywanie diagnozy uproszczonej poza układem dokumentu i skracanie tego rozdziału tylko do części wnioskowej.

Uproszczona diagnoza nie jest odpowiednim rozdziałem do opisywania wyników badań z ankiet, mających charakter konsultacji z mieszkańcami, ponieważ są to zwykle subiektywne odczucia mieszkańców. Tego typu informacje można zamieścić w innych częściach opracowania.

3.2.1. Sfera społeczna

Łącznie w gminie obecnie zameldowanych na pobyt stały jest 920 mieszkańców (stan 31.12.2015). Przy czym 178 są to dzieci i osoby niepełnoletnie, osoby dorosłe stanowią 80% wszystkich mieszkańców czyli 174. Miasto zamieszkuje mieszkańców, co stanowi 58,04 % ogólnej grupy mieszkańców Gminy, w części wiejskiej zamieszkuje 12 974 osób, co stanowi w Gminie wiejskiej 41,96%.

Można zauważyć również tendencję spadkową w statystykach urodzeń, gdyż przed pięciu laty liczba wszystkich dzieci w gminie była o 597 wyższa od obecnej. Co skutkuje tym, że społeczeństwo gminy jest społeczeństwem starzejącym się.

24

Strona 2

Miasto ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -44. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -2,3 na 1000 mieszkańców. W 2014 roku urodziło się 153 dzieci, w tym 58 dziewczynek i 95 chłopców. Średnia waga noworodków to 3 425 gramów. Wynik ten jest wynikiem różnicy między sumą liczb urodzeń żywych do liczby zgonów, co jest wynikiem od średniej dla województwa oraz znacznie gorszym niż średnia krajowa, co jest wynikiem demograficznej dla całego kraju.

Średnia waga noworodków to 3 425 gramów. Wynik ten jest wynikiem różnicy między sumą liczb urodzeń żywych do liczby zgonów, co jest wynikiem od średniej dla województwa oraz znacznie gorszym niż średnia krajowa, co jest wynikiem demograficznej dla całego kraju.

Średnia waga noworodków to 3 425 gramów. Wynik ten jest wynikiem różnicy między sumą liczb urodzeń żywych do liczby zgonów, co jest wynikiem od średniej dla województwa oraz znacznie gorszym niż średnia krajowa, co jest wynikiem demograficznej dla całego kraju.

Średnia waga noworodków to 3 425 gramów. Wynik ten jest wynikiem różnicy między sumą liczb urodzeń żywych do liczby zgonów, co jest wynikiem od średniej dla województwa oraz znacznie gorszym niż średnia krajowa, co jest wynikiem demograficznej dla całego kraju.

Średnia waga noworodków to 3 425 gramów. Wynik ten jest wynikiem różnicy między sumą liczb urodzeń żywych do liczby zgonów, co jest wynikiem od średniej dla województwa oraz znacznie gorszym niż średnia krajowa, co jest wynikiem demograficznej dla całego kraju.

Średnia waga noworodków to 3 425 gramów. Wynik ten jest wynikiem różnicy między sumą liczb urodzeń żywych do liczby zgonów, co jest wynikiem od średniej dla województwa oraz znacznie gorszym niż średnia krajowa, co jest wynikiem demograficznej dla całego kraju.

Błąd obliczeniowy. Suma liczby dzieci i osób niepełnoletnich oraz osób dorosłych powinna być równa ogólnej liczbie mieszkańców gminy.

Opisywana gmina jest gminą miejsko-wiejską.

Błąd wnioskowania. Malejąca liczba urodzeń nie jest bezpośrednią przyczyną starzenia się społeczeństwa.

Błąd obliczeniowy. Jeśli przyrost naturalny wynosi -44 osoby, to przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, zakładając, że liczba ludności wynosi (jak podano) XXXXX osób, będzie równy -1,4, a nie -2,3.

Błędne nazewnictwo wskaźników (stopa bezrobocia nie może być nazywana „bezrobociem”, może to prowadzić do mylenia dwóch różnych wskaźników, stopy bezrobocia i liczby bezrobotnych zarejestrowanych). Wskaźnik stopy bezrobocia standardowo nie jest publikowany dla poziomu gminy, nie podano źródła danych.

Dane niepublikowane na poziomie gmin. Ponadto, informacje niepotrzebne w kontekście sporządzanego Programu rewitalizacji.

Niepotrzebne powtarzanie informacji

Pomijając brak możliwości obliczenia stopy bezrobocia dla miasta, podana wartość jest stanowczo za wysoka.

Poprawnie wykonana część wnioskowa

Reasumując, za najważniejsze uwarunkowania rozwoju gminy, należy uznać:

1. Bardzo niską przedsiębiorczość ogółem, a zwłaszcza osób fizycznych i uzależnienie sytuacji na rynku pracy od wyjazdów do pracy. Aktualnie gmina notuje korzystne wskaźniki bezrobocia, ale nie zmienia to wciąż niekorzystnej sytuacji materialnej ludności, w dużej części korzystającej z systemu pomocy społecznej. Szczególnie na uwagę zasługuje bardzo wysoki odsetek dzieci i młodzieży, na które pobierany jest zasiłek rodzinny.
2. Wysoki potencjał rolnictwa – będącego największym potencjałem gminy. W zakresie produkcji rolniczej znaczenie gminy w powiecie i w województwie jest znacznie wyższe, niż wynikałoby z wielkości gminy i liczby jej mieszkańców.

Przykład właściwie opisanego wniosku, uwzględniającego złożoność problemów społecznych.

11 | Strona

Wnioski odnoszą się do zagadnień opisywanych w diagnozie uproszczonej. Podkreślają najważniejsze z punktu widzenia rozwoju gminy aspekty i odnoszą się do wszystkich sfer.

Kompleksowy opis, zwrócenie uwagi zarówno na aspekty pozytywne, jak i negatywne.

3. Dobrą dostępność w sieci drogowej – zarówno w ujęciu zewnętrznym (możliwość dostania się do gminy), jak i w ujęciu wewnętrznym (połączenia pomiędzy poszczególnymi miejscowościami). Stan sieci drogowej jest generalnie dobry, co jest skutkiem dużej aktywności inwestycyjnej wszystkich zarządców dróg w ostatnich latach, ale niektóre odcinki (nawet ważne dla lokalnych społeczności) wciąż pozostają nieprzebudowane i ich stan jest zły.
4. Niewystarczający stan rozwoju infrastruktury rozwoju społecznego – przy braku domu kultury, szczególna jest rola w stymulowaniu rozwoju społecznego, świetlic wiejskich. Wciąż zbyt niski jest wskaźnik obsługi w zakresie edukacji przedszkolnej.
5. W zakresie infrastruktury technicznej nie notuje się istotnych przeszkód rozwojowych.
6. W sferze ładu przestrzennego oraz stanu środowiska nie notuje się istotnych przeszkód rozwojowych. Uporządkowania wymaga teren po rozebranej linii kolejowej.

Część wnioskowa powinna także uwzględniać aspekty niewymagające interwencji, które mogą stanowić zaplecze dla wychodzenia ze stanu kryzysowego.

Głównym problemem gospodarczym gminy jest bardzo słabo rozwinięta przedsiębiorczość. Głównymi problemami społecznymi są: uzależnienie sytuacji na rynku pracy od wyjazdów do pracy oraz wysokie uzależnienie od pomocy społecznej. Brak istotnych problemów w sferze infrastrukturalnej.

Synteza części wnioskowej ostatecznie podkreśla najistotniejsze informacje, co pomaga w sposób płynny przejść do następnego rozdziału. Pozytywnie wpływa na aspekt spójności programu.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej [ ] analizy obecnej sytuacji społecznej gminy [ ] zidentyfikowano następujące, najważniejsze problemy:

- zjawisko „starzenia się społeczeństwa” – wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym;
- wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza wśród kobiet;
- wysoki udział mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, szczególnie ze względu na bezrobocie, ubóstwo i niepełnosprawność;
- występowanie przemocy domowej;
- niski poziom rozwoju instytucji kultury (m.in. brak teatrów, kina, tylko jedna biblioteka publiczna);
- niski poziom edukacji na tle wyników w województwie.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej [ ] analizy obecnej sytuacji środowiskowej [ ] nie zidentyfikowano większych problemów w tym zakresie.

PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonej [ ] analizy obecnej sytuacji przestrzenno - funkcjonalnej [ ] zidentyfikowano następujące problemy w tym zakresie:

- zły stan niektórych dróg zlokalizowanych na terenie gminy;
- niedostateczne skanalizowanie terenów gminy.

1. Niepoprawnie wykonana część wnioskowa

2. Część wnioskowa powinna odnosić się do ogólnej sytuacji gminy, a nie do poszczególnych sfer – brak jest wówczas możliwości całościowej oceny sytuacji gminy.

Uproszczona diagnoza gminy z wnioskami

Gmina [ ] położona jest w południowej części powiatu [ ] przy drodze wojewódzkiej [ ]. Pod względem liczby mieszkańców może być zaliczana do grupy gmin średnich (w 2015 r. wg GUS – [ ] tj. [ ] pozycja wśród 144 gmin województwa), pod względem zajmowanej powierzchni – do średnio-dużych (w 2015 r. wg GUS – [ ] ha, tj. [ ] pozycja wśród 144 gmin). Obydwie cechy są jednak neutralnym uwarunkowaniem rozwoju.

Większość powierzchni gminy pokrywają płaskie równiny sandrowe dość licznie poprzecinane rynkami subglacialnymi i dolinkami małych cieków. W części środkowej dominuje krajobraz pagórkowaty wysoczyzn z rynkami subglacialnymi i licznymi jeziorami oraz wzniesień morenowych. Na wschód od [ ] obserwuje się równiny powstałe z zarastania jezior. Wzdłuż zachodniej granicy biegnie wyraźnie zaznaczająca się dolina [ ].

Zachodnią granicę gminy stanowi [ ]. Spośród kilkunastu jezior, największe na terenie gminy to: [ ]. Zarówno [ ], jak też jeziora uznawane są za przydatne dla rozwoju turystyki krajoznawczej oraz pobytowej i stanowią korzystne uwarunkowanie jej rozwoju.

Ochroną przyrody objęto [ ]% ogólnej powierzchni gminy, zajmowanej przez obszar chronionego krajobrazu, a w części przez park krajobrazowy [ ]. Najwyższą rangę ochronną prezentuje rezerwat [ ] ([ ] ha). Bardzo liczne (jest ich około [ ]) choć zajmują niewielką powierzchnię łączną są użytki ekologiczne. Obszary chronione obejmują głównie tereny leśne. Niezależnie od wspomnianych form (i częściowo także je obejmując), północną część gminy włączono do sieci Natura 2000 [ ].

W strukturze użytkowania gruntów ponadprzeciętne duże udziały [ ]% zajmują lasy, położone głównie w [ ] ale także [ ]; [ ] części gminy. Użytki rolne zajmujące mniej niż połowę powierzchni ogólnej, są średnio przydatne dla rozwoju rolnictwa - wskaźnik bonitacji jest gorszy od średniej wojewódzkiej, a aż [ ]% gruntów należy do V, VI i VIz klasy bonitacyjnej. Rolnictwo jest wciąż ważną dziedziną gospodarki, ale warunki przyrodnicze wskazują, że nie wykształca się tu na większą skalę w pełni konkurencyjne wielkopowierzchniowe gospodarstwa towarowe. Potencjalną niszą jest natomiast rolnictwo ekologiczne. Gmina stanowi dość ważną część całego potencjału rolnictwa powiatu zarówno pod względem powierzchni gruntów ornych i powierzchni zasiewów (ok. 18%), jak i produkcji zwierzecej (zwłaszcza pogłowie trzody chlewnej, bydła ogółem – ale nie krów, drobiu), choć warunki przyrodnicze i struktura agrarna nie są zbyt korzystne. Na terenie gminy jest prawie [ ] gospodarstw rolnych, ale ich przeciętna powierzchnia, wynosząca niespełna 10 ha jest na tle rolniczych gmin zachodniej części powiatu - niska (problemem jest duże rozdrobnienie gospodarstw) – tylko 1/5 wszystkich ma powierzchnię ponad [ ] ha). Znaczna część ludności gminy utrzymuje się z działalności rolniczych, co przy niskiej efektywności rolnictwa powoduje problemy natury społeczno-ekonomicznej.

Przytaczanie źródła danych.

Gmina cechuje się w ostatnich latach corocznymi bardzo niewielkimi wahaniami liczby ludności, ale w okresie dłużej trend jest pozytywny i w roku 2015 gmina liczyła o ponad 300 osób więcej, niż przed 15-laty (wg GUS). Przyrost liczby mieszkańców jest powodowany dodatnim przyrostem naturalnym, bo saldo migracji – choć niewielkie – jest ogólnie ujemne. Szczególnie satysfakcjonujący jest przeciętny wieloletni dość wysoki wskaźnik urodzeń i dość niski wskaźnik zgonów. W ruchu migracyjnym uwagę zwraca zarówno fakt dodatniego wieloletniego salda z obszarami wiejskimi, ale także że liczba osób skłonnych do osiedlenia na terenie gminy jest dość niska, ale przy również niskiej liczbie osób je opuszczających - może to wskazywać na większy, niż przeciętnie stopień zasiedzalności społeczeństwa. Pod względem struktury wieku (wg GUS, 2015) zaznacza się wyższy od średniej udział zarówno grupy przedprodukcyjnej (21,9%), jak i poprodukcyjnej (16,2% - dane GUS są tu nieporównywalne z danymi Urzędu Gminy przytaczanymi w dalszej części opracowania) wskutek czego udział grupy produkcyjnej jest nawet o 3 pkt. procentowe niższy, niż w większości gmin.

Kształt gminy jest zwarty, korzystny dla zagospodarowania i polityki przestrzennej. Gmina charakteryzuje się specyficzną rozwiniętą siecią osadniczą. Składa się z 20 miejscowości (wszystkie dane dotyczące miejscowości – wg Urzędu Gminy, stan na koniec 2015), należących do [ ] sołectw. Aż [ ] miejscowości liczy poniżej 100 mieszkańców, a dwie najmniejsze nazwane, samodzielnie funkcjonujące miejscowości – po 1 osobie. Funkcje podstawowego ośrodka obsługi mieszkańców pełnią dwie wsie - [ ] oraz – ze względu na bardzo dobry stan wyposażenia – [ ]. Obydwie miejscowości należą do grupy dużych, w skali województwa, miejscowości wiejskich (ale wyróżniają się pod tym względem także [ ] i [ ]). Dobry stan wyposażenia [ ] i [ ] stwarza ponadprzeciętne dobre warunki dostępu do usług. W tych dwóch dobrze wyposażonych miejscowościach zamieszkuje ponad 45% ludności gminy (w 6 największych miejscowościach – aż 80% ludności). Tradycyjnie [ ] oddziałuje silniej na północną część gminy, a [ ] – na

Krótki opis lokalizacji z przedstawieniem gminy na tle innych gmin w województwie.

Charakterystyka środowiska przyrodniczego, poruszająca najbardziej istotne aspekty (tj. główne elementy rzeźby terenu, ochronę przyrody). Dzięki niej zarysowują się kluczowe walory środowiskowe gminy.

Informacje ogólne, odnoszące się do wskaźników dla województwa wskazują na dogłębną analizę sytuacji gminy.

Powiązanie struktury użytkowania gruntów z potencjałem rolniczym gminy pomaga kompleksowo spojrzeć na rolę, jaką odgrywa rolnictwo w gminie. Znajdują się tu informacje wyżej wymienione, ale dające wyraz szerszym zagadnieniom. Nie został pominięty aspekt społeczny.

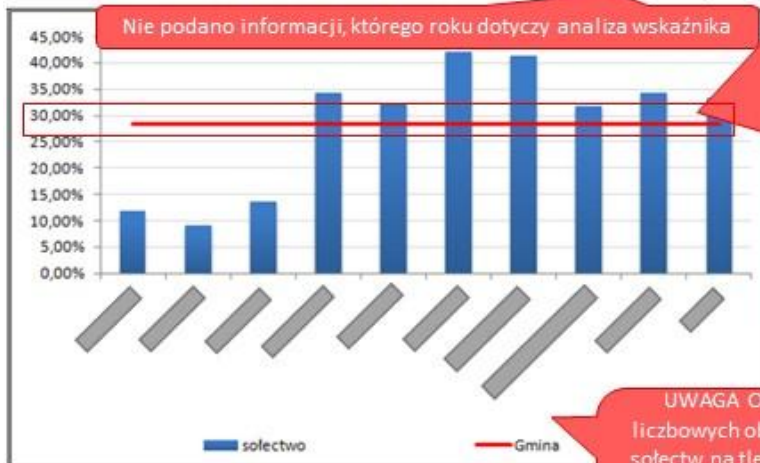
Poznanie wieloletnich trendów i przyczyn zjawisk demograficznych pomaga w planowaniu aspektów społecznych rewitalizacji.

Wyjaśnienie kwestii rozbieżności danych, jeśli taka sytuacja zaistnieje.

Poruszono kwestie zagospodarowania przestrzeni, która ma ogromne znaczenie w przypadku planowanego oddziaływania przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Delimitacja obszaru zdegradowanego gminy

Wykres 5. Wskaźnik WS2 - udział liczby osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie poszczególnych sołectw Gminy

Przykład złożonego błędu, który ma bardzo duże konsekwencje dla dalszych prac. Wskutek błędu wynikającego z przyjęcia niewłaściwych danych wyjściowych, uzyskano całkowicie nierealne wartości bezrobocia (wielokrotnie wyższe od rzeczywistych – co powinno zwrócić uwagę autorów). Niestety wartości te posłużyły jako jeden z wskaźników delimitacji OZ, wskutek czego cała dalsza część programu jest obciążona błędem niewłaściwie wykonanej delimitacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych

Tabela 30. Powierzchnia i ludność obszaru zdegradowanego na terenie gminy

Obszar	Ludność	Udział w całkowitej liczbie mieszkańców gminy	Powierzchnia (ha)	Udział w całkowitej powierzchni gminy
	163	18,38%	1228,0157	10,84%
	421	4,60%	670,1727	4,95%
	1 681	1,78%	1467,456	9,07%
Obszar zdegradowany – razem	2 282	24,95%	3365,6444	24,87%
Gmina		100%		100%

UWAGA OGÓLNA - Brak przedstawienia wartości liczbowych obliczonych wskaźników dla poszczególnych sołectw na tle średniej dla gminy. Przedstawiono jedynie sam wykres. Zgodnie z „Zasadami programowania...” (podrozdział 6.3, pkt 3), konieczne jest przedstawienie otrzymanych wartości analizowanych wskaźników

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy

Tabela 1. Wyselekcjonowane wskaźniki degradacji sfery społecznej dla sołectw Gminy

Wyróżnienie											
Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w sołectwie (%)	13,11	13,04	15,33	14,92	16,13	13,83	17,7	17,13	13,57	14,85	
Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy ponad 24 miesiące w ogóle bezrobotnych na danym obszarze (%)	28,13	0	23,26	19,3	40	27,27	18,18	27,27	22,73	17,14	21,65
Udział gospodarstw domowych - stałych beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie gospodarstw domowych na danym obszarze (%)	20,95	6,67	14,29	3,48	3,45	10,34	27,88	36,746	16,28	12,66	14,11
Wyniki średniego sprawdzianu szóstoklasistów w odniesieniu do średniej województwa (pkt)	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	Poniżej średniej	X

Błędnie dodano liczbę ludności OZ oraz jej udział w całkowitej liczbie mieszkańców gminy. Błędnie podano także udziały powierzchni poszczególnych OZ w całkowitej powierzchni gminy. Z racji konieczności zachowania w przykładzie anonimowości gmin, nie pokazano wszystkich danych

Brak podania wartości średniego wyniku „sprawdzianu szóstoklasistów” [w punktach], na podstawie których można stwierdzić, czy dane sołectwo rzeczywiście uzyskuje wyniki gorsze od średniej dla województwa.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 18. Sołectwo [ ] – negatywne zjawiska w innych sferach

Problem	Opis
Sfera gospodarcza	
Klimat aktywności gospodarczej	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym wynosi 1,9 i jest niższy niż średni wynik w gminie (3,4).
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	
Niewystarczające wyposażenie w infrastrukturę społeczną w odległości mniejszej niż 1,5 km od centrum sołectwa	Sołectwo nie posiada obiektów infrastruktury sportowo-rekreacyjnej: stadionu, boiska sportowego, siłowni zewnętrznej. Sołectwo nie posiada obiektów infrastruktury kulturalnej: ośrodka kultury, biblioteki. Istniejąca świetlica wiejska wymaga gruntownego remontu i doposażenia (w tym modernizacji energetycznej).
Sfera techniczna	
Zły stan techniczny dróg	Droga Gminna [ ] o długości 2,2 km wymaga modernizacji Drogi wewnętrzne w miejscowości [ ] o łącznej długości 2,106 km wymagają modernizacji Droga [ ] o długości 1,4 km wymaga modernizacji Droga [ ] o długości 1,4 km wymaga modernizacji
Zły stan techniczny Stacji Uzdatniania Wody	Stacja Uzdatniania Wody w [ ] wymaga modernizacji oraz wykonanie nowego odwiertu (studni głębinowej) i zbiornika retencyjnego do wody pitnej.

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy [ ]

Podstawowe dane o Gminie [ ] przedstawiają się następująco:

- powierzchnia – [ ] ha ([ ] km²),
- liczba sołectw – [ ]
- liczba wsi – 31,
- liczba mieszkańców – [ ] (stan na dzień 31.12.2015 r.)
- użytki rolne – 89,5%,

Tabela zawiera cechy, które zostały użyte do przeprowadzenia delimitacji OZ. Wśród nich tylko zagadnienie „liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych osób fizycznych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym” zostało użyte w formie wskaźnika. Pozostałe zagadnienia powinny być także wyrażone w formie wskaźników, które powinny być odniesione do średniej gminnej

Stan techniczny dróg nie powinien być przedmiotem rewitalizacji, gdyż drogi same w sobie nie stanowią problemu. W wyniku przeprowadzonej interwencji rewitalizacji nie jest możliwe poprawienie stanu technicznego dróg

Powinny być przeanalizowane wszystkie miejscowości z terenu gminy

Tabela 19. Wskaźniki występowania stanu kryzysowego w miejscowościach Gminy [ ]

Problem	Wskaźnik	Jedn. miary	Gmina	Miejscowość	
Sfera społeczna					
Zaawansowanie procesu starzenia się ludności	Starzejące się społeczeństwo	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem danego obszaru	%	14,75	1,5
					2,5
					3,5
					4,5
					5,5
Problemy rynku pracy	Bezrobocie	Udział bezrobotnych w ludności na danym obszarze	%	6,00	1,5
					2,1
					3,5
					4,3
					5,4
Zagrożenie marginalizacją i wykluczeniem społecznym/ ubóstwem	Osoby korzystające z pomocy społecznej	Udział osób korzystających z pomocy społecznej w ludności na danym obszarze	%	8,73	1,5
					2,1
					3,5
					4,1
					5,2
Sfera gospodarcza					
Klimat aktywności gospodarczej	Niski poziom przedsiębiorczości i wśród mieszkańców	Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców na danym obszarze	szt.	6,14	1,1
					2,1
					3,1
					4,1
					5,1
Sfera funkcjonalno-przestrzenna					
Stan infrastruktury drogowej	Drogi nieurządzone	Udział nieurządzonych dróg w liczbie dróg w danym obszarze	%	21,39	1,1
					2,1
					3,1
					4,1
					5,1

Zródło danych: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy [ ]

Tabela 1 Wskaźniki dla jednostek strukturalnych

L P	Obszary w mieście	liczba ludności zamieszkujących obszar	% bezrobocie kobiety	% bezrobocie mężczyźni	% bezrobocie razem	pomoc społeczna % osób korzystających	pomoc społeczna % gospodarstw korzystających	% wykroczenia przeciw publicznej obyczajowości w 2015r.	% zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w stosunku do liczby ludności
1	Jednostka 1	25	2,65%	2,30%	4,95%	4,37%	2,57%	0,62%	3,12%
2	Jednostka 2	48	3,42%	2,28%	5,70%	7,02%	3,34%	0,06%	5,22%
3	Jednostka 3	103	3,89%	2,68%	6,57%	9,50%	4,41%	0,28%	5,52%
RAZEM:			3,58%	2,51%	6,10%	8,09%	3,85%	0,21%	4,28%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Gminę.

Zgodnie z zaprezentowanymi wynikami obszary kryzysowe zauważono w jednostce strukturalnej 3. Analizując dane dla tego obszaru można zauważyć

Dokonano niewłaściwego doboru wskaźników ze względu na ich zbyt silne skorelowanie – niedopuszczalne jest użycie 3 wskaźników ze sfery bezrobocia i 2 wskaźników ze sfery pomocy społecznej. Ponadto wskaźnik dotyczący „% wykroczeń...” nie jest zrozumiały

Jednostka 3 jest wyznaczona w sposób nieprawidłowy, bowiem zamieszkuje ją ponad 30% mieszkańców gminy miejskiej.

Użyto błędnego określenia – powinno być „stan kryzysowy”

Tabela 2 Wskaźniki dla jednostek strukturalnych - sołectw

Nazwa Sołectwa	miejsowości wchodzące w skład Sołectwa	liczba ludności ogółem w każdym sołectwie	Udział bezrobotnych w danym sołectwie	Udział osób korzystających z pomocy społecznej - (2016)	Udział interwencji w stosunku do liczby ludności sołectwa 2015	Udział ludność w wieku produkcyjnym
		0,00	5,02%	5,18%	0,67%	14,95%
		0,00	7,36%	4,33%	0,87%	9,45%
		0,00	5,80%	4,73%	1,30%	7,35%
		0,00	5,94%	2,38%	0,71%	-
		0,00	5,02%	4,57%	0,91%	-
Wartość średni dla Gminy			4,10%	6,85%	0,31%	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przekazanych przez Gminę.

Zgodnie z zaprezentowanymi wynikami wyznaczono obszary z którymi zidentyfikowano stan kryzysowy:

1. Obszar zdegradowany – Sołectwo
2. Obszar zdegradowany – Sołectwo
3. Obszar zdegradowany – Sołectwo
4. Obszar zdegradowany – Sołectwo
5. Obszar zdegradowany – Sołectwo

Dokonano błędnej delimitacji OZ opierając się wyłącznie o wskaźniki ze sfery społecznej

Bezsensowne podawanie liczb z dokładnością dwóch miejsc po przecinku dla cech, które mogą być wyrażone jedynie za pomocą liczb całkowitych

Jak poprawnie napisać program rewitalizacji umożliwiający uzyskanie dofinansowania interwencji w ramach RPO WKP na lata 2014-2020? Poradnik dla autorów programów

Kolorami czerwonym zaznaczono miejscowości/wskaźniki wykazujące stan kryzysowy.

Miasto	Wskaźnik szczegółowy	Spółeczna	Przeznaczenie-funkcjonalna
	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem na danym obszarze (%)	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym (%)	Miejscowości należy do rejonu obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia (wg kryterium szczegółowego)
	Źródło i stan aktualności danych	Obliczenia własne na podstawie danych PUP w [ ] 31.12.2015 oraz danych Urzędu Gminy 31.12.2015	Obliczenia własne na podstawie danych OKE Gdańsk, szczegóły metodologii wyjaśnione poniżej
	13,3	6,8	nie
	16,1	6,9	nie
	15,1	7,0	nie
	16,2	6,8	nie
	11,7	6,4	nie
	16,1	6,2	nie
	16,1	6,2	nie
	16,1	6,2	nie
	16,1	6,2	nie
	14,2	5,1	nie
	16,2	6,2	nie
średnia	14,9	8,1	

Wybrano poprawne wskaźniki – z listy wskaźników dla ujawnienia stanu kryzysowego, adekwatne dla poziomu tej gminy

Wskazano źródło i stan aktualności danych

Wskazano poprawnie miejscowości, które uzyskały wartość wskaźnika mniej korzystną od średniej wartości dla gminy

Wyjaśnienia dotyczące wskaźników

Wyjaśnienia dotyczące metody obliczenia „Wyniku średniego egzaminu gimnazjalnego (w placówkach działających na danym obszarze)”, który posłużył do stwierdzenia, że „Miejscowość należy do rejonu obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia (wg kryterium szczegółowego)”

Na terenie gminy funkcjonują dwa zespoły szkół (szkoła podstawowa i gimnazjum) – w [ ] w [ ] Położenie poszczególnych miejscowości w rejonach ich obsługi, regulują:

Uchwała [ ]

Uchwała [ ]

Wynik średni egzaminu gimnazjalnego został obliczony na podstawie danych udostępnianych przez OKE w Gdańsku dla lat 2014-2016 poprzez porównanie danych dla szkół funkcjonujących w gminie ze średnią wartością wojewódzka. W każdym z analizowanych lat obliczono stosunek do średniej wartości wojewódzkiej dla 7 lub 8 wskaźników cząstkowych egzaminu (w roku 2016 na terenie gminy nikt z uczniów nie przystąpił do egzaminu rozszerzonego z języka niemieckiego, a w roku 2015 nie przystąpiło do tego egzaminu w gimnazjum w [ ] – stąd w tych przypadkach uwzględniono 7 wskaźników). Następnie z wskaźników cząstkowych dla danego roku wyciągnięto wartość średnią dla danego roku, a średnia dla okresu 3 lat uzyskano uśredniając wyniki dla każdego z analizowanych lat.

rok	szkoła	GHP	GHH	GMM	GAP	GAP	GAR	GNP	GVR
2016	[ ]	59,9	42,1	42,9	43,1	43	23	53,9	n.d.
	[ ]	70,8	53,2	55,7	57,2	63,9	39,4	53,9	n.d.
	średnia wojew.	68	55	46	49	61	42	51	38
2015	[ ]	49,5	58,1	47	59,4	48,3	23,4	49,1	n.d.
	[ ]	55,6	65	53,4	55	70,5	47,1	54,4	39
	średnia wojew.	60	67	47	48	63	44	53	39
2014	[ ]	49,94	49,88	32,38	43	41	27,44	52	29,86
	[ ]	55,53	54,00	47,28	45,88	57,77	46,5	47,76	21,71
	średnia wojew.	64,64	57,88	45,28	50,13	63,84	42,65	50,12	34,92
Wartości odniesione do średniej wojewódzkiej									
2016	[ ]	88,1	76,3	93,3	88,0	70,5	54,8	105,7	n.d.
2015	[ ]	82,5	94,0	100,0	105,0	76,7	53,2	92,6	n.d.
2014	[ ]	77,3	86,2	71,5	85,8	64,2	64,4	103,8	85,5
2016	[ ]	104,1	96,7	121,1	136,7	104,8	93,8	105,7	n.d.
2015	[ ]	92,7	104,8	111,6	114,6	111,9	107,0	102,6	100,0
2014	[ ]	85,9	93,5	104,4	91,5	90,5	109,1	95,3	62,2
									101,2
									82,8
									101,2

Z powyższych wycieczek wynika, że kryterium położenia miejscowości w „rejonie obsługi szkoły podstawowej lub gimnazjum o niskim poziomie kształcenia” spełniają miejscowości należące do rejonu obsługi gimnazjum [ ]

Załączono wystarczające wyjaśnienia dotyczące wskaźników, dla których w powyższej tabeli nie podano wartości w poszczególnych miejscowościach oraz średniej dla gminy

Na terenie miejscowości znajduje się przestrzeń zdegradowana, która wykazuje możliwość adaptacji do celów rozwoju społecznego lub gospodarczego

Spełnienie kryterium zależy nie tylko od fizycznego występowania „przestrzeni zdegradowanej” ale także od uporządkowania jej statusu prawnego (właściwość i gotowość właścicieli do przekształceń), od warunków technicznych („wykonalność” przekształceń zwaną z charakterem funkcjonalnym), od warunków funkcjonalnych (wynikających z wielkości, kształtu, położenia danego terenu w strukturze miejscowości, w relacjach do dróg, infrastruktury, itp.).

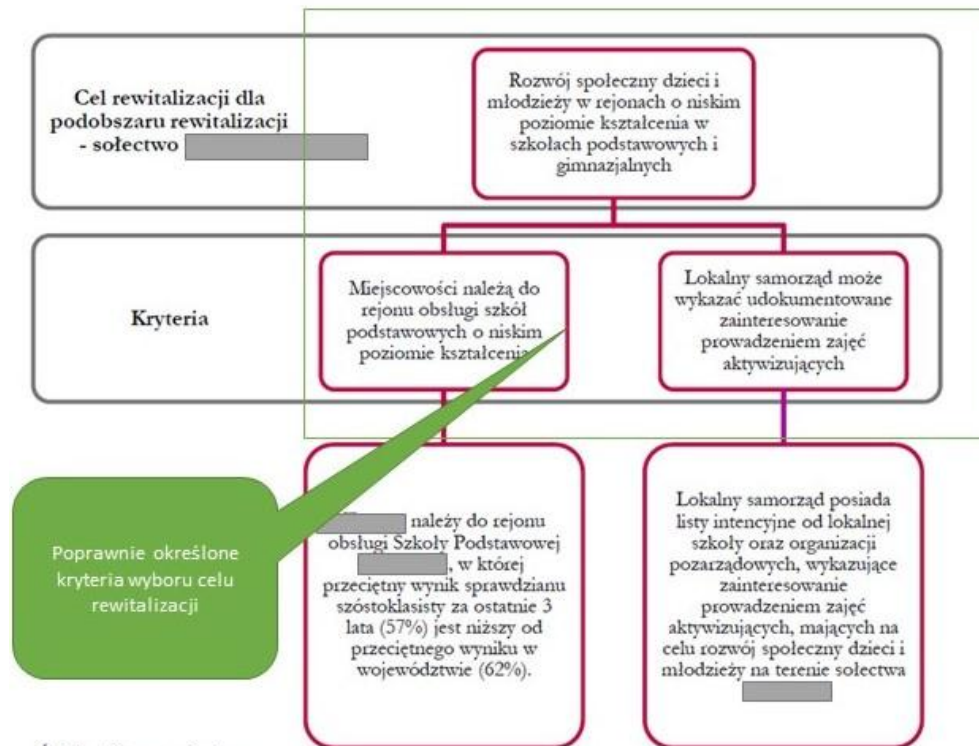
Na terenie gminy [ ] zidentyfikowano dwa obiekty spełniające wszystkie wskazane powyżej kryteria uznania za przestrzeń zdegradowaną, wykazującą możliwość adaptacji do celów rozwoju społecznego lub gospodarczego:

a) teren działki nr [ ] – obecnie nieużytkowany, na którym rozebrano już stojący tu do niedawna zdewastowany budynek handlowo-usługowy, a powstały plac wskazany jest do przekształceń w kierunku utworzenia targowiska, stanowi własność Gminy i Gmina jest skłonna do realizacji nowego zagospodarowania

b) budynek na terenie zespołu [ ] obecnie pustostan, który wykazuje możliwość adaptacji na potrzeby domu dziennego pobytu dla seniorów, a Zgromadzenie [ ] wykazuje zainteresowanie realizacją tego zadania

Delimitacja obszaru rewitalizacji gminy

Schemat 5. Cel rewitalizacji dla podobszaru rewitalizacji – sołectwo [redacted]

Źródło: Opracowanie własne

Określenie obszaru rewitalizacji

Miejscowości zidentyfikowane jako obszar zdegradowany, nie mogą utworzyć obszaru rewitalizacji, ponieważ łącznie zamieszkiwane są przez 35,5% ludności gminy, a więc przekraczają dopuszczalny wskaźnik objęcia rewitalizacją nie więcej niż 30% mieszkańców, a łączna ich powierzchnia wynosi 41,3% powierzchni gminy, a więc przekracza dopuszczalny wskaźnik objęcia rewitalizacją nie więcej niż 20% powierzchni gminy.

W związku z tym, obszar rewitalizacji został wydzielony z obszaru zdegradowanego poprzez następujące działania:

Na skutek postępowania opisanego szczegółowo poniżej - dokonano wyłączenia miejscowości [ ] wykazującej najbardziej korzystną sytuację, czyli w najmniejszym stopniu stan kryzysowy):

- Analiza wskaźnikowa określiła miejscowości [ ] oraz [ ] jako najsilniej zdegradowane, gdyż wykazują wartości gorsze od przeciętnych we wszystkich 4 analizowanych cechach.

• Miejscowości [ ] oraz [ ] wykazują problemy w zakresie:

- Wskaźnika „Stosunek osób bezrobotnych pozostających bez pracy 12 miesięcy i dłużej względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze” – w tym zakresie miejscowość [ ] notuje wskaźnik gorszy.
- Wskaźnika peryferyjności miejscowości - w tym zakresie miejscowość [ ] notuje wskaźnik gorszy.
- Ponadto miejscowość [ ] wykazuje problem w zakresie wskaźnika „Udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w liczbie dzieci w tym wieku na danym obszarze” – uzyskuje tu wskaźnik [ ]/ [ ] równy [ ]% średniej, a miejscowość [ ] wykazuje problem w zakresie wskaźnika „Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem na danym obszarze” – uzyskuje tu wskaźnik [ ]/ [ ] równy [ ]% średniej. Tym samym – względnie – sytuacja w [ ] jest gorsza.
- Tak więc bezpośrednie i pośrednie porównanie miejscowości [ ] i [ ] wskazuje, że w zakresie każdej z wartości, [ ] wykazuje sytuację bardziej problemową.

Następnie dokonano zawężenia powierzchni sołectw [ ], [ ], [ ]. Do obszaru rewitalizacji zaliczono te ich części, w których znajdują się zabudowania (obszar rewitalizacji obejmuje wszystkie zamieszkane zabudowania w tych sołectwach) oraz układ drogowy zapewniający powiązania między nimi. Zawężenia dokonano w oparciu o podziały geometryczne, zachowując zasadę, że obszar rewitalizacji w danym sołectwie musi być przestrzennie zwarty. W ten sposób uzyskano dla każdego z sołectw wielobok, w granicach którego znajduje się zabudowa mieszkaniowa tej miejscowości oraz łączący ją układ drogowy (jak też przestrzeń wykorzystywana rolniczo, lasy, wody, itp.), a poza obszarem rewitalizacji pozostają tereny położone w strukturze przestrzeni tych sołectw „na zewnątrz” od terenów zabudowy. Zawężenie obszaru rewitalizacji jest tu motywowane względami funkcjonalnymi – są to obszary zamieszkiwane przez ludność, do której będą kierowane działania w zakresie rewitalizacji, na tych terenach znajduje się baza infrastrukturalna, w której te działania będą realizowane, na tych terenach będą realizowane projekty inwestycyjne w ramach rewitalizacji, na tych terenach znajduje się układ drogowy służący fizycznej integracji i komunikacji w ramach każdego z sołectw. Są to więc obszary na których będzie się odbywała rzeczywista rewitalizacja. Obszary wyłączone nie spełniają żadnego z powyższych kryteriów.

Wskazane powyżej działanie jest zgodne z „Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych...” (str. 40, pkt. 4) „Do powierzchni obszaru rewitalizacji należy zaliczyć rzeczywistą powierzchnię, na której planowana jest interwencja w ramach programu rewitalizacji (a nie powierzchnię geometryczną miejscowości/sołectw). Jednocześnie do ludności obszaru rewitalizacji należy zaliczyć osoby mieszkające na terenie wskazanym jako obszar rewitalizacji.”

Prawidłowe wyłączenie z obszaru zdegradowanego sołectw o najlepszej sytuacji

Dla sołectw zaliczonych do OR przedstawienie problemów wynikających z diagnozy wskaźnikowej, będących podstawą prowadzenia

Prawidłowo przeprowadzone zawężenie obszaru rewitalizacji wraz z jego uzasadnieniem

W wyniku przeprowadzonych powyżej działań uzyskano trzy podobszary interwencyjne (w rozumieniu definicji obszaru rewitalizacji, określonego w „Zasadach programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych...”, str. 5, punkt 5.1):

- Podobszar [ ]
- Podobszar [ ]
- Podobszar [ ]

Tabela. Podstawowe informacje o obszarze zdegradowanym i obszarze rewitalizacji

Parametr	Obszar zdegradowany	Obszar rewitalizacji
	Sołectwa:	Części sołectw:
Zasięg przestrzenny	[ ]	[ ]
Powierzchnia (ha) (*)	[ ]	[ ]
Liczba mieszkańców	[ ]	[ ]
Udział powierzchni gminy (%)	41,3	18,9
Udział liczby mieszkańców gminy (**) (%)	35,5	23,6

*) dane Urzędu Gminy w [ ]
 **) w stosunku do sumy ludności sołectw podawanej przez Urząd Gminy w [ ]

Dobłą praktyką jest zakończenie procesu delimitacji tabelą zawierającą informacje na temat OZ i OR

5.2. Obszar rewitalizacji – obszary wiejskie

Dalszy etap wyznaczania obszaru rewitalizacji zależy od zamierzonego celu rewitalizacji. Gmina wybierając jeden lub więcej celów decyduje się również na określone kierunki działań rewitalizacyjnych.

W gminie [redacted] realizowany będzie cel rewitalizacji:

Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej

Zgodnie z Wytocznymi, obszarem rewitalizacji może zostać obszar zdegradowany w całości lub jego części, który łącznie nie przekracza 20% powierzchni gminy i 30% ludności gminy. Obszar zdegradowany przekracza wskazane wartości, dlatego obszar rewitalizacji został zawężony. „Zasady programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020” określają zasady priorytetowania. W pierwszej kolejności wybrane zostały sołectwa, na terenie których zaplanowane są działania na rzecz adaptacji przestrzeni zdegradowanych na cele rozwoju gospodarczego. W drugiej kolejności – działania, które zapewniają efekty rewitalizacyjne o największej liczbie mieszkańców, natomiast w trzeciej – pozostałe działania.

W związku z wybranym celem rewitalizacji zastosowano trzecią metodę priorytetowania. Do obszaru rewitalizacji wybrano pięć sołectw:

- [redacted]
- [redacted]
- [redacted]
- [redacted]
- [redacted]

Metody priorytetowania się nie wybiera, stosuje się je w podanej w „Zasadach programowania...” kolejności, aż do momentu, w którym obszar rewitalizacji nie będzie przekraczał progu powierzchniowego lub ludnościowego.

Błąd polegający na pominięciu etapu wyznaczania obszaru rewitalizacji, a więc wyboru z obszaru zdegradowanego jednostek o najgorszej sytuacji (największej liczbie negatywnych wskaźników)

Błędnie zastosowano sposób priorytetowania. Służy on do zawężania już wyznaczonego obszaru rewitalizacji, a nie do jego wyznaczenia.

5. Obszar [redacted]

Obszar rewitalizacji to część lub cały obszar zdegradowany spełniający dotychczasowe kryteria, dotyczące jego powierzchni i liczby zamieszkujących go osób (tj. maksymalnie 20% powierzchni Gminy oraz 30% jej mieszkańców), na terenie którego prowadzone będą projekty rewitalizacyjne mające na celu zniwelowanie skutków powstawania wykluczenia mieszkańców obszarów zdegradowanych.

Wybór obszaru rewitalizacji należy poprzedzić decyzją w sprawie celu rewitalizacji. Dla Programu Rewitalizacji dla [redacted] na lata 2016-2023 postanowiono wybrać następujący cel:

B. Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji gospodarczej

1. Występowanie przestrzeni zdegradowanej, która może być zaadaptowana do celów rozwoju gospodarczego. W [redacted] istnieje budynek byłej poczty, który można przekształcić na miejsce aktywizacji społecznej.
2. Na terenie Gminy występują osoby bezrobotne.

Zamierza się prowadzić interwencję w sferze społecznej, a ustalono cel rewitalizacji przewidziany dla aktywizacji gospodarczej

Na podstawie powyższej analizy, do jednostek spełniających warunki dla obszaru zdegradowanego, zaliczono sołectwa: Soł. 1, Soł. 2, Soł. 3, Soł. 4, Soł. 5, Soł. 6, Soł. 7, Soł. 8, Soł. 9, Soł. 10, Soł. 11, Soł. 12, mjs. 13.

Rozdział 4. Obszar rewitalizacji gminy

Zgodnie z „Zasadami programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych” obszarem rewitalizacji jest obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk środowiskowych, przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych, społecznych i kulturalnych, o znaczeniu dla rozwoju lokalnego, gmina zamierza przywrócić mu stan, który jest zgodny z

Obszar rewitalizacji może być podzielony na części nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie mogące przekroczyć 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 10% ludności. Do składu obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występujące w miejscowościach, takich jak tereny poprzemysłowe (w tym poportowe), tereny rekreacyjne, a także tereny pokolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane są w planie miejscowym z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Obszar rewitalizacji w [ ] składa się z kilku podobszarów położonych zarówno w części miejskiej, jak i wiejskiej, które łącznie stanowią **10,80% powierzchni Gminy** i są zamieszkiwane przez **12,94 % jej mieszkańców**. Na terenie miasta do obszaru rewitalizowanego należy [ ] (miejscowości: [ ]), zaś na obszarach wiejskich to sołectwa [ ] i [ ]

[ ] (miejscowości: [ ])

Na obszarze wiejskim do obszaru rewitalizacji nieprawidłowo zaliczono sołectwa, które nie wykazują największej liczby negatywnych wskaźników.

4 negatywne wskaźniki – sołectwa: 2, 5, 10
3 negatywne wskaźniki – sołectwa: 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12

Do obszaru rewitalizacji zaliczono sołectwa: 5, 6, 10 (pominięto sołectwo 2 mające 4 negatywne wskaźniki, a włączono sołectwo 6 mające tylko 3 negatywne wskaźniki)

Tabela 13. Powierzchnia i ludność [ ] objęta rewitalizacją.

Podobszar	Ludność	% ludności ogółu gminy	Powierzchnia (ha)	% powierzchni gminy
Soł. 5	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
Soł. 10	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
Soł. 6	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
mjs. 13	[ ]	[ ]	[ ]	[ ]
Suma	[ ]	12,94%	[ ]	10,80%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z [ ]

Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

<p>Gminny Program Rewitalizacji [ ] na lata 2016 – 2023.</p> <ul style="list-style-type: none"> • umożliwienie organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych, które przyczynią się do poprawy jakości, • oprawa warunków dla postaw obywatelskich, • zwiększenia ilości wydarzeń kulturalnych i sportowych, które przyczynią się do zwiększenia ilości osób biorących udział w wydarzeniach, • zapewnienie dostępu do dóbr kulturalnych i sportowych, • poprawa warunków dla prowadzenia działań o charakterze społecznym o charakterze edukacyjnym, <p>Uzasadnienie:</p> <p>Przeprowadzenie rewitalizacji na danym obszarze zdegradowanym zwiększy bezpieczeństwo mieszkańców a także poprawi estetykę obszaru co przyczyni się do zwiększenia jego atrakcyjności względem Gminy [ ]. Realizacja projektu na danym obszarze przyczyni się do zwiększenia komfortu życia mieszkańców i doprowadzi do ożywienia gospodarczego obszaru miasta [ ].</p> <p>6.3. Obszar rewitalizacji 3 – [ ]</p> <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze społecznej</u></p> <p>Analizując dane dla obszaru zauważyć można wysoki wskaźnik udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym oraz wysoki wskaźnik udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem.</p> <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze gospodarczej</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niewielka liczba podmiotów gospodarczych związanych z branżą poza handlową, co wskazuje na niedoceniecie walorów i możliwości rozwoju w gminie [ ] • Mała ilość inwestycji prorozwojowych. • Mała ilość kapitału na rozwój firm. <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze środowiskowej</u></p> <p>W powyższym obszarze nie występują uciążliwe zjawiska w sferze środowiskowej.</p>	<p>Gminny Program Rewitalizacji [ ] na lata 2016 – 2023.</p> <ul style="list-style-type: none"> • umożliwienie organizacji wydarzeń kulturalnych i sportowych, które przyczynią się do poprawy jakości, • oprawa warunków dla postaw obywatelskich, • zwiększenia ilości wydarzeń kulturalnych i sportowych, które przyczynią się do zwiększenia ilości osób biorących udział w wydarzeniach, • zapewnienie dostępu do dóbr kulturalnych i sportowych, • poprawa warunków dla prowadzenia działań o charakterze społecznym o charakterze edukacyjnym, <p>Uzasadnienie:</p> <p>Przeprowadzenie rewitalizacji na danym obszarze zdegradowanym zwiększy bezpieczeństwo mieszkańców a także poprawi estetykę obszaru co przyczyni się do zwiększenia jego atrakcyjności względem Gminy [ ]. Realizacja projektu na danym obszarze przyczyni się do zwiększenia komfortu życia mieszkańców i doprowadzi do ożywienia gospodarczego obszaru miasta [ ].</p> <p>6.4. Obszar rewitalizacji 4 – [ ]</p> <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze społecznej</u></p> <p>Analizując dane dla obszaru zauważyć można wysoki wskaźnik udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym oraz wysoki wskaźnik udziału osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem.</p> <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze gospodarczej</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Niewielka liczba podmiotów gospodarczych związanych z branżą poza handlową, co wskazuje na niedoceniecie walorów i możliwości rozwoju w gminie [ ] • Mała ilość inwestycji prorozwojowych. • Mała ilość kapitału na rozwój firm. <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze środowiskowej</u></p> <p>W powyższym obszarze nie występują uciążliwe zjawiska w sferze środowiskowej.</p> <p><u>Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze przestrzenno – funkcjonalnej i technicznej:</u></p>
--	--

Błędy językowe wpływające negatywnie na jakość opracowania.

Powtarzanie tych samych fragmentów tekstu, dla opisu różnych obszarów rewitalizacji. Taki zabieg skutkuje brakiem rozpoznania faktycznej sytuacji kryzysowej na obszarze rewitalizacji. Świadczy także o braku znajomości sytuacji specyficznych na różnych obszarach, na których potrzebna jest interwencja.

Rozbudowany opis zdiagnozowanego podczas delimitacji problemu wysokiego udziału osób korzystających z pomocy społecznej, uwzględniający różne aspekty tego problemu

Obecnie cechą charakterystyczną społeczności sołectwa [ ] jest bardzo wysokie uzależnienie od systemu pomocy społecznej. Przy średnim wskaźniku zasięgu pomocy społecznej w gminie wynoszącym [ ]%, w sołectwie [ ] jest to [ ]%, ale w ujęciu poszczególnych miejscowości – w [ ] – [ ]%, w [ ] – [ ]%, a w [ ] – [ ]%. Wartości bezwzględne wskazują, że w [ ] pomocą objętych jest [ ] gospodarstw domowych ([ ] – z powodu ubóstwa), w których żyją [ ] osoby ([ ] – ubóstwo), w [ ] – [ ] gospodarstwach domowych ([ ] – z powodu ubóstwa), w których żyją [ ] osoby ([ ] – ubóstwo), a w [ ] – [ ] gospodarstwach domowych ([ ] – uzyskało pomoc z powodu bezrobocia, tylko [ ] z powodu ubóstwa), w których żyją [ ] osoby ([ ] – bezrobocie).

Dosyć duża jest skala pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – w [ ] objęto nią [ ] osób, w [ ] – [ ], w [ ] – [ ].

Zależność od pomocy społecznej jest w sołectwie [ ] trwała. GOPS w [ ] wskazuje następującą liczbę gospodarstw trwale objętych pomocą – w [ ] – [ ], w [ ] – [ ], w [ ] – [ ].

Pozafinansowymi formami pomocy socjalnej (praca socjalna, asystent rodziny, inne) objęto w [ ] rodzin, a [ ] – [ ].

Liczba osób zamieszkujących mieszkania stanowiące zasób mieszkań służbowych byłych gospodarstw uspołecznionych, którym przysługują jakikolwiek z form pomocy społecznej, to w [ ] – [ ] osoby, w [ ] – [ ], a w [ ] – [ ]. W praktyce potwierdza to, że wszyscy korzystający to osoby związane z byłymi PGR.

Trudna sytuacja materialna rodzin znajduje także wyraz we wskaźniku dzieci do lat 17, na które pobierany jest zasiłek rodzinny. Wynosi on [ ]% w [ ] – [ ], [ ]% w [ ] – [ ] i [ ]% w [ ] – [ ]. Zasiłek ten w zdecydowanej większości przyznawany jest z powodu spełniania kryterium dochodowego, a więc jest bezpośrednią pochodną ubóstwa.

materialna". Dział poświęcony Etnografii dotyczy zbiorów odnoszących się do historycznego regionu [ ] Obok wystaw starych placówek udostępnia czasowe wystawy zewnętrzne z kraju i zagranicy. Od 2015 roku [ ] w ramach zagospodarowania [ ] i wydawniczą. Placówką [ ] Muzealna aula wykorzystuje [ ] i przedstawień teatralnych. Przy muzeum [ ] i Seniorów ZHP oraz Koło Towarzystwa Pamięci [ ] Pochodzącego z 2. poł. [ ] przebud. ok. [ ] zdemastrowany i cz. [ ] rozebrany XIX, który znajduje się w Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa.

Informacje zbędne, nie związane z identyfikowanymi problemami.

5.1. Podobszar II – [ ]
W skład sołectwa [ ] wchodzi jedna miejscowość o tej samej nazwie. Powierzchnia sołectwa wynosi [ ] ha, co stanowi [ ]% ogólnej powierzchni gminy. Wjeś należy do najstarszych [ ] pierwsza wzmianka pochodzi z 1243 r. [ ] zlokalizowane jest około 2,5 km na [ ] od [ ]

Niepotrzebne powielenie informacji na wykresach – wystarczyłoby zamieszczenie tylko tego, który uwzględniła wartości dla sołectwa i dla gminy.

Sfera społeczna
Na dzień 31.12.2015 r. sołectwo zamieszkiwane było przez [ ] mieszkańców całej gminy. Jeśli chodzi o strukturę wieku w grupie [ ] zamieszkiwane jest przez [ ] osób w wieku produkcyjnym – 65,5% przedprodukcyjnym – 27% i [ ] osób w wieku poprodukcyjnym – 7,5%

Tabela 20. Udział grup ekonomicznych wg wieku w [ ]

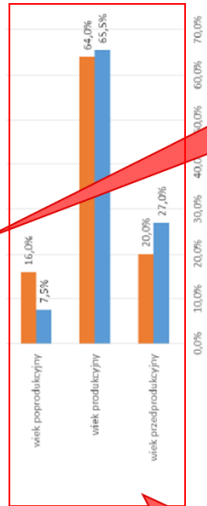
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UM w [ ]
Najliczniejszą grupę tworzą mieszkańcy pomiędzy 18 a 65 rokiem życia – 65,5 %. Udział tej grupy w strukturze społeczeństwa jest wyższy niż przeciętnie w Gminie – 64,0%. Podobnie wygląda sytuacja jeśli porówna się % ludności w wieku przedprodukcyjnym – dla [ ] wynosi on 27,0%, zaś dla gminy 20,0%. Stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze wynosi 7,5%, podczas gdy w Gminie jest to 16%

55

Wskaźnik obciążenia demograficznego wyrażony liczbą osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym jest niższy niż wskaźnik dla gminy, dla której wynosi 56.

Nazywanie wykresu tabelą.

Tabela 21. Udział grup ekonomicznych wg wieku w [ ] na tle Gminy.

Wskaznik obciążenia demograficznego wyrażony liczbą osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym jest niższy niż przeciętnie w Gminie – 64,0%. Podobnie wygląda sytuacja jeśli porówna się % ludności w wieku przedprodukcyjnym – dla [ ] wynosi on jedynie 14,4%, zaś dla gminy 20,0%. Stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze wynosi 22,5%, podczas gdy w Gminie jest to 16%

Błędne nazewnictwo wskaźnika udziału ludności wg ekonomicznych grup wieku.

Tabela 23. Udział grup ekonomicznych wg wieku w [ ] na tle Gminy.

W tytule i w legendzie podano różne nazwy sołectw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UM w [ ]

Najliczniejszą grupę tworzą mieszkańcy pomiędzy 18 a 65 rokiem życia – 63,1 %. Udział tej grupy w strukturze społeczeństwa jest niższy niż przeciętnie w Gminie – 64,0%. Podobnie wygląda sytuacja jeśli porówna się % ludności w wieku przedprodukcyjnym – dla [ ] wynosi on jedynie 14,4%, zaś dla gminy 20,0%. Stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym względem ludności w wieku produkcyjnym na danym obszarze wynosi 22,5%, podczas gdy w Gminie jest to 16%

Błędne nazwanie jednej z grup wiekowych powoduje brak możliwości interpretacji uzyskanej wartości, nie wiadomo jakiego „stosunku” (poprawnie „udziału”) dotyczy. „Stosunek” nie może być wyrażony w %.

60

3.1. SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA OBSZARU REWITALIZACJI

3.1.1. Podstawa prawna i wytyczne niezbędne do delimitacji obszaru zdegradowanego i rewitalizacji

Przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji jest jednym z zadań własnych gminy, i jeżeli gmina zamierza je realizować jest zobowiązana do przeprowadzenia w pierwszej kolejności szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji. W toku opisywanej procedury obejmującej analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów wyznacza obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji, które są głównym przedmiotem działań GPR.

Obszar zdegradowany i rewitalizacji wyznacza się w drodze uchwały z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta. Obszar gminy, który znajduje się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych (bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym) i występowania ponadto co najmniej jednego z negatywnych zjawisk:

- gospodarczych – niski stopień przedsiębiorczości słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw,
- środowiskowych – przekroczenie standardów jakości środowiska, obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska,
- przestrzenno-funkcjonalnych – wyposażenie w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej zły stan techniczny, brak dostępu do podstawowych usług lub ich niska jakość, niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niski poziom obsługi komunikacyjnej, niedobór lub niska jakość terenów publicznych,
- technicznych – degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, niefunkcjonowanie rozwiązań technicznych

umożliwiających korzystanie efektywnie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska, można wyznaczyć jako obszar zdegradowany.

Obszar zdegradowany może zostać podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, pod warunkiem stwierdzenia na każdym z podobszarów występowania koncentracji negatywnych zjawisk.

Natomiast obszar rewitalizacji to obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, ze względu na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, gmina zamierza prowadzić rewitalizację.

Obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20 % powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30 % liczby mieszkańców gminy. Może zostać podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic.

Opisany powyżej obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji został podjęty Uchwałą nr [ ] Rady Gminy [ ] z dnia [ ] na podstawie wniosku o wyznaczenie obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. We wniosku została zawarta szczegółowa diagnoza potwierdzająca spełnienie przez obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji przesłanek ich wyznaczenia oraz mapa w skali 1:5 000 zawierająca wskazanie granic tych obszarów, sporządzonej z wykorzystaniem treści mapy zasadniczej, a w przypadku jej braku – z wykorzystaniem treści mapy ewidencyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2015 r. poz. 520, z późn. zm.). W uchwale można ustanowić:

- na rzecz gminy prawo pierwokupu wszystkich nieruchomości położonych na obszarze rewitalizacji,
- zakaz wydawania decyzji o warunkach zabudowy, o której mowa w art. 59 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2015 r. poz. 199, z późn. zm.), dla wszystkich albo określonych w tej uchwale zmian sposobu zagospodarowania terenu wymagających tej decyzji, jeżeli stan zagospodarowania obszaru rewitalizacji oraz stopień jego pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego wskazują, że nieustanowienie zakazu może doprowadzić do niekorzystnych zmian w zagospodarowaniu obszaru rewitalizacji, pogłębiających niekorzystne zjawiska.

Dana uchwała stanowi akt prawa miejscowego.

Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji została opracowana w zgodzie z przepisami zawartymi w ustawie z dnia 9 października 2015 o rewitalizacji (Dz. U. z 2015 r. poz. 1777), jak i „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014 – 2020” Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. (MR/H 2014-2020/20(2)08/2016). Niniejsza diagnoza nawiązuje również do ZPPR w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2014-2020 (Toruń, 27 stycznia 2016 r.).

Całkowicie zbędne cytowanie definicji.

Niepotrzebne cytowanie aktów prawnych.

6.8. Obszar rewitalizacji 8 – [ ]

Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze społecznej

Obszar rewitalizacji [ ] to wieś leżąca w gminie [ ]. Należy do województwa kujawsko-pomorskiego, powiatu [ ]. Według Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 roku liczba ludności we wsi [ ] to [ ] z czego [ ] mieszkańców stanowią kobiety, a [ ] ludności to mężczyźni. Miejscowość zamieszkuje [ ] ludności gminy. W wieku poprodukcyjnym jest [ ] kobiet i [ ] mężczyzn. Wskaźnik bezrobocia utrzymuje się na poziomie [ ] i jest jednym z wyższych w Gminie [ ].

Nieaktualne dane dotyczące liczby ludności

Bardzo krótka i niewyczerpująca diagnoza, zawierająca duże fragmenty tekstu skopiowane z innych części opracowania, nie odnosi się do sytuacji specyficznej na tym obszarze, powtarza tylko informacje o wskaźnikach wykorzystanych do delimitacji. Brak powiązań przyczynowo-skutkowych pomiędzy problemami.

Według raportu MGOPS gospodarstwa domowe 2015) – sołectwa pomocą społeczną objętych jest [ ] osób co stanowi [ ] ogólnej liczby mieszkańców, a wskaźnik wykroczeń w stosunku do liczby ludności sołectwa stanowi wysoki [ ] poziom.

Przykład bardzo pobieżnie potraktowanego zagadnienia, w którym pominięto szereg aspektów składających się na sferę gospodarczą. Informacje o tym w jakich budynkach mieszkają mieszkańcy nie dotyczy tej sfery.

Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze gospodarczej

Wieś [ ] to wieś, o małym nasyceniu gospodarstw rolnych. Mieszkańcy mieszkają w blokach lub budynkach wykupionych od swojego pracodawcy, nie wielu pracuje na miejscu, większość dojeżdża do pracy poza miejsce zamieszkania.

Bezcelowe pisanie o zagadnieniach oczywistych, niespecyficznych dla sytuacji w gminie.

Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze środowiskowej

W powyższym obszarze nie występują uciążliwe zjawiska w sferze środowiskowej. Obszar jest wyposażony w infrastrukturę wodno – kanalizacyjną i ma zapewniony wywóz odpadów.

Brak danych oraz analizy sytuacji osób niepełnosprawnych – wniosek nieoparty danymi.

Diagnoza czynników i zjawisk kryzysowych w sferze przestrzenno – funkcjonalnej i technicznej

Na powyższym obszarze występują negatywne zjawiska sfery przestrzenno – funkcjonalnej w postaci braku przestrzeni (obiektu) pełniącego funkcję Środowiskowego Domu Samopomocy mającego na celu aktywizowanie lokalnej społeczności powiatu [ ] ze szczególnym uwzględnieniem poprawy sytuacji społecznej osób niepełnosprawnych, a tym samym przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego.

Tekst skopiowany z rozdziału dotyczącego wyznaczania obszaru zdegradowanego.

Uzasadnienie: przeprowadzenie rewitalizacji na danym obszarze zdegradowanym umożliwi mieszkańcom rozwijanie zróżnicowanych form aktywności społecznej, w tym upowszechnianie wolontariatu, partycypacji w procesach decyzyjnych, w życiu społecznym, oraz zwiększy udział osób starszych w kształtowaniu polityki publicznej. Wszystkie wymienione czynniki wpłyną na wzrost atrakcyjności obszaru i będą umożliwiały tworzenie warunków dla integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej osób starszych.

Formułowanie wniosków nieopartych analizą danych oraz sprzecznych ze zidentyfikowanym na tym obszarze stanem kryzysowym – udział ludności starszej jest niższy od wartości średniej dla gminy.

Tekst skopiowany z rozdziału dotyczącego wyznaczania obszaru rewitalizacji.

Położenie sołectw [ ] we wschodniej części gminy wiąże się także z bardzo słabą dostępnością w transporcie publicznym. O ile część zachodnia gminy, leżąca w sąsiedztwie linii kolejowej zapewniającej bardzo dobrą dostępność [ ] (w dni robocze jest 13 połączeń ze [ ] do [ ] i 15 połączeń z [ ] do [ ]), a czas jazdy wynosi zaledwie około [ ] minut, to część wschodnia jest obsługiwana tylko przez transport autobusowy, przy czym w ogóle brak połączeń do [ ], a w ciągu doby i tylko w dni robocze dostępne są tylko 2 połączenia do i ze [ ]. To uwarunkowanie ma kluczowe znaczenia dla bardzo szeroko rozumianego rozwoju społecznego – wpływa nie tylko na możliwość dojazdu do pracy, ale także do szkół średnich, do lekarzy specjalistów, czy dla zaspokojenia jakichkolwiek potrzeb w zakresie handlu, czy kultury. Niedorozwój transportu publicznego jest w tej części gminy czynnikiem niezwykle silnie wykluczającym społecznie mieszkańców.

Ukazanie szerszego aspektu występującego problemu dostępności obszaru i jego powiązań z rozwojem społecznym

Struktura wieku w [ ] jest relatywnie korzystna – udział grupy przedprodukcyjnej jest wyraźnie wyższy, niż poprodukcyjnej (odpowiednio w tych miejscowościach: [ ]% do [ ]% oraz [ ]% do [ ]%). Pod tym względem wyraźnie gorsza sytuacja ma miejsce w [ ], gdzie stosunek udziałów tych grup wynosi [ ]% do [ ]% co dodatkowo oznacza, że mały udział stanowi grupa produkcyjna. Bezwzględne wartości dla poszczególnych grup ekonomicznych przedstawiono w tabeli. Dane dla grupy produkcyjnej wskazują na potencjalne maksymalne zapotrzebowanie na pracę. W całym analizowanym obszarze wynosi ono [ ] osób, choć należy pamiętać, że w tej grupie znajdują się: osoby pracujące we własnym gospodarstwie rolnym, osoby pracujące najemnie, osoby prowadzące własną działalność gospodarczą, osoby uczące się, osoby niepracujące przebywające na rentach, osoby przebywające na wcześniejszych świadczeniach emerytalnych, osoby niepracujące zainteresowane jej podjęciem i osoby niepracujące nie zainteresowane jej podjęciem.

Ukazanie powiązań między zapotrzebowaniem na pracę a strukturami wiekowymi.

Po części diagnostycznej podsumowanie najważniejszych problemów

Najważniejsze problemy

Przeprowadzona analiza pozwala na identyfikację kluczowych problemów sołectw leżących w obszarze rewitalizacji:

- niska aktywność społeczna i gospodarcza skutkująca trudną sytuacją materialną i niską jakością życia,
- peryferyjne położenie względem głównej osi rozwojowej, którą w gminie stanowi linia kolejowa – zwiększa ono skalę wykluczenia ludności wschodniej części gminy z procesów rozwojowych,
- mały potencjał przestrzeni publicznych, służących integracji społecznej (poza [ ]),
- problemy w dziedzinie ładu przestrzennego w byłych osiedlach uspołecznionych ([ ] i [ ]),
- zagrożenia bezpieczeństwa dla uczestników ruchu na ruchliwej, a jednocześnie wąskiej i pozbawionej chodników, a w większości także poboczny, drodze [ ] – jest to szczególnie istotne dla sołectwa [ ], dla którego droga ta stanowi główną oś codziennej komunikacji.

Uwzględnienie w analizie najważniejszych potencjałów

Najważniejsze potencjały

Poszczególne sołectwa różnią się pod względem obecności uwarunkowań, które można oceniać jako potencjały rozwojowe. Najkorzystniej kształtuje się sytuacja [ ], gdzie szans rozwojowych (w sferze społecznej i gospodarczej) można upatrywać w: dalszym rozwoju rolnictwa, działalności towarzyszących (obsługa rolnictwa) i przetwórstwa rolno-spożywczego, zagospodarowaniu jeziora i strefy nadbrzeżnej. Bardzo dużym walorem [ ] jest koncentracja mieszkańców, wpływająca bardzo korzystnie na możliwość rozwoju aktywności wymagającej partycypacji większej grupy osób – zebranie tej grupy w warunkach [ ] jest najłatwiejsze. W przypadku [ ] jedynym istotnym potencjałem jest rozwój gospodarki rolnej i działalności na jej rzecz oraz rozwój przetwórstwa. W [ ] notuje się identycznie jak w [ ] potencjał w sektorze żywnościowym oraz niewielki potencjał wynikający z zagospodarowania zespołu dworsko-parkowego (nie wydaje się on szczególnie istotny ze względu na jego stan i szczegółowe warunki położenia oraz sąsiedztwa). Potencjalną szansą dla wszystkich trzech sołectw byłoby także wyznaczenie i uzbrojenie terenu(ów) inwestycyjnego(ych) w strefie drogi [ ] lub w strefie którejś z pozostałych dróg powiatowych. Pozyskanie inwestora zwłaszcza w branży przetwórstwa rolno-spożywczego lub innego rodzaju działalności nie wymagających wysokich kwalifikacji stanowiłoby bardzo dużą szansę na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej wszystkich analizowanych sołectw, bez względu na którego terenie działalność taka zostałaby zlokalizowana. Wspólnym potencjałem wszystkich sołectw jest także relatywnie duża grupa przedprodukcyjna (licząca w każdym z sołectw od [ ] do [ ] osób), która w przypadku właściwego stymulowania postaw prorozwojowych już w perspektywie dekady może nadać tym sołectwom zupełnie nowe impulsy rozwojowe.

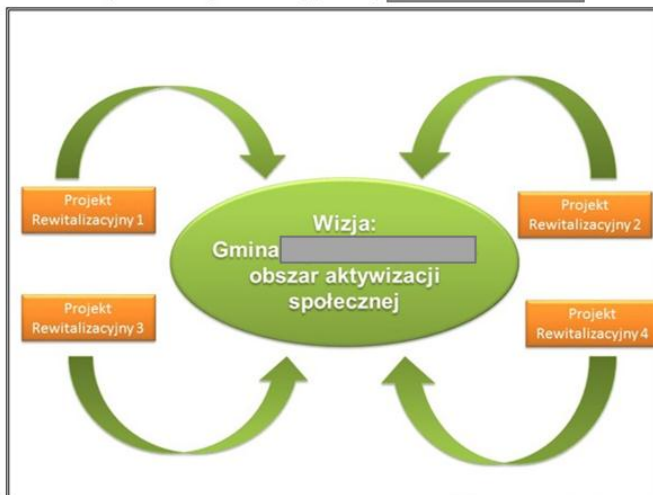
Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji

Głównym problemem, z którym musi zmierzyć się Program Rewitalizacji na terenie Gminy [ ] jest wzrost aktywności społecznej mieszkańców Gminy. Powyższe stwierdzenie jest wynikiem diagnoz opisanych w poprzednich rozdziałach niniejszego opracowania. Zgodnie z powyższymi zapisami główny kierunek według którego zostały wybrane działania inwestycyjne, wpłynie na zminimalizowanie, bądź też zniwelowanie wpływu negatywnych zjawisk pochodzących ze sfery społecznej. W niniejszym punkcie zostanie opisany punkt docelowy, który zostanie osiągnięty do roku 2023, poprzez realizację projektów opisanych w rozdziale 9. Zgodnie z zasadami Programu Rewitalizacji konstrukcja i wybór projektów, został zaplanowany w ten sposób, aby wpływać pozytywnie na obszar całej Gminy [ ]

Przewiduje się, że efekty realizacji działań rewitalizacyjnych skutkować będą wyższym standardem życia społecznego, gospodarczego, przestrzenno-funkcjonalnego, technicznego oraz środowiskowego mieszkańców Gminy. Władze Gminy [ ] odpowiedzialne za realizację procesu rewitalizacji, tworząc niniejszy dokument zadbały, o komplementarność wszelkich działań, aby wpływały efektywnie na zdiagnozowany stan kryzysowych w Gminie.

Realizacja zadań miękkich przełoży się pozytywnie na proces włączania mieszkańców z terenów o największym skumulowaniu negatywnych zjawisk. Oczywiście zjawisko to nie będzie działało błyskawicznie, oddziaływanie na poszczególne podobszary sfery społecznej w relacji długofalowej, w procesie synergii zwiększy szanse na realizację założeń programu rewitalizacji.

Rysunek 11. Wizja Rewitalizacyjna Gminy [ ]

Zródło: Opracowanie własne

Główny problem – cel programu powinien się odnosić do obszaru rewitalizacji, a nie całej gminy. Poza tym – „wzrost aktywności społecznej” nie jest problemem rozwoju.

Brak jakiegokolwiek opisu w dalszej części.

Interwencja powinna być kierowana do obszaru rewitalizacji.

Brak koncepcji działań rewitalizacyjnych – co, gdzie i dlaczego ma być zrealizowane oraz jakie problemy rozwiąże?

Niezwykle ogólny opis nie odnoszący się w ogóle do problematyki gminy.

Całkowicie niepotrzebny schemat, który nie wyjaśnia założeń interwencji; poza tym wprowadza w błąd – „projekty rewitalizacyjne” realizują cele programu, a nie wizję.

Rozdział 6. Wizja stanu obszaru rewitalizacji po przeprowadzeniu rewitalizacji

Dla optymalnego przygotowania procesu rewitalizacji, pierwszym krokiem było przeprowadzenie pełnej diagnozy problemów z jakimi borykają się mieszkańcy i użytkownicy gminy [redacted]. Na tej podstawie zdefiniowana została wizja zmiany (odnowy) obszaru wymagającego rewitalizacji, czyli sołectwa [redacted] oraz część (zawężony obszar) miejscowości [redacted]. Wizja wyprowadzenia obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysowego obejmuje okres do 2023 r. i odnosi się do wszystkich sfer, w których zdiagnozowano problemy.

Ważne przy określaniu wizji było poznanie oczekiwań społeczeństwa wobec zamierzonej rewitalizacji danego obszaru – dotyczy to zarówno mieszkańców i użytkowników obszaru rewitalizacji, jak i wszystkich, na których będą mieć wpływ podjęte działania rewitalizacyjne. Przeprowadzone spotkania z mieszkańcami oraz badanie ankietowe wskazały najbardziej oczekiwane efekty procesu rewitalizacji:

- Modernizacja i doposażenie miejsc aktywizacji społeczno-zawodowej i kulturalnej mieszkańców,
- Stworzenie warunków mieszkańców do podejmowania działań na rzecz integracji społeczności, , zwłaszcza integracji międzypokoleniowej oraz kultywowania tradycji, m.in. poprzez wsparcie ze strony animatora kultury,
- Organizacja zajęć dla dzieci i młodzieży umożliwiających wszechstronny rozwój i zwiększenie kompetencji kluczowych
- Modernizacja i doposażenie obiektów przeznaczonych na cele społeczne (świetlice w [redacted] ich otoczenia oraz obiektów aktywizacji rekreacyjno-sportowej,

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę oraz wyniki badań ankietowych, sformulowano następującą wizję obszaru rewitalizacji:

W wyniku przeprowadzonej interwencji w 2023 r. obszar rewitalizacji, obejmujący swoim zasięgiem sołectwo [redacted] będzie zamieszkiwało aktywne oraz zintegrowane społeczeństwo, wykorzystujące lokalne potencjały i zasoby do podniesienia poziomu życia dzięki aktywizacji zawodowej i społecznej grup zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym oraz dzięki rozwinięciu zainteresowań i kompetencji wszystkich grup wiekowych w zmodernizowanych i doposażonych lokalnych centrach życia społecznego.

Wizję pozwolą zrealizować wskazane w Rozdziale 7 cele i kierunki

Jest to przykład jednego z kilkudziesięciu programów rewitalizacji, który wizję sprowadza do bardzo ogólnych, „uniwersalnych” haseł, które nie nawiązują do indywidualnych problemów sołectw/miejscowości

51

Informacje nie wnoszące nic do wizji

Wizja ma pokazywać „stan po” dokonaniu rewitalizacji

Po pierwsze – oczekiwania społeczne mogą mieć tylko znaczenie pomocnicze, przy formułowaniu założeń rewitalizacji – nie mogą ich zdominować
Po drugie – ten rozdział nie jest właściwym miejscem dla zamieszczania wyników konsultacji społecznych

Brak koncepcji działań rewitalizacyjnych – co, gdzie i dlaczego ma być zrealizowane oraz jakie problemy rozwiąże?

Sformułowana w tak sposób wizja nie zawiera żadnych konkretów dotyczących efektów planowanych działań, a ogólne stwierdzenia zdecydowanie wykraczają poza skalę faktycznie planowanej interwencji, w wyniku której na pewno nie nastąpią zmiany na tyle duże, by można było mówić o wpływie na całe „społeczeństwo” sołectw

Rewitalizację w sołectwach [redacted] zamierza się przeprowadzić [zgodnie z celem D.] określonym w rozdziale 6.4.2 „Zasad programowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych w celu ubiegania się o środki finansowe w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020”, to znaczy: „zwiększenie partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej”, przy położeniu nacisku na kształtowanie postaw wpływających na poprawę szans na rynku pracy [wymiernym efektem aktywizacji społeczności ma być przede wszystkim poprawa sytuacji materialnej poprzez podjęcie pracy przez osoby nie pracujące lub poprzez zwiększenie dochodów osób już pracujących – w sferze wskaźnikowej będzie to oddziaływanie na wskaźniki: liczby bezrobotnych, liczby osób, które podjęły pracę, liczby rodzin, które zyskują świadczenia z pomocy społecznej ze względu na sytuację materialną].

Odwołanie formalne do „Zasad programowania...”

Wyjaśnienie co jest przedmiotem interwencji i na jakie wskaźniki wpłynie

Dla dzieci i młodzieży szkolnej przewiduje się następujący zakres działań (realizowany we wszystkich sołectwach):

- Organizacja cyklu regularnych zajęć mających na celu poprawę wyników kształcenia dzieci i młodzieży uczęszczających do szkół prowadzonych przez samorząd gminy - zwłaszcza pomoc uczniom o niskich lub przeciętnych wynikach; identyfikuje się potrzeby zwłaszcza w zakresie nauk ścisłych oraz nauki języka angielskiego (tzw. „zajęcia wyrównawcze”);
- Organizacja cyklu regularnych zajęć mających na celu szeroko rozumiany rozwój społeczny dzieci i młodzieży - zwłaszcza w aspekcie aktywności na rzecz lokalnej społeczności, pobudzenia pasji i zainteresowań, wspomaganie rozwoju grupy uczniów zdolnych i bardzo zdolnych – zakłada się interdyscyplinarny program składający się z modułów tematycznych następujących po sobie i składających się na całościowy, kompleksowy program, obejmujący: działalności artystyczne, zainteresowanie kulturą, kształtowanie tożsamości regionalnej i lokalnej, zainteresowanie naukami ścisłymi, techniką i mechaniką, poprawę umiejętności informatycznych, doradztwo zawodowe, zajęcia ruchowe.

Dodatkowo zamierza się zorganizować regularne zajęcia sportowe dla dzieci i młodzieży, prowadzone przez trenera. Celem będzie nie tylko wzrost aktywności ruchowej, ale także integracja, wyrobienie zdolności działań w grupie (drużynie), a także wykorzystanie autorytetu trenera w kształtowaniu prawidłowych postaw. W ramach zajęć planuje się także organizację obozów sportowych dla dzieci i młodzieży ćwiczącej – w okresie ferii zimowych i obozów letnich, poza terenem gminy.

Dla osób dorosłych przewiduje się następujący zakres działań:

1. Warsztaty integracyjno-motywacyjne, których celem będzie wzrost pewności siebie, poprawa samooceny, nabycie umiejętności reagowania na stres, pobudzenie motywacji do zmiany swojej sytuacji życiowej, kierowania własnym życiem i rozwojem zawodowym. Warsztaty obejmowałyby zagadnienia: praca nad własnymi słabościami, podniesienie motywacji do aktywności zawodowej i społecznej, zwiększenie poczucia własnej wartości i wiary we własne siły, nabycie umiejętności racjonalnego zarządzania czasem, nabycie umiejętności tworzenia planu indywidualnego rozwoju, zdobycie umiejętności samodzielnego podejmowania decyzji oraz skutecznego realizowania zadań, dostarczenie nowych wzorów postępowania i komunikowania się oraz rozwijanie umiejętności skutecznego porozumiewania się. Celem warsztatów jest ogólne zwiększenie szans na rynku pracy.
2. Kurs języka angielskiego dla starszej młodzieży (poza wiekiem szkoły podstawowej i gimnazjum) i dorosłych. Kurs ma na celu poprawę szans na rynku pracy.
3. Kursy zawodowe - mające na celu zdobycie potwierdzonych uprawnień. Wskazuje się tu kursy w zakresie obsługi maszyn i urządzeń (np. wózków widłowych, koparko-ładowarki, itp.), zdobycie kwalifikacji w zakresie obsługi i programowania obrabiarek sterowanych numerycznie (CNC), zdobycie kwalifikacji w zakresie spawalnictwa. W ocenie mieszkańców

Bardzo szczegółowy opis planowanej interwencji, świadczący o rzeczywistym rozpoznaniu problemów, potrzeb oraz „uzgodnieniu” założeń z interesariuszami rewitalizacji

Niezbędnym warunkiem powodzenia planowanych powyżej działań społecznych, jest realizacja inwestycyjnych działań infrastrukturalnych. Z punktu widzenia finansowania interwencji, w każdym z sołectw wskazuje się na zamiar realizacji projektów zintegrowanych (łączyjących działania w ramach EFS i działania w ramach EFRR). W szczególności w poszczególnych sołectwach wskazuje się na niezbędne działania inwestycyjne:

W sołectwie [REDAKTOWANE]

- Dokończenie adaptacji budynku świetlicy. Jest to budynek z roku 1920, który pierwotnie pełnił funkcje mieszkalne, a później mieszkalno-usługowe (sklep), który jako zdewastowany pustostan został przejęty przez gminę i rozpoczęto jego adaptację na cel świetlicy wiejskiej. Jak dotąd przystosowano w bardzo podstawowy sposób do użytkowania jedno ogólne pomieszczenie (dla organizacji spotkań sołeckich – prace budowlano-malarskie, ogrzewanie za pomocą piecyków i stoliki – brak jednak jakiegokolwiek wyposażenia multimedialnego, na przykład dla organizacji szkoleń, prezentacji, projekcji filmów, itp.), kuchnię i toaletę. Budynek jest zawilgocony – w pierwszej kolejności, zanim podejmie się dalsze prace adaptacyjne, wymaga odwodnienia i wysuszenia. Zakłada się realizację centralnego ogrzewania. Budynek posiada bardzo duży potencjał związany z możliwością przystosowania kolejnych pomieszczeń na parterze oraz zagospodarowania całego strychu na poddasze użytkowe. Pomieszczenia te będą mogły być przystosowane także dla mniejszych grup użytkowników (bardziej kameralny charakter). Obecnie niezagospodarowane pomieszczenia są wyłączone z użytkowania gdyż znajdują się w stanie zagrażającym zdrowiu i/lub życiu (strych). Zamiar znacznie szerszego niż dotąd wykorzystywania świetlicy do aktywizacji społecznej wymaga umożliwienia równoległego prowadzenia zajęć w osobnych salach, jak też tematycznego urządzenia poszczególnych pomieszczeń. W ramach projektu zakłada się także zlecenie wykonania dokumentacji projektowej remontu budynku. Na terenie sołectwa [REDAKTOWANE] brak jest możliwości organizacji zajęć dla mieszkańców w innym budynku, niż w świetlicy.

- Realizacja siłowni zewnętrznej (Siłownia jest niezbędna dla pakietu działań prozdrowotnych – zwłaszcza zajęć z fitness)

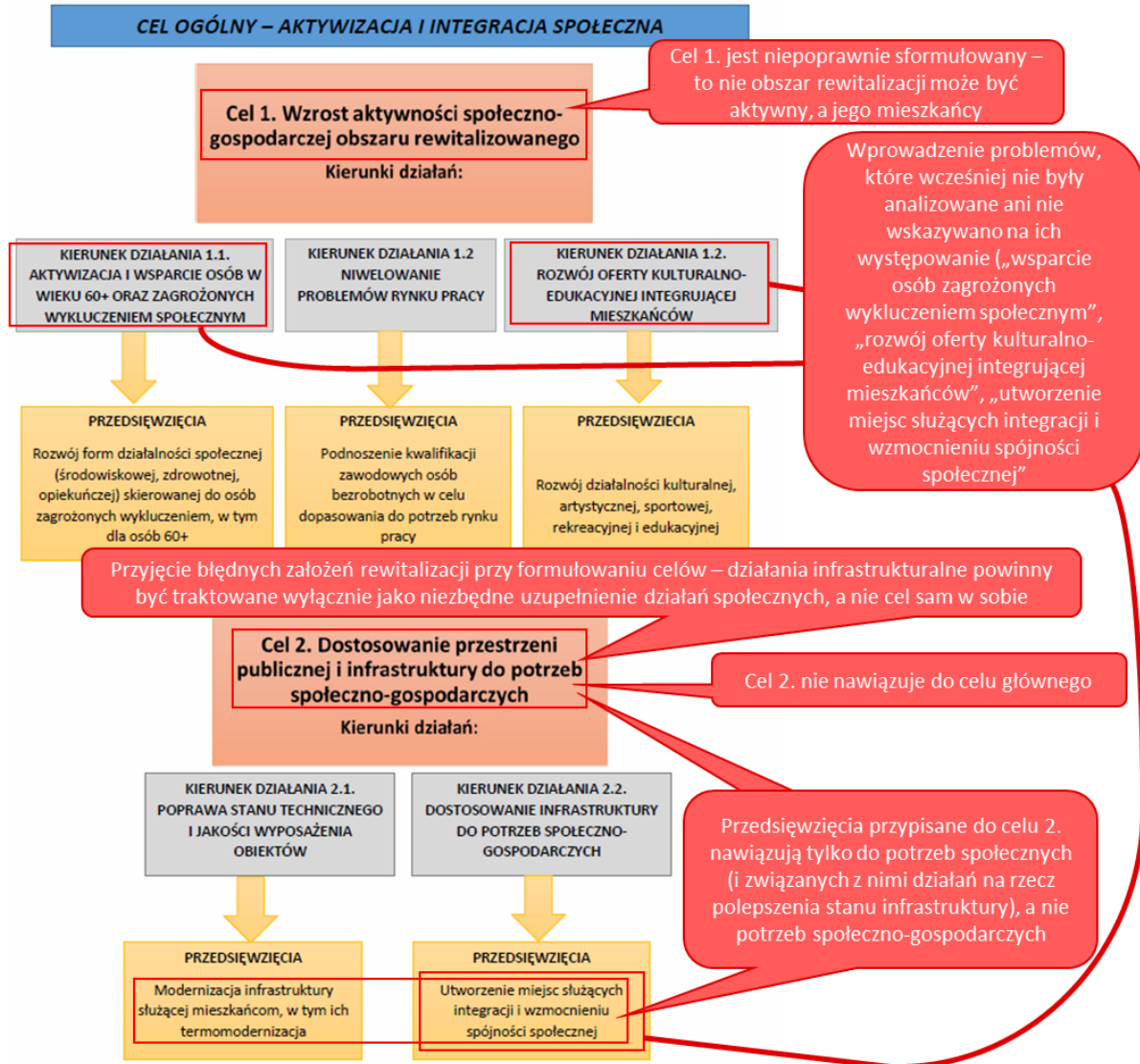
Szczegółowy opis planowanych działań inwestycyjnych (świadczący o szczegółowym rozpoznaniu potrzeb) oraz powiązanie działań inwestycyjnych z działaniami społecznymi (uzasadnienie dla działań inwestycyjnych)

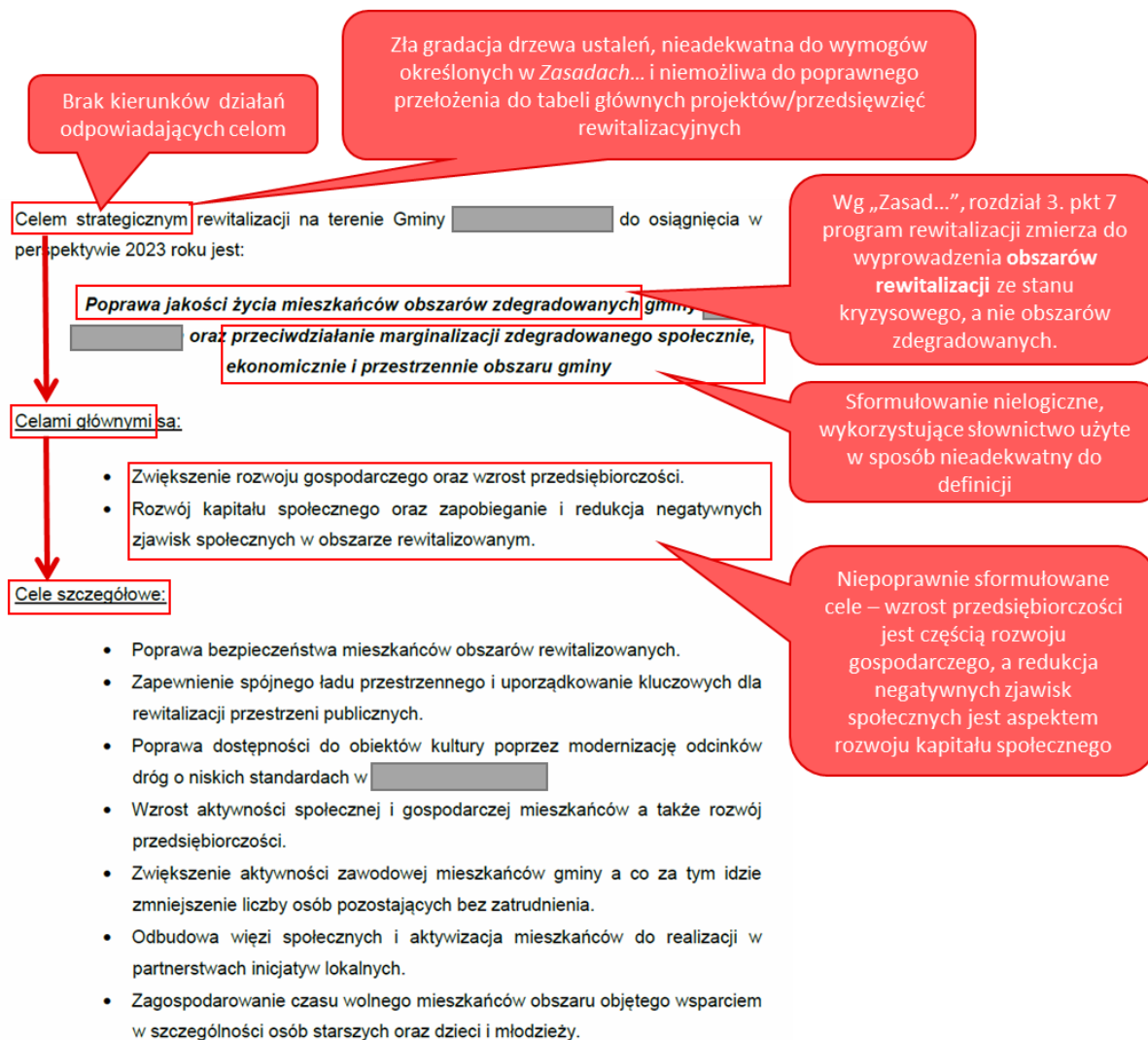
Wyjaśnienie, dlaczego inwestycja jest niezbędna w danym sołectwie

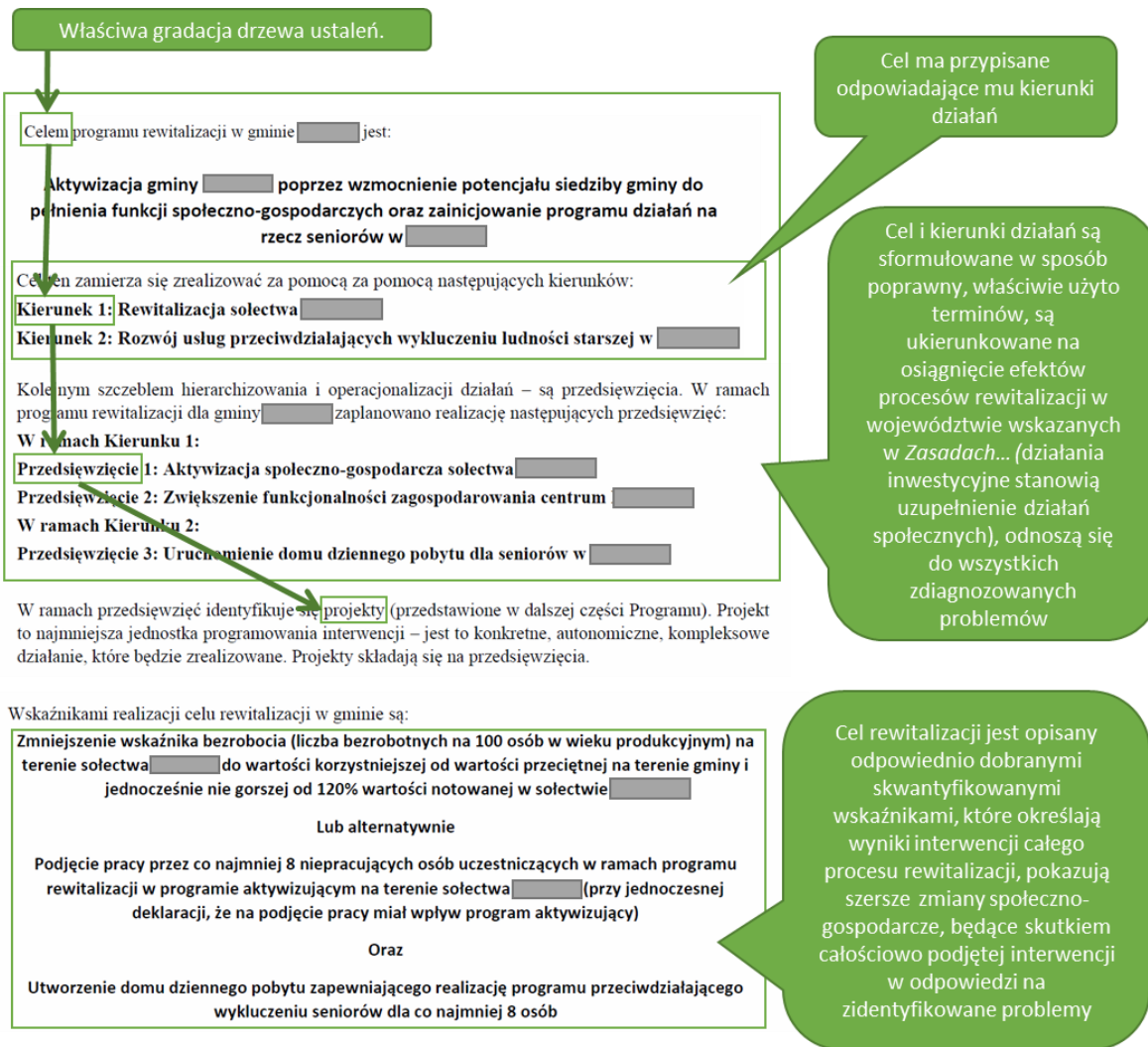
Wykazanie niezbędności działania inwestycyjnego dla realizacji zadania społecznego

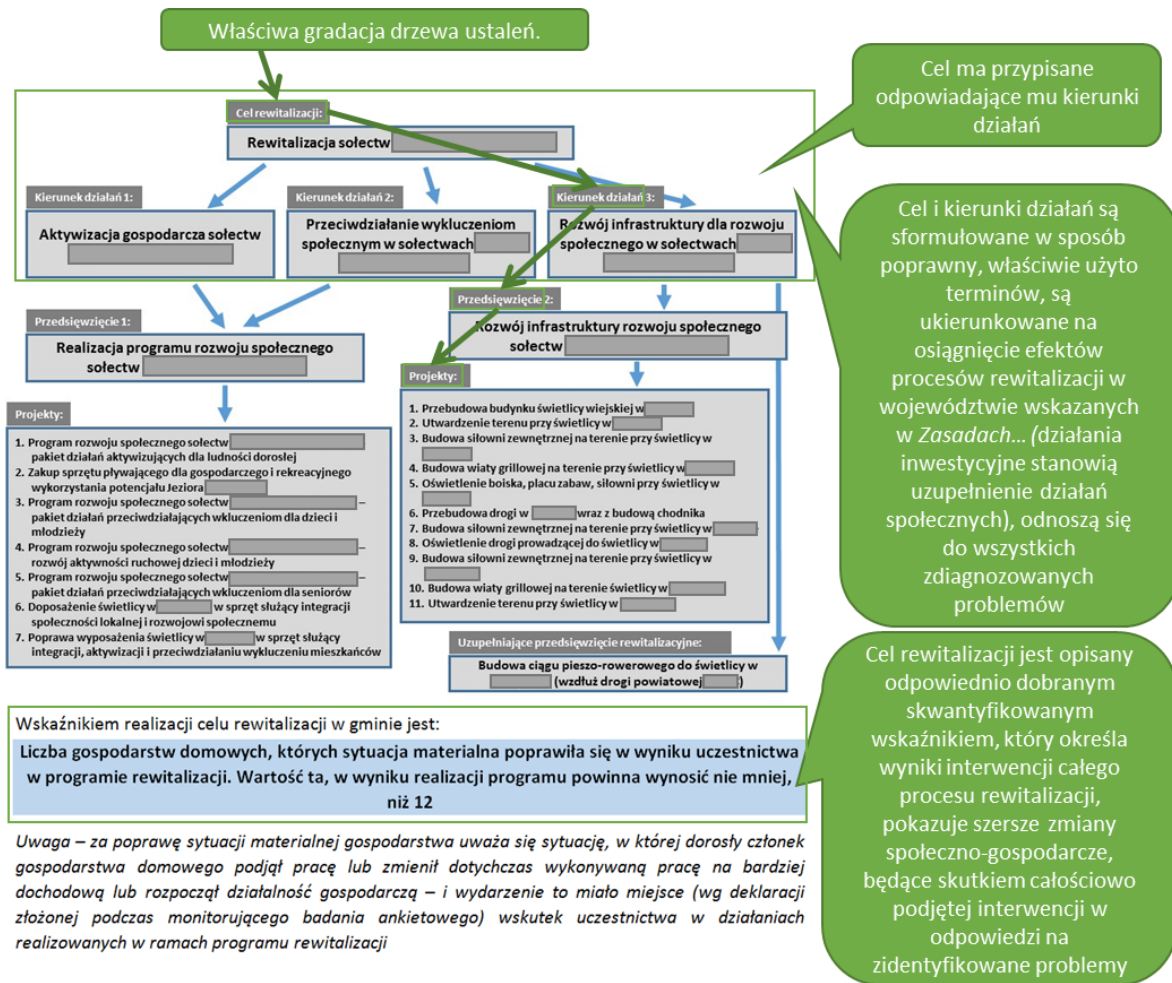
Cele rewitalizacji oraz odpowiadające im kierunki działań służące eliminacji lub ograniczeniu negatywnych zjawisk

Cele i kierunki są odpowiedzią tylko na wybrane negatywne zjawiska, nie nawiązują do zdiagnozowanego problemu wysokiego poziomu korzystania z pomocy społecznej i interwencji służb porządkowych z powodu zakłócania miru domowego i porządku publicznego względem ogółu gospodarstw domowych na jednym z obszarów oraz wysokiego poziomu korzystania z pomocy społecznej i niskiego poziomu przedsiębiorczości na innym obszarze wybranym do rewitalizacji

Lista planowanych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Lista głównych projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Przedsięwzięcie (nr, nazwa)	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Opis projektu					
				Podmiot/y realizujący/e projekt	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja (miejsce przeprowadzenia danego projektu)	Szacowana wartość projektu (zł)	Prognozowane rezultaty	Sposób oceny i zmierzenia rezultatów w odniesieniu do celów rewitalizacji
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
CEL REWITALIZACJI: Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej									
Kierunek działań: Remont i przebudowa świetlic wiejskich									
Obszar rewitalizacji	1. Aktywizacja mieszkań	1. Zmiana sposobu użytkowania budynku po OSP na świetlicę wiejską w miejscowości Y	PF, S	Gmina X	Remont budynku na potrzeby świetlicy wiejskiej	Obszar rewitalizacji	600 000 zł	Wskaźniki produktu: 1. Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarze objętym rewitalizacją – 1 Wskaźniki rezultatu: 1. Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych obiektów – 80	Protokół odbioru robót
	Przebudowa drogi jako odrębny projekt infrastrukturalny	Przebudowa drogi dojazdowej do świetlicy wiejskiej w miejscowości Y	PF	Gmina X	Przedmiotem projektu jest przebudowa odcinka drogi gminnej o długości 400 m prowadzącego do budynku po OSP, w którym zostanie uruchomiona świetlica wiejska. Prace budowlane obejmą wyrównanie, nasypianie kruszywa w celu podwyższenia poziomu drogi oraz położenie warstwy bitumicznej.	Obszar rewitalizacji	55 000 zł	Długość przebudowanych dróg gminnych – 400 m	Protokół odbioru robót

Lista uzupełniających przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne	
1	2	3	4	
Obszar rewitalizacji 1	CEL REWITALIZACJI: Przekształcenie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej			
	Kierunek działań: Aktywizacja i integracja osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym			
	1.	S	Utworzenie organizacji pozarządowej	
	CEL REWITALIZACJI: Poprawa warunków życia mieszkańców na obszarze rewitalizacji			
Kierunek działań: Modernizacja infrastruktury społecznej				
1.	PF	Termomodernizacja budynku Przychodni Zdrowia w miejscowości Y.		

Mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym PR

Przykładowy fragment niewłaściwego opisu mechanizmów komplementarności

Komplementarność projektów zostanie zapewniona na kilku płaszczyznach:

Komplementarność problemowa - projekty wybrane do realizacji w ramach programu rewitalizacji zostały wybrane w odpowiedzi na problemy zdiagnozowane na terenie gminy [ ]. Są one zaplanowane w taki sposób, aby wypłynąć na rozwiązanie tych problemów, a efekty powstałe w wyniku ich realizacji będą się wzajemnie wzmacniały.

Komplementarność przestrzenna – realizacja projektów odbywać się na skoncentrowanym terytorialnie obszarze wyznaczonym zgodnie z zasadami wyznaczania obszaru rewitalizacji – obszary problemowe poddane zostały delimitacji, co skutkowało koncentracją działań na wyznaczonym terytorium.

Komplementarność finansowa – finansowanie projektów zostało zaplanowane w sposób pozwalający uzyskać jak największą efektywność realizacji celów założonych w niniejszym programie. Komplementarność finansowa przedstawiona została szczegółowo w rozdziale [ ] – Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Projekty rewitalizacyjne planuje się realizować ze środków EFRR, EFS oraz środków własnych gminy [ ].

Komplementarność proceduralno – instytucjonalna opisana została szczegółowo opisana w rozdziale [ ] – System zarządzania realizacją programu rewitalizacji. Realizacją programu rewitalizacji zajmować się będą 3 podmioty: wójt gminy, Rada Gminy oraz Zespół ds. Realizacji Programu Rewitalizacji, a także koordynator wspomagający współpracę między nimi. Działania poszczególnych podmiotów zaangażowanych w przygotowanie i wdrożenie PR będą się wzajemnie wspierać i uzupełniać.

Przedstawiono jedynie ogólne stwierdzenia dotyczące komplementarności. Brak informacji o mechanizmach zintegrowania konkretnych projektów z EFS i EFRR. Brak informacji o pozostałych przedsięwzięciach z listy projektów i komplementarności pomiędzy nimi.

Brak precyzyjnych informacji o konkretnych projektach realizowanych na OR i poza nim, ale oddziałujących na OR. Brak uzasadnienia w zakresie konieczności realizacji projektów poza OR.

Brak odniesienia do komplementarności międzyokresowej. W przypadku braku projektów spójnych z PR realizowanych w perspektywie finansowej 2007-2013 należy przedstawić informację o braku takich działań.

Fragment ten odnosi się jedynie do wkładu własnego, który jest obowiązkowy przy realizacji projektów w ramach RPO WK-P. Brak projektów finansowanych w całości ze środków budżetu Gminy, środków pochodzących od inwestora prywatnego, czy środków UE, ale pochodzących np. z Krajowych Programów Operacyjnych. Brak projektów, a w związku z tym opisu komplementarności pomiędzy projektami finansowanymi z różnych źródeł.

Fragment odnosi się do komplementarności proceduralno-instytucjonalnej w odniesieniu do całego PR, a nie do komplementarności na poziomie poszczególnych projektów. Przykładowo w przypadku realizacji projektu X przez Gminę we współpracy ze Stowarzyszeniem Y należy opisać formę i zakres tej współpracy.

Przykładowy fragment właściwego opisu komplementarności przestrzennej pomiędzy projektami:

Komplementarność przestrzenna zostanie zapewniona poprzez skoncentrowanie części przedsięwzięć w jednym budynku. Dzienny Dom Seniora (utworzony w ramach projektu nr ...) czy lokale przeznaczone pod inkubator przedsiębiorczości (w ramach projektu nr ...) będą znajdowały się w przebudowanym budynku przy ul. Iksińskiej (w ramach projektu nr ...). Zaplanowane dla obszaru rewitalizacji działania nie będą skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary a realizacja opisanych w niniejszym dokumencie przedsięwzięć może się nawet przyczynić do polepszenia sytuacji wszystkich mieszkańców gminy. Z usług planowanego do utworzenia Dziennego Domu Seniora będą mogły skorzystać osoby z obszaru rewitalizacji i poza nim - potencjalni podopieczni ośrodka, jak i osoby, które w związku z koniecznością zapewnienia opieki osobom niesamodzielnym musiały zrezygnować z podjęcia pracy zarobkowej. Oddanie pod opiekę instytucji bliskich osób pozwoli im podjąć zatrudnienie, co wpłynie na poprawę ich sytuacji materialnej. Poprawa sytuacji materialnej przyczyni się natomiast do włączenia społecznego osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Dodatkowo projekt 4 polegający na realizacji specjalistycznych kursów zawodowych również przyczyni się do poprawy sytuacji osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w związku z podjęciem pracy przez ww. osoby. Projekt ten zostanie zrealizowany poza obszarem rewitalizacji w Centrum Kształcenia Zawodowego w miejscowości X ze względu na brak możliwości przeprowadzenia kursów na obszarze rewitalizacji (gdzie znajduje się jedynie szkoła podstawowa).

Szczegółowy opis powiązania pomiędzy poszczególnymi projektami. Przedstawiono też uzasadnienie dla realizacji projektu poza OR. Wskazano i uzasadniono, że realizacja działań w ramach PR nie będzie skutkowała przenoszeniem problemów na inne obszary.

Przykładowy fragment właściwego opisu komplementarności problemowej pomiędzy projektami:

Budynek zaadaptowany pod Dzienny Dom Seniora oraz inkubator przedsiębiorczości (w ramach projektu nr ...) stanie się bazą lokalową pod przedsięwzięcia o charakterze „miękkim”. W Dziennym Domu Seniora zatrudnienie znajdują osoby bezrobotne, które staną się personelem placówki. Nabycie odpowiednich kwalifikacji zawodowych umożliwiających podjęcie zatrudnienia w tym ośrodku będzie możliwe dzięki wzięciu przez nie udziału w odpowiednich kursach zawodowych (projekt nr ...). Spowoduje to zmniejszenie liczby osób bezrobotnych, a co za tym idzie również poprawę ich sytuacji materialnej dzięki uzyskaniu dochodu. Poza kursami zawodowymi dla osób, które podejmą pracę w Dziennym Domu Seniora zaplanowano również inne kursy zawodowe, w których będą mogły wziąć udział pozostałe osoby bezrobotne z obszaru rewitalizacji (projekt nr ...), a także formy aktywizacji zawodowej m. in. w postaci staży (projekt nr ...). Dzięki działalności inkubatora przedsiębiorczości (projekt nr ...) poprawie ulegnie sytuacja związana z aktywnością gospodarczą mieszkańców obszaru rewitalizacji. Realizacja projektu nr .... finansowanego z PROW w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju LGD X pozwoli na uporządkowanie i zagospodarowanie przestrzeni znajdującej się w sąsiedztwie budynku zaadaptowanego m.in. pod Dzienny Dom Seniora i inkubator przedsiębiorczości. Miejsce to zostanie przywrócone mieszkańcom obszaru rewitalizacji i stanie się niejako nowym centrum spotkań mieszkańców. Dzięki realizacji ww. projektu możliwa będzie organizacja wydarzeń kulturalnych (organizowanych przez Gminę we współpracy z Młodzieżowym Domem Kultury), których koszty będą pokrywane ze środków własnych Gminy.

Po uzupełnieniu o kwestie zintegrowania projektów, taki opis w wyczerpujący sposób przedstawiałby powiązanie pomiędzy poszczególnymi projektami oraz efekty, które zostaną osiągnięte dzięki realizacji działań finansowanych nie tylko ze środków RPO WK-P, ale również ze środków PROW, czy środków własnych Gminy. Przykład ten może posłużyć również m.in. do opisu komplementarności źródeł finansowania, gdyż przedstawia projekty finansowane z różnych źródeł, czy też do opisu komplementarności międzyokresowej po uwzględnieniu projektów finansowanych w perspektywie 2007-2013 oraz komplementarności proceduralno-instytucjonalnej po uwzględnieniu opisu współpracy pomiędzy różnymi podmiotami w odniesieniu do poszczególnych projektów.

Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji

6. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców w procesie rewitalizacji

Program Rewitalizacji dla Gminy [ ] na lata 2016-2023 został współtworzony przez beneficjentów rewitalizacji, którymi są mieszkańcy Gminy, inwestorzy, przedsiębiorcy, organizacje społeczne, koła zainteresowań. Zadania związane z partycypacją społeczną obejmowały m.in. organizowanie spotkań, ankiet, akcji reklamowych oraz edukacyjnych szerzej opisanych poniżej. Skumulowanie działań z wykorzystaniem różnych technik i narzędzi aktywizacji oraz włączenia społecznego w działania rewitalizacyjne przełożyło się na jak najszerszy proces konsultowania programu i jego założeń z beneficjentami programu.

Interesariuszami rewitalizacji są mieszkańcy obszaru rewitalizacji, właściciele, użytkownicy wieczysti nieruchomości i podmioty zarządzające nieruchomościami znajdującymi się na tym obszarze, podmioty prowadzące lub zamierzające prowadzić na obszarze gminy działalność gospodarczą, społeczną, jednostki samorządu terytorialnego, organy władzy publicznej.

W celu rzetelnego rozpoczęcia prac nad Programem Rewitalizacji Gminy [ ] na lata 2016-2023 władze Gminy powołały do życia Zespół ds. Opracowania Programu Rewitalizacji.

Zespół do spraw Opracowania Programu Rewitalizacji, w którego kompetencje wchodziło nadzorowanie przebiegu partycypacji społecznej, powołany został Zarządzeniem Wójta Gminy [ ]. Poza powołaniem zespołu, władze na stronie internetowej Gminy stworzyły podstronę, która była kompendium wiedzy dla potencjalnych beneficjentów programu na temat samej rewitalizacji oraz przebiegu prac nad niniejszym dokumentem. Podobne narzędzie informacyjne zostało udostępnione na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Gminy [ ]. Aktywność edukacyjna związana z uświadamianiem społeczności lokalnej na temat przebiegu prac rewitalizacyjnych nie ograniczała się tylko do sfery wirtualnej.

W gmachu Urzędu Gminy oraz głównych punktach Gminy zamieszczono plakaty informacyjne informujące o procesie rewitalizacji (załącznik 1). Również w ramach

Bardzo ogólny opis, w rozdziale brak odniesienia do zaawansowanych i zróżnicowanych metod partycypacji społecznej na poszczególnych etapach powstawania PR, umożliwiających dotarcie do możliwie szerokiej grupy odbiorców działań rewitalizacyjnych. Ważne jest, aby partycypacja była zapewniona na każdym etapie: diagnozy, programowania, wdrażania, monitorowania i ewaluacji PR. Brak uzasadnienia doboru zastosowanych metod partycypacyjnych.

Brak wskazania organizacji pozarządowych jako interesariuszy PR.

Brak wskazania, czy wymienione wcześniej grupy wchodziły w skład zespołu ds. opracowania PR. Niezbędne jest zapewnienie możliwości udziału wszystkich grup.

akcji informacyjnej wykorzystano lokalne media, na łamach gazety „Tygodnika XXXX dnia 27.11.2016 r. (załącznik nr 4) ukazał się artykuł informujący o wznowieniu konsultacji społecznych.

Sam proces konsultacji społecznych był poddawany cyklicznym ewaluacjom w celu korygowania i skoncentrowania działań i zakresu form promocyjnych partycypacji społecznej. Na każdym z etapów prac mieszkańcy mieli możliwość zapoznania się z niniejszym dokumentem.

W pierwszej fazie opracowania dokumentu, tj. obejmującego diagnozę oraz wyznaczenie obszaru zdegradowanego wraz z obszarem rewitalizacji zorganizowano spotkanie prezentujące wstępne wyniki badań, na które stawili się zaproszeni mieszkańcy i przedsiębiorcy z obszaru Gminy XXXX. Po spotkaniu była możliwość zapoznania się z upubliczniejszymi na stronach UG oraz Biuletynie Informacji Publicznych z pierwszymi 5 rozdziałami Programu Rewitalizacji dla Gminy XXXX na lata 2016-2023. Mieszkańcy mieli możliwość wypełnienia ankiety (Załącznik 2) w dniach 11.-28 lipca 2016 roku.

Podobnym algorytmem postępowania posłużono się w przypadku konsultowania całości Programu Rewitalizacji dla Gminy XXXX na lata 2016-2023. Spotkanie prezentacyjne całości dokumentu odbyło się dnia 21.09.2016. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele społeczności lokalnej, przedsiębiorców i innych grup działających na terenie Gminy. Prezentacja programu została upubliczniona w wersji papierowej oraz elektronicznej. Zbieranie uwag do dokumentu trwało od 20.09 do 17.10.2016 r. Jednakże ze względu na niską aktywność mieszkańców postanowiono wznowić konsultację całe dokumentu oraz zasad wyboru członków Zespołu ds. Rewitalizacji w dniach 24.10-30.10.2016 r. wtedy też odbyło się spotkanie konsultacyjne, w celu wyjaśnienia wszelkich wątpliwości mieszkańców. (załącznik 3).

Po przyjęciu Programu Rewitalizacji dla Gminy XXXX na lata 2016-2023 prace dotyczące partycypacji społecznej nie zostają zakończone. Najpóźniej 2 miesiące po uchwaleniu niniejszego dokumentu Wójt Gminy XXX ustala zasady powołania i funkcjonowania Zespołu ds. Realizacji Programu Rewitalizacji (ZRPP), które również były elementem konsultacji społecznych. Udział w zespole zapewniony jest przedstawicielom różnych grup interesariuszy. Projekt uchwały zostanie wyłożony na minimum 21 dni do konsultacji społecznych. Wybór kandydatów odbędzie się pod nadzorem władz Gminy, na specjalnym spotkaniu elekcyjnym, na którym zasadą większości głosów wyłoniony zostanie skład ZRPR, którego rola zostanie omówiona w rozdziale 13 niniejszego dokumentu.

Brak podsumowania
wyników ankiet i
zdiagnozowanych przez
interesariuszy
potrzeb/problemów.

Przyczyną niskiej
aktywności mogło być
zastosowanie
niewłaściwych narzędzi
partycypacyjnych
nie dostosowanych do
poziomu wiedzy
odbiorców. Należy
zastanowić się, czy do
akcji informacyjnej
wykorzystano kanały
umożliwiające dotarcie
do wszystkich odbiorców
działań rewitalizacyjnych.

Brak informacji czy
zgłoszone przez
interesariuszy uwagi
zostały uwzględnione.
(współdecydowanie
mieszkańców).

Szacunkowe ramy finansowe w odniesieniu do głównych i uzupełniających projektów/przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Główne projekty/przedsięwzięcia rewitalizacyjne – harmonogram i szacunkowe ramy finansowe

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Termin realizacji projektu	Projekt (nr, nazwa)	Typ projektu	Przedsięwzięcie (nr, nazwa)	Podmiot/y realizujący/e projekt	Szacowana wartość projektu (zł)	Poziom dofinansowania		Źródło finansowania							
							%	zł	Środki publiczne			Środki prywatne	Działanie SZOOP RPO	Podziałanie SZOOP RPO	Zintegrowanie	
									EFS	EFRR	Inne					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Obszar rewitalizacji 1	II kw. 2018 – IV kw. 2018	1. Przebudowa świetlicy wiejskiej	PF	1. Aktywizacja i integracja społeczno-zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	Gmina X	600 000 zł	85	510 000 zł		X				7.1	n/d	
	III kw. 2017 – I kw. 2018	2. Aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców	S		Gmina X i Stowarzyszenie Y	100 000 zł	85	85 000 zł	X							

W przypadku realizacji innych działań np. z PROW w kolumnie 12 należy podać kwotę dofinansowania w zł w dopiskiem „PROW” oraz kwotę wkładu własnego z adnotacją „wkład własny Gminy”.

W przypadku realizacji projektów 1 i 2 w formie proj. zintegrowanego, termin realizacji proj. z EFS nie powinien poprzedzać terminu realizacji proj. z EFRR (realizacja proj. z EFRR jest możliwa, jeśli wystąpią braki w infrastrukturze niezbędnej dla przeprowadzenia z działań z EFS).

W kolumnie 10 należy podać kwotę dofinansowania w zł a w kolumnie 12 kwotę wkładu własnego z adnotacją „wkład własny Gminy” (a nie zaznaczyć X).

W kolumnie 11 należy podać kwotę dofinansowania w zł, a w kolumnie 12 kwotę wkładu własnego z adnotacją „wkład własny Gminy” (a nie zaznaczyć X).

Harmonogram i szacunkowe ramy finansowe należy uzupełnić zgodnie z aktualnym wzorem tabeli w Zasadach regionalnych z dn. 18.01.2017 r. W przypadku proj. realizowanych w ramach RPO WK-P, należy uzupełnić działanie w kolumnie 14 lub poddziałanie w kolumnie 15 zgodnie z SZOOP RPO. W kolumnie 16 należy wskazać nr projektu/ów powiązanego/ych z kolumny 3 tabeli (w przypadku projektów finansowanych z EFRR, wymagane jest wskazanie projektów powiązanych współfinansowanych z EFS).

Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne – harmonogram i szacunkowe ramy finansowe

Obszar rewitalizacji (nr/nazwa)	Lp.	Typ przedsięwzięcia	Uzupełniające przedsięwzięcia rewitalizacyjne	Szacowana wartość przedsięwzięcia (zł)	Źródło finansowania			
					Środki publiczne			Środki prywatne
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Obszar rewitalizacji 1	1	S	Cykl szkoleń z zakresu obsługi komputera dla osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji.	EFS				

W przypadku działań uzupełniających, pomimo braku możliwości określenia np. podmiotu realizującego przedsięwzięcie, czy terminu realizacji, należy określić przynajmniej wstępne (szacunkowe) ramy finansowe.

W przypadku zamiaru realizacji projektu np. ze środków EFS w kolumnie 6 należy podać wartość dofinansowania z dopiskiem „EFS”, a w kolumnie 8 kwotę wkładu własnego z adnotacją „wkład własny Gminy”.

System zarządzania realizacją programu rewitalizacji

System zarządzania realizacją programu rewitalizacji będzie się opierał na trzech podstawowych elementach, które tworzą:

- a) Zespół Koordynatora Rewitalizacji
- b) Wójt Gminy
- c) Rada Rewitalizacji

Zespół Koordynatora Rewitalizacji składać się będzie z Koordynatora Rewitalizacji oraz Zespołu, który będzie zespół opracowujący program rewitalizacji, wzmocniony merytorycznie pracownikami Urzędu Gminy oraz GOPS. W skład ZKR wejdą także sołtysi sołectw objętych rewitalizacją. Do podstawowych

Zadań zespołu należeć będzie:

- Nawiązanie i bieżąca współpraca z sektorem NGO realizującym zadania w ramach programu
- Orientowanie się przebiegu realizacji RPO WKP, zwłaszcza w zagadnieniach istotnych dla rewitalizacji (organizacja konkursów)
- Udział w przygotowywaniu dokumentacji konkursowej dla uruchamiania projektów w ramach rewitalizacji, w tym określanie szczegółowych zadań wykonywanych w ramach poszczególnych projektów
- Monitorowanie programu
- Organizacja posiedzeń Rady Rewitalizacji i przygotowywanie informacji dla Rady określających przebieg zadań z zakresu rewitalizacji
- Organizacja cyklicznych spotkań informacyjnych na temat rewitalizacji (patrz rozdział: „Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców oraz innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji”)
- Przygotowywanie informacji do serwisu www
- Inicjowanie działań w kierunku zmiany programu jeśli zajdzie taka konieczność

Rolą Wójta Gminy będzie organizacja pracy Urzędu Gminy w sposób maksymalnie sprzyjający wdrażaniu działań na rzecz rewitalizacji, w tym doraźne delegowanie do prac nad rewitalizacją innych pracowników Urzędu i włączanie – w razie potrzeby - jednostek organizacyjnych gminy. Rolą Wójta będzie także uruchamianie działań formalnych związanych z udziałem w konkursach, uruchamianiem prac, podpisywaniem umów, itp., adekwatnych do kompetencji.

Rada Rewitalizacji zostanie powołana po uchwaleniu programu przez Wójta Gminy. Wójt powoła także Przewodniczącego Rady, którego zadaniem będzie organizacja posiedzeń, nie rzadziej niż raz na pół roku. Funkcjonowanie Rady Rewitalizacji będzie elementem bezpośredniej partycypacji społecznej w procesie rewitalizacji. Do udziału w Radzie zostaną zaproszeni: Przewodniczący Rady Gminy, przewodniczący Komisji Rady Gminy, Radni Rady Gminy reprezentujący rewitalizowane sołectwa, Kierownik GOPS, dyrektorzy szkół z terenu gminy, przedstawiciele sektora pozarządowego działającego na terenie gminy (dopuszcza się zaproszenie wybranych organizacji spoza terenu gminy, jeśli wyrażają wolę uczestnictwa w rewitalizacji na terenie gminy), sołtysi wszystkich sołectw, ew. przedstawiciele innych środowisk. W miarę możliwości posiedzenia Rady Rewitalizacji powinny być otwarte.

Głównym celem powołania Rady jest zapewnienie szerokiej informacji dla środowisk opiniotwórczych na temat prowadzonej rewitalizacji oraz zapewnienie wsparcia dla rewitalizacji ze strony możliwie licznych środowisk. Zadaniem Rady będzie przede wszystkim szeroko rozumiane doradztwo dla Zespołu Koordynatora Rewitalizacji.

Dobry przykład:
- określono uczestników wdrażania PR i ich zadania,
- wskazano koordynatora realizacji PR,

13. System zarządzania realizacją programu rewitalizacji

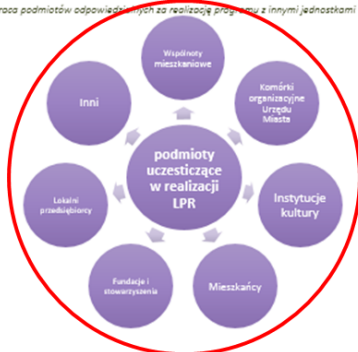
System wdrażania i zarządzania jest jednym z nadrzędnych elementów Lokalnego Programu Rewitalizacji dla gminy [redacted] na lata 2016-2023. Obejmuje on szereg narzędzi usprawniających realizację przedsięwzięć rewitalizacyjnych oraz realizację założonych celów. System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji ma na celu kierowanie realizowanymi działaniami tak, by umożliwić wyprowadzenie obszarów zdegradowanych, w tym szczególnie wyznaczonych do rewitalizacji, ze stanu kryzysowego.

Podmioty uczestniczące w realizacji programu rewitalizacji i ich zadania

Zgodnie z zapisami ustawy o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia programu rewitalizacji należą do zadań własnych gminy. Głównymi podmiotami odpowiedzialnymi za wdrożenie i nadzór programu to: Burmistrz [redacted] Rada Miejska oraz Zespół Zadaniowy.

Zaznaczyć należy, że jednym z kluczowych czynników sukcesu programu rewitalizacji jest sprawna koordynacja działań, a także przepływ informacji. Z tego względu istotne jest prowadzenie skoordynowanych działań na rzecz społeczności, gospodarki i przestrzeni, przy utrzymaniu zasady partycypacji i partnerstwa.

Rysunek 8. Współpraca podmiotów odpowiedzialnych za realizację programu z innymi jednostkami

Materiał wymaga uspoźnienia i zastosowania jednoznacznego, zrozumiałego słownictwa (np. wprowadzono różne pojęcia: koordynator/ podmiot koordynujący/ zespół zadaniowy, gdzie nie zawsze wiadomo co one oznaczają, ile jest faktycznie podmiotów, czy się nie dublują, jaki jest podział zadań)

Rysunek, który nie wyjaśnia współpracy między podmiotami uczestniczącymi w realizacji programu rewitalizacji. Należy tu zwrócić także uwagę, że rysunek jest niespójny z tabelą przedsięwzięć, w której jako podmioty realizujące zadania wskazano tylko gminę oraz ośrodek pomocy społecznej.

Poniżej wypisano najważniejsze zadania podmiotów uczestniczących w procesie wdrażania i zarządzania Programem Rewitalizacji:

- Burmistrz:
  - Ogłaszanie informacji o uchwaleniu całego LPR,
  - Prowadzenie konsultacji społecznych,
  - Występowanie do odpowiednich instytucji o zaopiniowanie LPR,
- Rada Miejska:
  - Uchwalenie Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz jego późniejszych aktualizacji i zmian,
  - Podjęcie uchwały o uchyleniu LPR, w przypadku stwierdzenia osiągnięcia celów,
- Zespół Zadaniowy:
  - Prowadzenie współpracy interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji,
  - Funkcja opiniodawczo-doradcza Burmistrza.

System zarządzania realizacją PR jest niekompletny i niespójny. Wskazano na najważniejsze zadania podmiotów uczestniczących (czy wszystkich? – należy mieć na względzie wszystkie podmioty realizujące program) w procesie wdrażania i zarządzania Programem Rewitalizacji, a następnie wymieniono czynności organów samorządowych niezwiązane z wdrażaniem a opracowaniem programu rewitalizacji. Istnieje potrzeba konkretnego wskazania podmiotów uczestniczących w zarządzaniu programem i ich zadań.

Wskazano, że będzie powołany Zespół zadaniowy, o którym brak jakichkolwiek ogólnych informacji, kto ten zespół będzie tworzył. Uniemożliwia to stwierdzenie czy np. ma to być zespół pracowników gminy, jednostek organizacyjnych gminy – osób podległych Burmistrzowi, realizujących program (zajmujących się sprawami administracyjnymi) czy raczej chodziło tu o interesariuszy, a więc partnerów, beneficjentów i bezpośrednich uczestników procesu rewitalizacji, którzy mają mieć głos opiniodawczo-doradczy dla Burmistrza. Na podstawie przedstawionych informacji nie można stwierdzić roli tego zespołu we wdrażaniu programu rewitalizacji.

Sposób koordynowania działań podmiotów uczestniczących w programie rewitalizacji

Jak wspomniano, koordynatorem całego procesu rewitalizacji będzie gmina [redacted] posiadająca doświadczenie i wykwalifikowany kapitał ludzki niezbędny do realizacji tego zadania. W celu sprawnego zarządzania programem Burmistrz wyznaczy pracownika z Zespołu Zadaniowego odpowiedzialnego za wsparcie wszystkich wymienionych wyżej organów w realizacji ich zadań.

Powyżej wskazano niejasny zarys zadań Zespołu Zadaniowego, tu zaś wskazano, że wyznaczony zostanie pracownik odpowiedzialny za część zadań. Nie jest jasne dlaczego Burmistrz wyznaczy pracownika z zespołu i co będą robiły pozostałe osoby. Informacja ta potwierdza brak danych na temat roli zespołu zadaniowego.

Najważniejsze zadania koordynatora przedstawiono poniżej.

Rysunek 9. Zadania podmiotu koordynującego

Zródło: Opracowanie własne.

System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji oparty będzie na zarządzaniu, koordynowaniu, monitoringu i ocenie, przy jednoczesnym zapewnieniu spójności z dokumentami strategicznymi (wyższego stopnia, a także lokalnymi) oraz zaangażowaniu lokalnych partnerów.

Wobec informacji wskazanych wcześniej nie jest jasne, czy są to zadania koordynatora, czy zespołu.

Brak informacji nt. sposobu koordynacji zadań podmiotów uczestniczących we wdrażaniu programu.

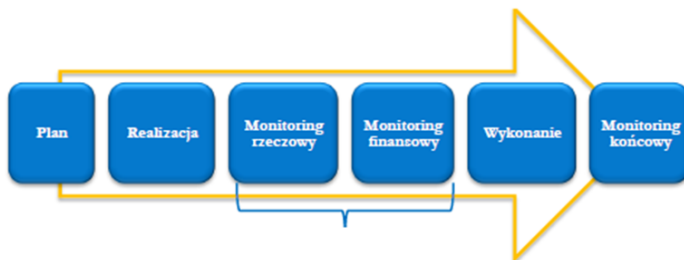
System monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu PR

Rozdział 13. System monitoringu, oceny skuteczności działań i system wprowadzania zmian

System monitoringu i oceny skuteczności działań

Monitorowanie postępów realizacji oparte będzie na stałym pozyskiwaniu i analizowaniu danych dotyczących realizacji poszczególnych projektów. Bieżąca i systematyczna analiza danych ilościowych i jakościowych osiągniętych w trakcie realizacji projektu i porównanie ich z zaplanowanymi w programie, pozwoli na wykrycie rozbieżności oraz umożliwi odpowiednio wczesną korektę możliwych do przewidzenia komplikacji. Zastosowane będą dwie formy monitoringu: monitorowanie postępu prac oraz monitorowanie środków finansowych projektu.

Schemat 13. Formy monitoringu

Źródło: Opracowanie własne

Odpowiednio zaplanowany system monitoringu i oceny skuteczności działań oraz system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu zapewni efektywność wdrażania dokumentu. Osobą odpowiedzialną za powyższe działania będzie Kierownik Referatu Rozwoju Gospodarczego i Infrastruktury Komunalnej. Będzie on odpowiedzialny za przedkładanie Wójtowi Gminy raportów ze stanu realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy na lata 2017-2023, a także ewentualnych propozycji zmian, które należałyby wprowadzić we wdrażaniu niniejszego programu. Raport będzie składany na zakończenie każdego roku kalendarzowego.

Wspomniany wyżej raport będzie zawierał:

- informacje na temat działań zaplanowanych w ramach programu na dany rok, które udało się zrealizować;
- informacje na temat problemów, z którymi zetknięto się podczas wdrażania programu w rozliczanym raporcie okresie;
- informacje na temat działań, które planuje się zrealizować w następnym roku;
- informacje na temat aktualnych wartości wskaźników, których realizację założono dla osiągnięcia celu programu rewitalizacji;
- ewentualne propozycje zmian, które należałyby wprowadzić we wdrażaniu programu rewitalizacji

Dane przydatne do obliczania aktualnych wartości wskaźników będą pozyskiwane z Urzędu Stanu Cywilnego w Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy w oraz z Głównego Urzędu Statystycznego.

W sytuacji, gdy z dwóch kolejnych raportów będzie wynikało, że sytuacja na obszarze rewitalizacji nie poprawia się (nie poprawiają się wartości wskaźników) przewiduje się wprowadzenie modyfikacji w programie rewitalizacji. Zmodyfikowany program rewitalizacji będzie poddawany konsultacjom społecznym, a następnie uchwalany w zaktualizowanej wersji przez Radę Gminy.

Skoncentrowano się jedynie na zaplanowaniu monitorowania postępu rzeczowego i finansowego poszczególnych projektów, przy jednoczesnym braku najważniejszego aspektu – monitorowania osiągnięcia założonych celów rewitalizacji, tj. sprawdzania czy rozwiązywane/zmniejszane są problemy, będące postawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji

Wskazano podmiot odpowiedzialny za monitorowanie postępów realizacji programu

Określono sposób monitorowania osiągnięcia celów rewitalizacji

Określono sposób pozyskiwania danych

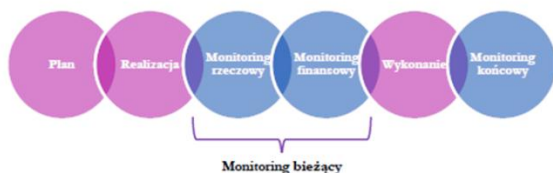
Określono sposób postępowania w sytuacji braku realizacji założonych celów

13.1. System monitoringu i oceny skuteczności działań

Monitorowanie postępów realizacji oparte będzie na stałym pozyskiwaniu i analizowaniu danych dotyczących realizacji poszczególnych projektów. Bieżąca i systematyczna analiza danych ilościowych i jakościowych osiągniętych w trakcie realizacji projektu i porównanie ich z zaplanowanymi w programie, pozwoli na wykrycie rozbieżności oraz umożliwi odpowiednio wczesną korektę możliwych do przewidzenia komplikacji. Zastosowane będą dwie formy monitoringu: monitorowanie postępu prac oraz monitorowanie środków finansowych projektu.

Schemat 26. Formy monitoringu

Źródło: Opracowanie własne

Monitoring rzeczowy obejmuje proces realizacji i polegać będzie przede wszystkim na bieżącej kontroli zakresu merytorycznego prowadzonych działań oraz harmonogramu wdrażania projektu na podstawie pomiarów osiągnięcia założonych rezultatów oraz wskaźników realizacji i ich analizy, a także weryfikacji przedmiotowej zgodności z założeniami LPR.

Monitoring finansowy obejmuje zarządzanie środkami przyznanymi na realizację programu i jest podstawą oceny sprawności ich wydatkowania. Polegać będzie na bieżącej kontroli finansowych aspektów inwestycji: przepływów gotówkowych i poziomu wykorzystania funduszy w poszczególnych kategoriach budżetowych, weryfikacji kwalifikowalności kosztów oraz gromadzenia informacji o źródłach finansowania programu i stopniu wykorzystania dotacji. Istotnym elementem będzie również kontrola wykonania wzajemnych rozliczeń i zobowiązań z podwykonawcami, ewentualnymi partnerami, uczestnikami projektu i pracownikami oraz weryfikacja finansowej zgodności z założeniami programu.

Monitoring końcowy zweryfikuje, czy wytyczone cele zostały zrealizowane.

Wszystkie projekty objęte programem rewitalizacji będą podlegały jednokrotnemu systemowi oceny. Odpowiedzialny za to będzie koordynator ds. rewitalizacji. Do jego obowiązków należeć będzie także wykonanie wzoru formularza oceny projektu, który będzie wypełniany przez poszczególne podmioty wykonujące projekty rewitalizacyjne. Umożliwi to oszacowanie wartości wskaźników produktu i rezultatów z perspektywy pojedynczej inwestycji, co z kolei umożliwi opisanie i porównanie efektów w sposób jednoznaczny i przejrzysty. Gromadzenie kart projektów inwestycji już zrealizowanych pozwoli ocenić ich skuteczność oraz zdefiniować zagrożenia i szanse inwestycji o zbliżonym charakterze. Stanowić to będzie punkt odniesienia w następnych latach procesu rewitalizacji i pozwoli nadać mu pożądany kierunek oraz uniknąć błędów dotychczas popełnianych. Okresowe badanie stopnia realizacji wskaźników będzie się odbywać co dwa lata.

Zaproponowany system monitoringu PR koncentruje się na ocenie postępu rzeczowego i finansowego projektów, przy jednoczesnym braku najważniejszego aspektu – monitorowania osiągnięcia założonych celów rewitalizacji, tj. sprawdzenia czy rozwiązywane/zmniejszane są problemy, będące podstawą wyznaczenia obszaru rewitalizacji. Nie jest jasne czym ma być monitoring końcowy.

Nie jest jasne czym zadaniem będzie monitorowanie osiągnięcia celów rewitalizacji (celów programu rewitalizacji).

13.2. System wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu

Ze względu na cel i charakter Lokalny Program Rewitalizacji ma formułę otwartą, tzn. że w przypadku zmiany wymogów prawnych, pojawiania się nowych problemów oraz wykreowania nowych projektów – będzie on aktualizowany. Projekty odpowiadające na zidentyfikowane problemy będą systematycznie przygotowywane w całym okresie wdrożeniowym.

Sytuacje, w których konieczna może być zmiana programu to m.in.:

- Zmiana aktualnych warunków sytuacji społeczno-gospodarczej gminy,
- Nowo zidentyfikowane potrzeby i oczekiwania mieszkańców obszarów kryzysowych,
- Wzrost bądź spadek poziomu zaangażowania podmiotów lokalnych w planowane działania,
- Konieczność dostosowania działań do możliwości budżetu gminy oraz dostępności środków zewnętrznych.

W przypadku stwierdzenia, że LPR wymaga zmiany, Wójt występuje do Rady Gminy z wnioskiem o jego zmianę. Zmiana programu następuje w trybie, w jakim został on uchwalony.

Nie przewidziano sposobu postępowania w przypadku braku rozwiązywania problemów OR pomimo prowadzonych działań rewitalizacyjnych.